

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-гуманітарний інститут.
Факультет економіки та управління
(повне найменування інституту, назва факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування
(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломної магістерської роботи
магістра
(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему **Фінансовий стан суб'єкта господарювання**
та шляхи його поліпшення

Виконав: студент 6 курсу, групи ФЕУ- 113м
спеціальності (напряму підготовки)
072 «Фінанси, банківська справа та страхування »
(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

_____ Чорненко О. С.
(прізвище та ініціали)
Керівник: _____ Набатова Ю. О.
(прізвище та ініціали)
Рецензент: _____ П'ятигорець К. І.
(прізвище та ініціали)

м.Запоріжжя
2018 рік

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, ФЕУ

Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Напрямок підготовки _____

(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри К. Р. Н. Довбенко

Щарова С. В.
“15” листопада 2018 року

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Чорненко Олені Сергіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Фінансовий стан суб'єкта господарювання та шляхи його покращення

керівник роботи Кабатова Ю. О., к. е. н. доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “11” вересня 2018 року № 212

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи Звіт про фінансовий стан підприємства за 2015-2017 рр.
Звіт про фінансові результати (звіт про прибутки та збитки) за 2015-2017 рр.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Розділ 1. Теоретико-методологічні аспекти визначення фінансового стану суб'єкта господарювання. Розділ 2. Комплексний аналіз та оцінка фінансового стану підприємства на прикладі ПАТ “Фармак” за 2015-2017 роки. Розділ 3. Шляхи та конкретні заходи покращення діяльності суб'єкта господарювання. Розділ 4. Оцінка ризику та техніка безпеки в кадрових ситуаціях.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

Табл. Баланс ліквідності, динаміка показників ліквідності, основні показники рентабельності, аналіз фінансової стійкості. Рис. Величина грошового потоку, основні показники рентабельності.

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	Набатова Н.О.		
2	Набатова Н.О.		
3	Набатова Н.О.		
4	Муровен С.М.		
Нормоконтролер	Чередишченко Н.О.		

7. Дата видачі завдання 5 березня 2018р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалу на проектування	05.03.18 - 20.03.18	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань проектування	20.03.18 - 05.04.18	
3	Виконання теоретичної частини роботи	05.04.18 - 01.05.18	
4	Виконання графічної частини роботи	01.05.18 - 01.10.18	
5	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи	01.10.18 - 01.11.18	
6	Перевірка роботи керівником, консультантами	01.11.18 - 14.11.18	
7	Попередній захист роботи	15.11.18	
8	Переплітання оформлення дипломної магістерської роботи	01.12.18	
9	Захист роботи у ЕК	18.12.18	

Студент Чорненко О.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи) Набатова Н.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Чорненко О. С. **Фінансовий стан суб'єкта господарювання та шляхи його поліпшення.** – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. – Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2018.

Магістерська дипломна робота присвячена дослідженню питань пов'язаних з оцінкою фінансового стану підприємства, розробці обґрунтованих пропозицій та напрямків поліпшення фінансової діяльності підприємства.

Розглянуті питання економічної сутності та видів фінансового стану суб'єкта господарювання, функції та необхідність проведення фінансового аналізу. Досліджено інформаційне та нормативно-правове забезпечення аналізу показників фінансового стану підприємства.

Проведено комплексний аналіз фінансового стану ПАТ «Фармак». Визначений тип фінансової стійкості, розраховано динаміку показників ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ділової активності.

Були запропоновані фінансово-економічні заходи щодо покращення фінансового стану підприємства та розроблені рекомендації щодо запобігання фінансової кризи на підприємстві.

Ключові слова: ФІНАНСОВИЙ СТАН, ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ, ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ, РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ, КРИЗА.

ANNOTATION

Chornenko O. S. **Financial condition of the subject of economic activity and ways of its improvement.** - Master's thesis.

Graduate Masters Degree in Specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance. - Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National Technical University, 2018.

The master's thesis is devoted to the research of issues related to the assessment of the financial condition of the enterprise and the development of sound proposals and directions for improving the financial performance of the enterprise.

The questions of economic substance and types of financial condition of the subject of business, functions and necessity of financial analysis are considered. The information and normative legal analysis of the indicators of the financial condition of the enterprise is investigated.

A comprehensive analysis of the financial state of PJSC "Farmak" was carried out. The type of financial stability is determined, the dynamics of indicators of liquidity, solvency, profitability and business activity is calculated.

Financial and economic measures were proposed to improve the financial state of the enterprise and recommendations were made to prevent the financial crisis in the enterprise.

Key words: FINANCIAL STATE, FINANCIAL STABILITY, FINANCIAL REPORTING, LIQUIDITY, PAYMENT CAPACITY, PROFITABILITY, CRISIS.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Набатова Ю. О., Чорненко О. С. Шляхи та напрямки поліпшення фінансової діяльності суб'єкта господарювання / Ю. О. Набатова, О. С. Чорненко // Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6679> (дата звернення: 15.12.2018). DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.76)

2. Набатова Ю. О. Оцінка та шляхи поліпшення фінансового стану підприємства / Ю. О. Набатова, О. С. Чорненко // // «Соціально-економічні, освітні та фахові проблеми молоді в умовах євроінтеграційних процесів» : матеріали Всеукраїнської інтернетконференції здобувачів вищої освіти і молодих учених – Запоріжжя, 2018. – С. 264 – 266. ISBN 978-617-7520-36-7

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	13
1.1. Економічна сутність фінансового стану суб'єкта господарювання та його види	13
1.2. Методи, мета, функції фінансового аналізу та необхідність його проведення	22
1.3. Інформаційне та нормативно-правове забезпечення аналізу показників фінансового стану підприємства	31
1.4 Система показників, що використовуються при аналізі фінансового стану підприємства	38
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПАТ «ФАРМАК» ЗА 2013-2017 РОКИ	54
2.1. Аналіз та загальна характеристика фінансово- господарської діяльності підприємства	54
2.2. Аналіз та оцінка показників фінансового стану підприємства за 2013-2017 роки	60
2.2.1 Оцінка показників ліквідності та платоспроможності підприємства	60
2.2.2 Аналіз фінансової стійкості підприємства	76
2.2.3 Аналіз ділової активності та рентабельності підприємства	86

2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства	97
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	111
3.1. Фінансово-економічні заходи щодо покращення фінансового стану підприємства	111
3.2. Розробка механізмів запобігання фінансовій кризі на підприємстві	126
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА ТЕХНІКА БЕЗПЕКИ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	141
4.1. Аналіз потенційних небезпек	141
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки	143
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці	144
4.4. Заходи з пожежної безпеки	152
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях	153
ВИСНОВКИ	157
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	161
Додаток А. Форми фінансової звітності	167

**ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧАНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ,
СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ**

Грн.	-	гривня;
ЄС	-	Європейкий Союз
НДДКР	-	науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
ПАТ	-	публічне акціонерне товариство;
СРСР	-	Союз Радянських Соціалістичних Республік;
ТОВ	-	товариство з обмеженою відповідальністю;
SRM	-	система управління взаємовідносинами з клієнтами.

ВСТУП

В сучасних умовах ринкової економіки відповідність та ефективність прийнятих управлінських рішень на мікро- та макрорівнях переважно залежить від результатів аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання, на основі якого розраховуються не тільки окремі коефіцієнти та вивчається комплекс показників, а також відображаються різноманітні аспекти фінансової діяльності підприємства. Не зовсім стабільний розвиток економіки створює необхідність кожному суб'єкту господарювання знаходитись в постійному пошуку шляхів покращення та підвищення ефективності своєї діяльності. Саме тому дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання набуває особливої популярності.

Актуальність дипломної роботи полягає у тому, що нестабільність розвитку ринкової економіки зумовлює необхідність якісної та своєчасної оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання. Це допоможе визначити конкурентні переваги та виробничий потенціал, що сприятиме формуванню дієвого комплексу заходів, направлених на закріплення лідируючих позицій суб'єкта господарювання на ринку та забезпечення його фінансової стабільності.

Дослідженню значення та особливостей проведення оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання присвячено ряд робіт вітчизняних та закордонних вчених-економістів, серед яких треба виділити праці Г. Г. Кірейцева, Б. Є. Грабовецького, Т. А. Обушак, Т. В. Безбородова, І. О. Бланка, М. Д. Білик, М. Г. Чумаченко, О. В. Яриш, О. М. Волкова, М. О. Федотова, Н. О. Русака та інших.

Напрямам покращення фінансового стану особливу увагу приділили: Л. Г. Дончак, О. М. Ціхановська, О. Рудницька, Г. Карпенко, Н. О. Конєва, І. О. Шаповалова, Е. Нікбахта, А. Л. Шеремета.

Визначенням проблем оцінки фінансового стану підприємства в умовах фінансової кризи приділила увагу А. В. Череп, Л. А. Кириченко, А. А. Акопян, Л. І. Шмалюк.

Метою роботи є вивчення теоретичних основ та економічної сутності фінансового стану суб'єкта господарювання, його комплексна оцінка, а також формування основних напрямків поліпшення.

Для реалізації поставленої мети в дипломній роботі необхідно виконати наступні завдання:

- висвітлити теоретико-методологічні аспекти фінансового стану суб'єкта господарювання, а також визначити шляхи його покращення;
- надати загальну характеристику фінансово-господарської діяльності ПАТ «Фармак»;
- проаналізувати фінансове становище ПАТ «Фармак» та розрахувати основні показники його фінансового стану;
- визначити проблемні аспекти фінансової діяльності суб'єкта господарювання та обґрунтувати необхідність і напрями поліпшення його фінансового стану;
- провести огляд охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях і запропонувати заходи, які будуть направлені на усунення небезпек.

Об'єктом дослідження є аналіз показників фінансового стану на прикладі ПАТ «Фармак».

Предметом дослідження є пошук напрямків удосконалення фінансового стану підприємства.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувалися наступні методи: економічного аналізу, синтезу, порівняння, аналогії, наукової абстракції, історичного, табличного, класифікації, спостереження, групування, узагальнення та прогнозування.

Інформаційну базу роботи становили підручники, навчальні посібники, наукові праці, статті вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів з питань теорії і практики аналізу та оцінки фінансового стану підприємства, дані

фінансової звітності ПАТ «Фармак», а саме: звіт про фінансовий стан, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал.

Наукова новизна полягає у поглибленні існуючих та в розробці теоретичних напрямків покращення фінансового стану підприємства. Система розроблених заходів може використовуватись у практичній діяльності підприємств.

Удосконалено:

- стратегію управління фінансовою діяльністю підприємства;
- напрямки підвищення ефективності діяльності підприємства;
- механізми запобігання фінансової кризи на підприємстві.

Подальшого розвитку потребує удосконалення методів розрахунку фінансових показників з урахуванням змін валютного курсу, впливу девальвації та інфляції й особливостей галузі в якій працює підприємство.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтованих наукових напрямках подальшого удосконалення фінансового стану підприємства, підвищенні ефективності управління та регулювання в умовах нестабільної ринкової економіки на мікро- та макрорівнях.

Запропоновані пропозиції та моделі управління і регулювання фінансовою діяльністю підприємства можна застосовувати в діяльності фармакологічних компаній.

Основні висновки та положення дипломної роботи були відображені в науковій праці, опублікованій у електронному виданні «Ефективна економіка».

Магістерська робота «Фінансовий стан суб'єкта господарювання та шляхи його поліпшення» складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 176 сторінок комп'ютерного тексту, з них 160 сторінок основного тексту, 9 рисунків, 42 таблиці, 60 джерел, 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1. Економічна сутність фінансового стану суб'єкта господарювання та його види

Різні види людської діяльності в ринкових умовах виявляються як сукупність економічних взаємовідносин і зв'язків між фізичними особами, суб'єктами підприємництва та державними інституціями. Ця діяльність людей, пов'язана зі створенням матеріальних і нематеріальних благ та послуг, координується у межах чинної економічної системи — сукупності наявних у країні принципів, правил, законодавчо закріплених норм, які визначають форму і зміст основних економічних відносин, котрі виникають у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання економічного продукту.

Як організуюча сила ринкової економіки ця система потребує відповідної інфраструктури у вигляді державних та недержавних інститутів; виробників матеріальних і нематеріальних благ, продавців, покупців, споживачів із відповідним економічним та правовим статусом — суб'єктів ринкової економіки.

Суб'єкти господарювання — організована форма продуктивної діяльності окремих громадян, підприємств, організацій та державних інституцій, які відповідають вимогам економічної системи. До суб'єктів господарювання належать не лише юридичні чи фізичні особи, які займаються діяльністю з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншою господарською діяльністю, а й будь-які юридичні або фізичні особи, котрі здійснюють контроль над суб'єктами, група суб'єктів господарювання, якщо один або кілька з них здійснюють контроль над іншими, та органи державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління і контролю в

частиш їх діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності.

Фінанси суб'єктів господарювання є базовою ланкою фінансової системи, оскільки саме тут створюються валовий внутрішній продукт і національний дохід - основні джерела фінансових ресурсів.

Аналіз фінансового стану на підприємстві є одним з важливих елементів в системі управління і прийняття різних господарських рішень. Він становить інтерес для інвесторів, кредиторів, постачальників матеріально-технічних ресурсів, державних органів управління і виробничих менеджерів. З кожним роком зростає роль своєчасного і якісного фінансового аналізу, через те, що, тільки маючи реальні дані про результати фінансово-господарської діяльності, можна реально оцінити ситуацію на підприємстві і прийняти найбільш правильне рішення щодо її покращення.

Специфіка фінансів суб'єктів господарювання полягає в тому, що через них мобілізуються кошти і створюються фонди фінансових ресурсів для обслуговування процесу виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг. Головним суб'єктом господарювання в Україні є підприємство.

Підприємства, здійснюючи свою діяльність, несуть повну відповідальність за своїми зобов'язаннями перед ланками фінансово-кредитної системи, постачальниками, власними працівниками, а також за результатами виробничо-фінансової діяльності. Це зумовлює необхідність ефективного управління підприємством та підтримки його фінансового стану.

Останнім часом проблема управління фінансовим станом підприємства стоїть у центрі уваги сучасних наукових досліджень. Але на сьогодні наукова думка не має загальноприйнятої точки зору з приводу чіткого визначення сутності поняття «фінансовий стан підприємства», дослідження переважно зосе-реджуються тільки на окремих його елементах. Тому необхідним є уточнення сутності поняття «фінансовий стан підприємства» як об'єкта фінансового управління ним, розгляд його елементів [1].

Існують різні наукові визначення поняття фінансового стану підприємства, серед яких можна виділити формулювання: Поддєрьогіна А. М., Філімоненкова О. С., Онисько С. М. та Марича П. М., Мошенського С. З. та Олійника О. В.

«Фінансовий стан підприємства - це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів» [2, с. 323].

За визначенням Філімоненкова О.С.: «Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [3, с. 275].

Онисько С.М. та Марич П.М. сформулювали таке визначення: «Фінансовий стан підприємства характеризується забезпеченістю його фінансовими ресурсами, які необхідні для нормального функціонування, доцільністю їх розміщення та ефективністю використання, фінансовими взаємовідносинами з іншими юридичними і фізичними особами, платоспроможністю та фінансовою стійкістю» [4, с. 311].

Фінансовий стан підприємства – це одна з найважливіших характеристик результатів діяльності кожного підприємства, що визначається взаємодією всіх складових фінансових відносин підприємства, сукупністю усіх виробничо-господарських факторів.

„Однією із складових економічного потенціалу є його фінансовий стан (потенціал). Щодо фінансової сторони діяльності суб'єкта господарювання необхідно вирішувати два основних завдання:

- підтримання здатності відповідати за поточними фінансовими зобов'язаннями – характеристика фінансового стану підприємства з позиції короткострокової перспективи;

- забезпечення довгострокового фінансування в бажаних обсягах і здатності підтримувати існуючу або бажану структуру капіталу – оцінка фінансового стану підприємства з позиції довгострокової перспективи”, - визначили Мошенський С. З. та Олійник О. В. [5, с. 438].

Фінансовий стан підприємства – це сутнісна характеристика діяльності підприємства у певний період, що визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати її в майбутньому. Для визначення фінансового стану використовують низку аналітичних показників: ліквідності, платоспроможності, майнового стану, рентабельності тощо. Таким чином, фінансовий стан є результатом взаємодії усіх елементів фінансових відносин, що виникають у підприємства в процесі його господарської діяльності, і характеризується як розміщенням і використанням активів, так і джерелами їх формування..

Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) підприємства, які можна виявити тільки на підставі аналізу фінансового стану підприємств. Тому виникає необхідність в систематичному аналізі фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості [6].

Кожне підприємство намагається досягти стійкого фінансового стану, тобто забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів, що є гарантом своєчасності розрахунків з постачальниками, бюджетом та іншими ланками фінансової системи, подальшого економічного та соціального розвитку підприємства. Тому фінансова діяльність підприємства повинна бути спрямована на забезпечення систематичного надходження та ефективного використання фінансових ресурсів, досягнення оптимального співвідношення власних, позичених і залучених фінансових ресурсів.

Таким чином виникає об'єктивна необхідність оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання з метою раціонального використання їх фінансових ресурсів.

Щоб фінансовий стан підприємства був на належному рівні, фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів тощо.

Як у міжнародній, так і у вітчизняній практиці для аналізу фінансового стану застосовується система абсолютних і відносних показників (абсолютне і відносне відхилення), а також пов'язаних з ними низки фінансових коефіцієнтів, які відображають цілі та інтереси різних користувачів: управлінський персонал підприємства (внутрішній аналіз) та інтереси зовнішніх користувачів — податківців, банки, інвестори, постачальники, аудитори тощо (зовнішній аналіз).

Сучасні управлінці повинні знати зміст таких понять ринкової економіки, як платоспроможність, ліквідність, кредитоспроможність підприємства, поріг рентабельності, запас фінансової стійкості, ефект цінового важеля, леверидж, ступінь фінансового ризику, небезпека банкрутства та і н., а також методику розрахунку показників, що їх характеризують, та їх аналіз.

Для оцінки фінансового стану підприємства найважливішими вважаються показники:

- платоспроможності і ліквідності - характеризують фінансові можливості підприємства щодо погашення заборгованості, покриття підприємством позичкових коштів;
- прибутковості - дають можливість порівняти отриманий прибуток з вкладеним капіталом, тобто міру ефективності авансованого у виробництво і реалізацію капіталу;
- ділової активності - характеризує кругообіг засобів підприємства;

– фінансової стійкості - характеризує співвідношення власних і залучених коштів [7].

Показники оцінки фінансового стану підприємства мають бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний із підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на запитання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні, а отже, прийняти рішення про економічну доцільність продовження або встановлення таких відносин з підприємством.

Відносні показники оцінки фінансового стану підприємства необхідно порівнювати з:

- аналогічними даними за попередній період;
- аналогічними даними інших підприємств;
- загальновизнаними нормами;
- кращими зразками.

Фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким, кризовим. Здатність підприємства своєчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі свідчить про стійкий фінансовий стан. Стійкий фінансовий стан підприємства залежить від результатів виробничої, комерційної і фінансової діяльності [7].

Запорукою діяльності підприємства й основою його розвитку в конкурентному середовищі є стабільність (стійкість). На неї впливають різні чинники – як внутрішні, так і зовнішні: виробництво дешевої продукції та надання послуг, які мають попит; міцне становище підприємства на ринку; високий рівень матеріально-технічного забезпечення виробництва і застосування передових технологій; налагодженість економічних зв'язків із партнерами; ритмічність кругообігу засобів; ефективність господарських і фінансових операцій; незначний ступінь ризику в процесі здійснення виробничої і фінансової діяльності тощо. Таке розмаїття чинників зумовлює різні аспекти стійкості підприємства, зокрема, внутрішній і зовнішній.

Внутрішня стійкість підприємства відображає такий стан його трудового потенціалу, матеріально-речової і вартісної (грошової) структур виробництва і

таку його динаміку, при якій забезпечуються стабільно високі натурально-речові й фінансові результати функціонування підприємства. В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне й гнучке управління внутрішніми і зовнішніми факторами його діяльності.

Зовнішню щодо суб'єкта господарювання стійкість слід визначати на основі стабільності економічного середовища, в рамках якого здійснюються його діяльність. Вона досягається відповідним макроекономічним регулюванням ринкової економіки.

Загальна стійкість підприємства може бути забезпечена лише за умови стабільної реалізації продукції й одержання виручки, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання перед бюджетом, розрахуватися з постачальниками, кредиторами, працівниками тощо. Водночас для розвитку підприємства необхідно, щоб після здійснення всіх розрахунків і всіх зобов'язань у нього залишався такий розмір прибутку, який би дав змогу розвивати виробництво й виводити його на конкурентноздатний рівень, здійснювати соціально-культурні програми для своїх працівників, забезпечувати посилення стимулів для їхньої високоефективної праці.

Саме така ситуація виражає зміст фінансової стійкості, яка є головним компонентом загальної стійкості підприємства. Фінансова стійкість є наслідком стабільного перевищення прибутків над витратами, забезпечує вільне маневрування коштами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції.

Зовнішнім проявом фінансової стійкості виступає платоспроможність підприємства, тобто здатність підприємства своєчасно і в повному обсязі виконати свої платіжні зобов'язання, що впливають з торгових, кредитних і інших операцій платіжного характеру.

Вищою формою стійкості підприємства є його спроможність розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовища. Для цього підприємство повинно мати гнучку структуру фінансових ресурсів і при необхідності мати можливість залучати позикові кошти, тобто бути

кредитоспроможним. Кредитоспроможним є підприємство при наявності в нього передумов для одержання кредиту і спроможності своєчасно повернути взятую позику зі сплатою належних відсотків за рахунок прибутку або інших фінансових ресурсів. За рахунок прибутку підприємство не тільки погашає свої зобов'язання перед банками, бюджетом, страховими компаніями та іншими підприємствами, але й інвестує кошти в капітальні витрати. Для підтримки фінансової стійкості важливий не тільки ріст абсолютної величини прибутку, але і його рівня щодо вкладеного капіталу або витрат підприємства, тобто рентабельності [8].

Нестійкий (передкризовий) фінансовий стан характеризується тим, що зберігається можливість відновлення платоспроможності за рахунок поповнення власного капіталу та збільшення власних оборотних засобів, а також додаткового залучення довгострокових кредитів. Характеризується нестачею власних оборотних засобів, довгострокових джерел формування, надлишком або рівністю загальної величини основних джерел формування запасів та вартістю запасів; порушеннями фінансової дисципліни, збоями в надходженні грошових коштів на поточний рахунок, зниженням прибутковості діяльності. Якщо ці умови не виконуються, то спостерігається тенденція до погіршення фінансового стану.

Кризовий фінансовий стан підприємства характеризується повною втратою його платоспроможності. Джерелом фінансування запасів таких підприємств є їхня кредиторська заборгованість. Більш того, таке підприємство знаходиться на межі банкрутства. Слід вказати, що предбанкрутний стан товариства є наслідком відсутності реагування на прояви слабких сигналів фінансової кризи, які згодом (процес розгортання фінансової кризи на підприємстві є тривалим у часі) перетворилися на сильні. Такі сильні сигнали (наприклад, тривале генерування збитків від здійснення виробничо-фінансової діяльності, яке супроводжується наявністю прострочених заборгованостей по кредитах) управлінський персонал підприємства вже не спроможний самотійно подолати. За таких умов господарювання, управлінський персонал

цих підприємств, як правило, вдається до санаційних заходів задля стабілізації їхньої господарської діяльності.

Джерелами інформації для проведення аналізу фінансового стану підприємства є фінансова звітність:

- "Баланс", Ф № 1;
- "Звіт про фінансові результати", Ф № 2;
- "Звіт про рух грошових коштів", Ф № 3;
- "Звіт про власний капітал", Ф № 4 [7].

Крім фінансової звітності використовується інша інформація, яка доступна тільки персоналу підприємства, зокрема, планово-нормативна (фінансовий план, нормативи), конструкторсько-технологічна інформація, позаоблікова інформація (маркетингові дослідження, закони, інструкції, експертна інформація та ін.) тощо.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є: пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Оцінювання фінансового стану підприємства становить інтерес для широкого кола суб'єктів ринку :

- підприємства, яке хоче знати неупереджену думку про свою діяльність і розробити заходи щодо її поліпшення ;
- акціонерів, що вклали свої кошти у власний капітал підприємства, цікавить стабільність його фінансового стану і прогнози стабільності на майбутнє. Окрім того, їх цікавить рентабельність підприємницької діяльності та політика керівництва щодо виплати дивідендів ;
- інвесторів, зацікавлених в ефективності та прийнятній ризикованості інвестування своїх коштів ;
- кредиторів і постачальників, які бажають впевнитись у платоспроможності підприємства ;

- партнерів по бізнесу, які прагнуть встановити з підприємством стабільні і надійні ділові відносини (постачальники, споживачі, транспортувальники, страхові компанії та ін.);
- сторонніх щодо підприємства структур (так, Державна податкова адміністрація бажає впевнитись у спроможності підприємства сплачувати податки, профспілки – у стабільності зайнятості працівників і здатності своєчасно виплачувати заробітну плату, благодійні організації – у потенційній спроможності підприємства допомагати) [9, с. 3] .

Таким чином, перелік перерахованих груп користувачів фінансового аналізу показує, що він потрібний всім учасникам економічного процесу.

1.2. Методи, мета, функції фінансового аналізу та необхідність його проведення

Застосування фінансового аналізу в управлінні фінансами підприємства ґрунтується на розкритті його змісту. Зміст фінансового аналізу визначається предметом аналітичного дослідження, його метою і завданнями.

Предметом фінансового аналізу є: фінансово-господарські процеси та операції; фінансові результати діяльності підприємства; економічний потенціал і фінансовий стан підприємства; фактори, які обумовлюють результати та ефективність фінансово-господарської діяльності [10].

Особливості фінансового аналізу:

- пріоритетність оцінок платоспроможності, фінансової стійкості і рентабельності;
- інформаційне забезпечення тактичних і стратегічних рішень;
- домінанта грошового виміру в системі критеріїв;
- високий рівень достовірності і можливості верифікації результатів аналізу.

Для досягнення основної мети аналізу фінансового стану підприємства – його об'єктивної оцінки та впливу можливостей підвищення ефективності функціонування – можуть застосовуватись різні методи аналізу.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства.

За класифікацією методів розрізняють неформалізовані й формалізовані методи аналізу. Неформалізовані (евристичні) методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях. До неформалізованих належать такі методи:

- експертних оцінок та сценаріїв;
- психологічні;
- морфологічні;
- порівняльні;
- побудови системи показників;
- побудови системи аналітичних таблиць.

Ці методи застосовують в основному для прогнозування стану об'єкта на перспективу в умовах неповно використаної інформації, неможливості обліку всіх чинників, спрощеної уяви про явища економічної дійсності, тобто в умовах часткової або повної невизначеності. Стан невизначеності характеризує відсутність будь-яких конкретних даних про можливі напрями розвитку дій та про вірогідність здійснення кожного з них у майбутньому. Ці методи характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

До формалізованих методів фінансового аналізу належать ті, в основу яких покладено жорстко формалізовані аналітичні залежності. Основні з них такі:

- арифметичних різниць;
- ланцюгових підстановок;
- відсоткових чисел;

- дисконтування;
- диференційний;
- балансовий;
- логарифмічний;
- виокремлення ізольованого впливу факторів;
- інтегральний;
- простих та складних відсотків.

У процесі фінансового аналізу також широко застосовують традиційні методи економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки) та математико-статистичні (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, метод головних компонентів).

Використання видів, прийомів і методів фінансового аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового аналізу підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу.

Фінансовий аналіз здійснюють за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей, які застосовують у процесі аналізу фінансового стану підприємства:

- дескриптивні;
- предикативні;
- нормативні.

Дескриптивні моделі (описового характеру) є основними для оцінки фінансового стану підприємства. До них належать побудова системи звітних балансів, подання фінансових звітів у різноманітних аналітичних розрізах, вертикальний і горизонтальний аналіз звітності, трендовий аналіз, аналіз відносних показників і коефіцієнтів, порівняльний, або просторовий, аналіз, факторний аналіз, система аналітичних коефіцієнтів. Дескриптивні моделі ґрунтуються на використанні інформації з фінансової звітності.

Предикативні моделі – це моделі прогностичного характеру, які використовують для прогнозування доходів та прибутку підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найпоширеніші з них такі:

- розрахунок точки критичного обсягу продажу (аналіз беззбитковості);
- побудова прогностичних фінансових звітів;
- моделі динамічного аналізу (детерміновані або факторні моделі) та регресивні моделі;
- моделі ситуаційного аналізу.

Нормативні моделі – це моделі, які уможливлюють порівняння фактичних результатів діяльності підприємства із нормативними. Ці моделі застосовують, як правило, у внутрішньому фінансовому аналізі. Їх суть полягає у встановленні нормативів на кожен статтю витрат стосовно технологічних процесів, видів виробів та у розгляді і з'ясуванні причин відхилень фактичних даних від цих нормативів.

Основною метою фінансового аналізу підприємства є одержання невеликої кількості ключових (найбільш інформативних) параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами. При цьому фінансового менеджера може цікавити як поточний, так і перспективний фінансовий стан підприємства. Мета фінансового аналізу залежить також від цілей суб'єктів цього аналізу, тобто конкретних користувачів фінансової інформації. Мета аналізу досягається в результаті вирішення певного взаємозалежного набору аналітичних задач. Основним фактором фінансового аналізу є обсяг і якість вихідної інформації.

Практика фінансового аналізу передбачає сім основних методів:

- горизонтальний аналіз - порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

- вертикальний (структурний) аналіз - визначення структури підсумкових фінансових показників з виявленням впливу кожної позиції звітності на результат загалом;

- трендовий аналіз - порівняння кожної позиції звітності з певними попередніми періодами і визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показника, очищеної від випадкових впливів та індивідуальних особливостей окремих періодів; за допомогою тренду здійснюється перспективний прогнозний аналіз;

- аналіз відношень показників (коефіцієнтів) - розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язку показників;

- порівняльний (просторовий) аналіз - це як внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності, так і міжгосподарський аналіз показників певної форми звітності порівняно з показниками конкурентів, із середньогалузевими і середніми господарськими даними;

- факторний аналіз - аналіз впливу окремих факторів (причин) на результативний показник діяльності підприємства;

- кореляційний аналіз - застосовується тоді, коли спостерігається такий зв'язок між показниками, за якого одні з них входять до факторів, що визначають інші, якщо немає загальних факторів, які впливають на обидва результативні показники. Кореляційний аналіз використовують тоді, коли зв'язок між явищами прихований різними другорядними величинами, внаслідок чого неможливо безпосередньо встановити залежність цього явища від факторів.

Процедура фінансового аналізу складається з трьох взаємопов'язаних частин:

- власне аналізу - логічних прийомів визначення поняття фінансів підприємства, коли це поняття розкладають за ознаками на складові частини, щоб таким чином зробити пізнання його ясним в повному його обсязі;

- синтезу - з'єднання раніше розкладених елементів досліджуваного об'єкта в єдине ціле;

- вироблення заходів по досягненню необхідного в певний момент часу фінансового стану підприємства [11].

Фінансовий аналіз базується на наступних принципах:

- державний підхід при оцінці економічних явищ і процесів враховується їх відповідність державній економічній, соціальній, міжнародній політиці та законодавству;

- науковий характер - аналіз фінансового стану базується на положеннях діалектичної теорії пізнання і враховує вимоги економічних законів розвитку виробництва;

- комплексність - фінансовий аналіз здійснюється на основі всебічного вивчення причинних залежностей в економіці підприємства;

- системний підхід - фінансовий аналіз базується на розумінні об'єкта аналізу як складної динамічної системи структури елементів;

- об'єктивність і точність - для фінансового аналізу використовується достовірна інформація, що об'єктивно відображає дійсність, а аналітичні висновки аналізу обґрунтовуються точними розрахунками;

- дієвість - результати фінансового аналізу активно впливають на хід і результати виробництва;

- плановість - ефективність аналітичних заходів за результатами фінансового аналізу зростає при систематичному його проведенню;

- оперативність - доведення результатів фінансового аналізу до управлінського персоналу (менеджменту) здійснюється своєчасно;

- демократизм - в фінансовому аналізі бере участь широке коло працівників і, отже, більш повно виявляються внутрішньогосподарські резерви;

- ефективність - ефект, що отримується від фінансового аналізу, перевищує витрати на його проведення.

Фінансовий аналіз виконує такі функції: аналітичну, синтетичну (узагальнюючу), економічну, прогнозну і контрольну.

У рамках аналітичної функції відбувається вибір сутнісних характеристик фінансового стану підприємства - об'єктів фінансового аналізу; визначаються показники, що характеризують об'єкти аналізу, і вибираються методи їх розрахунку різними способами фінансового аналізу.

Синтетична (узагальнююча) функція дозволяє узагальнити висновки, отримані при аналізі різних об'єктів різними способами. Горизонтальна синтетична оцінка дозволяє сформулювати загальні висновки, виявити основні проблеми і наявні резерви для їх вирішення по кожному об'єкту фінансового аналізу. Вертикальна синтетична оцінка дозволяє дати оцінку фінансового стану підприємства на підставі аналізу одним із способів фінансового аналізу: графічного, табличного або коефіцієнтного. Загальна синтетична оцінка узагальнює висновки, отримані при горизонтальній і вертикальній синтетичній оцінках, дозволяє ранжувати виявлені проблеми ("критичні точки") у фінансовому стані підприємства, виявити наявні резерви для їх рішення і сформулювати пропозиції щодо стабілізації фінансового стану підприємства.

Прогнозна функція полягає у прогнозуванні фінансового стану підприємства, тобто складання прогнозової фінансової звітності і проведення її аналізу в повному обсязі або за обраними критеріями. Прогнозна функція застосовується для цілей фінансового планування та оцінки впливу передбачуваних до виконання управлінських рішень на фінансовий стан підприємства.

Економічна функція проявляється в тому, що, з одного боку, фінансовий аналіз базується на даних бухгалтерської звітності, яка відображає наявність коштів у підприємства та їх рух, а з іншого боку - результати фінансового аналізу використовуються для вдосконалення процесу виробництва та інших способів отримання доходу підприємством.

У межах контрольної функції фінансовий аналіз дозволяє своєчасно відстежувати дисбаланс у фінансуванні підприємства, оцінити, в які види виробництва вигідні, а які - ні, наскільки ефективно використання власного і позикового капіталу. Виходячи з контрольної функції, фінансовий аналіз можна

класифікувати за часом проведення, за суб'єктом проведення, з періодичності проведення, за обсягом дослідження.

Фінансовий аналіз є невід'ємним елементом фінансового менеджменту на підприємстві. Він знаходить своє застосування при реалізації майже всіх функцій фінансового менеджменту [14].

Метою фінансового аналізу є:

- оцінити поточний і перспективний стан підприємства;
- можливі та доцільні темпи розвитку підприємства з позиції фінансового їх забезпечення;
- виявити доступні джерела засобів і оцінити можливість і доцільність їх мобілізації;
- забезпечити основу для відповідного планування на перспективу.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Інші автори вважають, що головна мета аналізу – своєчасно виявляти і усувати недоліки в фінансовій діяльності і віднаходити резерви покращення фінансового стану підприємства та його платоспроможності. При цьому необхідно вирішувати наступні задачі:

- на основі вивчення взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної і фінансової діяльності дати оцінку виконання плану щодо надходження фінансових ресурсів та їх використання з позиції покращення фінансового стану підприємства.

- прогнозувати можливі фінансові результати, економічну рентабельність, виходячи з реальних умов господарської діяльності, наявності власних і залучених ресурсів і розроблених моделей фінансового стану при різноманітних варіантах використання ресурсів.

- розробляти конкретні заходи, спрямовані на більш ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.

Потреба у фінансовому аналізі викликана такими причинами:

- тільки фінансова оцінка дає змогу через зведення у вартісну форму всіх проектних вигід і витрат створити реальні можливості для вибору найбільш ефективного варіанта з наявних інвестиційних альтернатив

- у процесі такого аналізу відпрацьовується найефективніша схема фінансування реалізації конкретного проекту з урахуванням чинної системи оподаткування і можливих пільг, джерел і умов фінансування та ін.;

- у процесі підготовки та здійснення попередніх розрахунків для фінансового аналізу відбуваються ідентифікація і вартісне відображення усіх видів факторів проекту, що підготовляє базу для аналізу чутливості;

- створюється можливість для прогнозування майбутнього фінансового стану підприємства, що реалізує проект, на основі розробки стандартних форм зовнішньої фінансової звітності, що у свою чергу дозволить відобразити роль проекту в створенні нових інвестиційних можливостей;

- розробка прогнозних стандартних форм бухгалтерської звітності щодо проекту (особливо коли підприємство створюється для реалізації проекту) дає змогу проводити зовнішній аудит процесу його здійснення, що особливо важливо для сторонніх інвесторів;

- підготовка всього комплексу інформації для проведення фінансових розрахунків дає змогу проводити внутрішній аудит на основі зіставлення проєктованих і звітних даних для прийняття оперативних управлінських рішень з метою зниження негативного впливу змін, що відбулися, у внутрішньому чи зовнішньому середовищі проекту [15].

Отже, фінансовий аналіз відіграє важливу роль в діяльності будь-якого підприємства. Саме на основі даних, отриманих у результаті його проведення, визначається стратегія розвитку підприємства, реальний стан його справ, досліджується можливість існування прихованих резервів.

1.3. Інформаційне та нормативно-правове забезпечення аналізу показників фінансового стану підприємства

Інформаційне забезпечення відіграє важливу роль в будь-яких управлінських процесах підприємства. Економічна ефективність діяльності підприємств ґрунтується на наявності стратегії фінансової незалежності, формуванні і управлінні фінансовими потоками, максимально повному і ефективному використанні власного і позикового капіталу і управлінні його структурою, фінансовому регулюванні зовнішньоекономічної діяльності [16].

Інформаційною базою для оцінювання фінансового стану підприємства є:

- баланс (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (форма № 2);
- віт про рух грошових коштів (форма № 3);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до звітів з показниками та поясненнями, що забезпечують деталізацію та
- обґрунтованість статей фінансових звітів;
- статистична звітність та оперативні дані.

Інформацію, яка використовується для аналізу фінансового стану підприємств, за доступністю можна поділити на відкриту та закриту (таємну). Інформація, яка міститься в бухгалтерській та статистичній звітності, виходить за межі підприємства, а отже, є відкритою.

Кожне підприємство розробляє свої планові та прогнозні показники, норми, нормативи, тарифи та ліміти, систему їх оцінки та регулювання фінансової діяльності. Ця інформація становить комерційну таємницю, а іноді й «ноу-хау». Відповідно до чинного законодавства України підприємство має право тримати таку інформацію в секреті. Перелік її визначає керівник підприємства [17].

Усі показники бухгалтерського балансу та звітності взаємозв'язані, їх цінність для своєчасної та якісної оцінки фінансового стану підприємства залежить від їхньої вірогідності та дати складання звіту.

У цілому бухгалтерський баланс складається з активу та пасиву і свідчить про те, як на певний час розподілено активи та пасиви і як саме здійснюється фінансування активів за допомогою власного та залученого капіталу.

З погляду фінансового аналізу є три основні вимоги до бухгалтерської звітності. Вона повинна уможливлувати:

- оцінку динаміки та перспектив одержання прибутку підприємством;
- оцінку наявних у підприємства фінансових ресурсів та ефективності їх використання;
- прийняття обґрунтованих управлінських рішень у сфері фінансів для здійснення інвестиційної політики.

Фінансовий аналіз — це спосіб оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності і оперативних даних.

Звіт про фінансові результати відображає ефективність (неефективність) діяльності підприємства за певний період. Якщо баланс відображає фінансовий стан підприємства на конкретну дату, то звіт про прибутки та доходи дає картину фінансових результатів за відповідний період (квартал, півріччя, 9 місяців, рік).

У звіті про фінансові результати наводяться дані про дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові

результати від операційної діяльності (прибуток чи збиток); дохід від участі в капіталі; інші доходи та фінансові доходи; фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (прибуток чи збиток); фінансові результати від звичайної діяльності (прибуток чи збиток); надзвичайні доходи чи витрати; чисті прибуток чи збиток.

Отже, порівняно із формою звітності, яка діяла раніше, суттєво розширено показники доходів і прибутків підприємства.

Фінансова звітність підприємств містить також іншу інформацію щодо стану фінансів підприємств. На основі аналізу звітних даних визначаються основні тенденції формування й використання фінансових ресурсів підприємства, причини змін, що сталися, сильні та слабкі сторони підприємства та резерви поліпшення фінансового стану підприємства у перспективі [18].

Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, достовірної і правдивої інформації про фінансовий стан, результати діяльності і рух коштів підприємства.

Порядок надання фінансової звітності користувачам визначається чинним законодавством.

Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів щодо:

- придбання, продажі і володіння цінними паперами;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінки якості управління;
- оцінки спроможності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпеченості зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, які підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- інших рішень [19].

У фінансову звітність включаються показники діяльності філій, представництв, відділень і інших відособлених підрозділів підприємства.

Звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду.

Проміжна (місячна, квартальна) звітність, що охоплює певний період, складається наростаючим підсумком із початку звітного року.

Інформація, що представляється у фінансових звітах, повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання і зацікавлені в сприйнятті цієї інформації.

Фінансова звітність повинна містити тільки доречну інформацію, що впливає на прийняття рішень користувачами, дозволяє вчасно оцінити минулі, що наляжуть і є події, підтвердити і скорегувати їхньої оцінки, зроблені в минулому.

Фінансова звітність повинна бути достовірною. Інформація, приведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок і перекручень, здатних вплинути на рішення користувачів звітності.

Фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати:

- фінансові звіти підприємства за різні періоди;
- фінансові звіти різних підприємств.

Передумовою порівнянності є приведення відповідної інформації попереднього періоду і розкриття інформації про облікову політику і її зміни[20].

Згідно постанови Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1997 року №869 адресатами одержання фінансової звітності є:

- органи державного регулювання і контролю;
- засновники підприємства або органи, до сфери управління яких віднесене підприємство;
- фінансові органи.

Для того щоб фінансова звітність була зрозумілою користувачам, вона повинна містити дані про:

- підприємство;

- даті звітності і звітного періоду;
- валюті звітності й одиниці її виміри;
- відповідної інформації щодо звітного і попереднього періоду;
- обліковій політиці підприємства і її змін;
- консолідації фінансових звітів;
- припиненні (ліквідації) окремих видів діяльності;
- обмеженні щодо володіння активами;
- участі в спільних підприємствах;
- виявлених помилках минулого років і пов'язаних із ними коригуваннях;
- переоцінці статей фінансових звітів;
- іншу інформацію розкриття якої передбачено відповідними положеннями (стандартами).

Кожний фінансовий звіт повинний містити дату, за станом на який приведені його показники, або період, що він охоплює. Якщо період, за який складений фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, передбаченого даним Положенням (стандартом), те причини і наслідку цього повинні бути розкриті в примітках до фінансової звітності.

У фінансовій звітності повинна бути зазначена валюта, у якій відбиті елементи звітності, і одиниця її виміри.

Неможливо переоцінити значення повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для вирішення поточних та перспективних фінансово-господарських проблем. Для прийняття правильних фінансових управлінських рішень на рівні підприємства треба використовувати дані, які відповідають певним правилам, вимогам і нормам, є зрозумілими та прийнятними для користувачів. Зокрема, щоб порівняти фінансові результати, досягнуті у попередньому та поточному звітних періодах, необхідно використовувати лише порівнянні відповідні показники, тобто такі, які визначені за єдиною методологією з використанням однакових баз розрахунку, критеріїв та правил.

З цією метою підприємство повинно розробити свою фінансову облікову політику, яка підпорядковується потребам внутрішнього менеджменту. Але, як правило, для прийняття ефективних управлінських рішень менеджери не обмежуються суто внутрішньою фінансовою інформацією, а порівнюють її з відповідними показниками подібних підприємств, підприємств-конкурентів чи партнерів по бізнесу. Тому закономірно виникає потреба в уніфікації вимог до фінансової інформації в рамках галузі, регіону, усієї економічної системи країни.

Правовою базою для проведення аудиту та аналізу фінансового стану підприємства є:

- Закон України “Про аудиторську діяльність”. №3125 від 22 квітня 1993 року.
- Статут аудиторської палати України.
- Норматив 1. “Цілі і завдання проведення аудиту”. Затверджено аудиторською палатою України 25 жовтня 1996 року.
- Норматив 2. “Договір на проведення аудиту”. Затверджено аудиторською палатою України 25 жовтня 1996 року.
- Норматив 3. “Основні принципи, що регулюють аудит”. Затверджено аудиторською палатою України 25 жовтня 1996 року.
- “Методичні роз'яснення стосовно здійснення аудиторських перевірок фінансового стану підприємств, що приватизуються”. Затверджені наказом Фонду державного майна України від 3 серпня 1996 року №988 із змінами, затвердженими наказом Фонду державного майна України від 18 березня 1996 року №315.
- “Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 квітня 1993 року №250.
- Постанова КМУ “Про внесення змін до положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” від 05.07.93 №509.

- “Інструкція про склад коштів, що направлені на споживання” затверджена Наказом Мінстату від 22.02.93 №31
- Наказ Мінстату “Про зміни і доповнення до типової інструкції до складання звітів промислових підприємств усіх форм власності по продукції” від 12.05.93 №86
- Постанова КМУ “Про внесення змін і доповнень до Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” від 24.09.93 № 804.
- Рекомендації щодо оцінки банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника. Видані Національним Банком України №23011/79 від 02.06.96р.
- Лист НБУ №10-206/3099 від 02.12.96р. “Про Положення “Про порядок зовнішнього аудиту юридичних осіб— акціонерів (учасників) комерційних банків у процесі перевірки правильності формування статутних фондів комерційних банків”.
- Положення “Про порядок зовнішнього аудиту юридичних осіб— акціонерів (учасників) комерційних банків у процесі перевірки правильності формування статутних фондів комерційних банків” затверджено Постановою Правління НБУ №301 від 21.11.96р.
- “Порядок забезпечення підприємств, установ, організацій, інших суб'єктів підприємницької діяльності України бланками форм облікової і звітної документації та Інструкціями щодо їх заповнення” затверджений Наказом Мінстату, Мінфіну, НБУ від 31.08.93 №01-3-5/80.
- Наказ Мінфіну “Про граничну вартість предметів, що не відносяться до основних засобів” від 18.11.94. № 12
- Наказ Мінфіну “Про квартальну бухгалтерську звітність підприємств” від 08.02.95 №19.
- Постанова Президії Верховної Ради “Про проект Закону України Про бухгалтерський облік і звітність” від 27.02.95 №101/95-ПВ.
- Постанова КМУ “Про внесення змін до Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні” від 14.08.96р.

- Наказ Мінфіну “Про внесення змін і доповнень до нормативних документів з бухгалтерського обліку” від 10.05.95р.
- “Інструкція про порядок перерахування статей бухгалтерських балансів підприємств, установ і організацій” затверджена Наказом Мінфіну від 23.08.96р. №175
- “Порядок перегляду діючих і введення нових форм державної статистичної звітності” затверджений наказом Мінстату від 30.04.93 №76 [21, 157-198].

1.4. Система показників, що використовуються при аналізі фінансового стану підприємства

В сучасних умовах для оцінки фінансового стану діяльності підприємства використовується система показників, що детально і всебічно характеризує фінансовий стан підприємства і надає об'єктивну оцінку цього аналізу. Показники підприємства мають бути такими, щоб ті, хто в тій чи і мірі пов'язаний економічними відносинами з підприємством, міг отримати всю потрібну інформацію і знайти відповідь на всі запитання, наприклад, визначивши надійність підприємства, партнери і постачальники можуть вирішити чи являється доцільною подальша співпраця з даним суб'єктом господарювання.

У залежності від мети та завдань аналізу фінансового стану підприємство вибирають оптимальний комплекс показників та напрямків аналізу.

Класифікація основних показників оцінки фінансового стану підприємства:

- показники оцінки майнового стану підприємства;
- показники оцінки ліквідності та платоспроможності;
- показники оцінки фінансової стійкості і стабільності підприємства;

- показники рентабельності підприємства;
- показники ділової активності;
- показники позиції підприємства на ринку цінних паперів.

До показників оцінки майнового стану належать:

- сума господарських засобів, що знаходяться в розпорядженні підприємства. Цей показник дає узагальнену вартісну оцінку активів, що перебувають на балансі підприємства. Це облікова оцінка, що не збігається із сумарною ринковою оцінкою активів підприємства. Зростання цього показника свідчить про нарощування майнового потенціалу підприємства.

- частка активної частини основних засобів. Відповідно до нормативних документів під цим розуміють машини, устаткування, транспортні засоби. Зростання цього показника в динаміці, зазвичай, розцінюється як сприятлива тенденція.

- коефіцієнт зносу. Показник характеризує частку вартості основних засобів, що залишилася до списання на витрати в наступних періодах. Доповненням цього показника до 100 % (чи одиниці) є коефіцієнт придатності.

- коефіцієнт відновлення показує, яку частину від наявних на кінець звітного періоду основних засобів складають нові основні засоби.

- коефіцієнт вибуття показує, яка частина основних засобів, з якими підприємство почало діяльність у звітному періоді, вибула через старіння і з інших причин [22].

Особливе місце серед показників, які характеризують фінансовий стан підприємства, належить показникам платоспроможності та ліквідності.

Платоспроможність і ліквідність характеризують фінансовий стан господарюючого суб'єкта, його наявні та потенційні можливості ефективної діяльності. Це свідчить про можливість підприємства успішно виконувати свої грошові зобов'язання перед іншими суб'єктами ринку.

Ліквідність – це спроможність підприємства погашати свої поточні зобов'язання вчасно і в повному обсязі. Для підтримки ліквідності на належному рівні підприємство повинно мати достатній обсяг грошових коштів

та інших ліквідних активів, які в разі потреби можна перетворити в готівку і використати для погашення зобов'язань. При високому рівні ліквідності обсяг ліквідних активів значно перевищує обсяг поточних зобов'язань.

Ліквідність підприємства характеризується співвідношенням величини його високоліквідних активів (грошові кошти та їх еквіваленти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості. Аналізуючи ліквідність, доцільно оцінити не тільки поточні суми ліквідних активів, а й майбутні зміни ліквідності. Про незадовільний стан ліквідності підприємства свідчатиме той факт, що потреба підприємства в коштах перевищує їхні реальні надходження.

Існує декілька ступенів ліквідності. Недостатня ліквідність, як правило, означає, що підприємство не може скористатися вигідними комерційними можливостями, що виникають. На цьому рівні недостатня ліквідність означає, що немає свободи вибору, і це обмежує свободу дій керівництва.

Більш значна нестача ліквідності свідчить про те, що підприємство не може оплатити свої поточні борги та зобов'язання. Це може призвести до інтенсивного продажу довгострокових вкладень та активів, а в найгіршому випадку – до неплатоспроможності та банкрутства.

Для власників підприємства недостатня ліквідність може означати зменшення прибутковості, втрату контролю та часткову або повну втрату вкладень капіталу. У випадку, коли власники несуть необмежену відповідальність, їх збитки можуть навіть перевищити початкові вкладення.

Для кредиторів недостатня ліквідність боржника може свідчити про затримку у сплаті процентів та основної суми боргу. Поточний стан ліквідності підприємства може також вплинути на відносини з покупцями (клієнтами) та постачальниками товарів та послуг. Такі зміни можуть призвести до неспроможності підприємства виконати умови контрактів та призвести до втрати зв'язків з постачальниками [23].

Ось чому ліквідності надається таке важливе значення. Якщо підприємство не може погасити свої поточні зобов'язання по мірі того, як

наступає строк їх оплати, його подальше існування ставиться під сумнів. Це відсуває всі інші показники діяльності підприємства на другий план.

Баланс підприємства вважають абсолютно ліквідним, якщо:

$$A1 > П1, A2 > П2, A3 > П3, A4 < П4, \quad (1.1)$$

де А – активи;

П - пасиви

Для комплексної оцінки ліквідності балансу в цілому можна визначити загальний показник ліквідності за формулою:

$$(A1 \times BA1 + A2 \times BA2 + A3 \times BA3) / (П1 \times ВП1 + П2 \times ВП2 + П3 \times ВП3), \quad (1.2)$$

де ВА та ВП – питома вага відповідних груп активів та пасивів в їх загальному підсумку.

Загальний показник ліквідності балансу показує відношення суми всіх платіжних засобів до суми всіх платіжних зобов'язань з врахуванням їх ліквідності. Цей показник дає змогу порівнювати баланси підприємств за різні періоди, баланси різних підприємств та визначати найбільш ліквідні баланси.

При оцінці ліквідності розраховують три основні коефіцієнти:

- коефіцієнт покриття;
- коефіцієнт швидкої ліквідності;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності.

Коефіцієнт покриття характеризує співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань. Для нормального функціонування підприємства цей показник має бути більшим за 1,0. Зростання його - позитивна тенденція. Орієнтовне значення показника підприємство встановлює самостійно. Воно залежатиме від щоденної потреби підприємства у вільних грошових.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується діленням найбільш ліквідних активів та активів, які швидко реалізуються (грошових коштів і

дебіторської заборгованості), на поточні зобов'язання. Середнє значення коефіцієнта $K = 0,5 \dots 0,6$.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності) показує можливість негайного погашення частини короткострокових зобов'язань. Рекомендована нижня межа цього показника 0,2.

Ліквідність слід розглядати як стан активів у їхньому обороті, який закінчується отриманням грошових коштів, що є необхідною умовою платоспроможності. Враховуючи, що основу платоспроможності складають активи, яким притаманна різна ступінь ліквідності, остання є якісною характеристикою платоспроможності [24].

Платоспроможність підприємства - це здатність підприємства виконувати свої платіжні зобов'язання. Аналіз платоспроможності підприємства доцільно здійснювати як за поточний, так і на прогнозований період. Поточну платоспроможність доцільно оцінювати на підставі звітного балансу, порівнюючи платіжні засоби з терміновими зобов'язаннями з використанням платіжного календаря. Індикатором платоспроможності підприємства є відношення суми надходжень коштів і постійних витрат.

Платоспроможність підприємства залежить від ступеня ліквідності його балансу. Разом з тим ліквідність підприємства характерна як для поточного стану розрахунків, так і на перспективу. Підприємство може бути платоспроможним на звітну дату, але мати несприятливі можливості в майбутньому, і навпаки. Взаємозв'язок між платоспроможністю, ліквідністю підприємства і ліквідністю балансу базується на рівновазі активів і пасивів, що є основою ефективної діяльності підприємства (рис. 1.1). Іншими словами, ліквідність – це спосіб підтримки платоспроможності. Разом з тим, якщо підприємство має високий імідж і постійно платоспроможне, то йому легше підтримувати свою ліквідність.

На короткострокову ліквідність або платоспроможність підприємства впливає його здатність генерувати прибуток. У цьому зв'язку розглядається

такий аспект діяльності підприємства як рентабельність. Це і якісний і кількісний показник ефективності діяльності всякого підприємства.

Рис. 1.1 Взаємозв'язок між ліквідністю й платоспроможністю підприємства

Показники рентабельності характеризують відносну прибутковість підприємства з різних позицій і групуються згідно з інтересами учасників економічного процесу.

Можливі зіставлення прибутку з факторами, які на нього впливають, формують множину показників рентабельності. Вони відрізняються між собою за змістом та метою розрахунку.

Таким чином, показники рентабельності можна об'єднати у декілька груп:

- показники, що характеризують рентабельність капіталу та його складових;

– показники, що характеризують рентабельність активів та їх складових;

- показники, що характеризують рентабельність витрат та інвестицій;
- показники, що характеризують рентабельність реалізації (рис. 1.2).

Зазначені вище показники можуть розраховуватися з використанням: валового прибутку; прибутку від операційної діяльності; прибутку до оподаткування; чистого прибутку.

Ефективність використання капіталу, задіяного в господарській діяльності підприємства, оцінюють за допомогою таких основних показників: рентабельності сукупного капіталу; рентабельності власного капіталу.

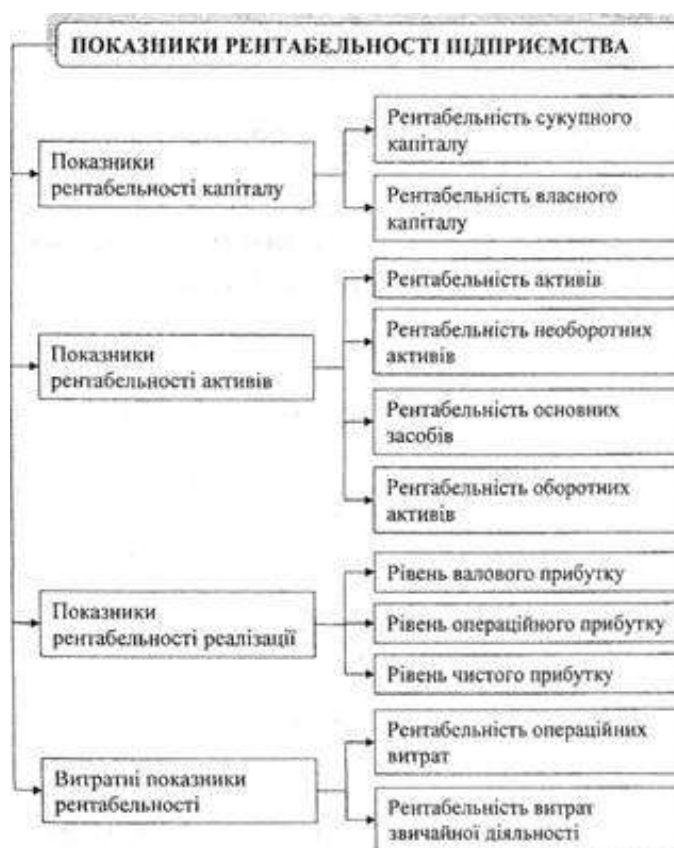

Рис 1.2. Показники рентабельності підприємства

Рентабельність сукупного капіталу обчислюється як процентне відношення чистого прибутку до середньої за період вартості сукупного капіталу підприємства.

Рентабельність власного капіталу обчислюється як процентне відношення чистого прибутку за рік до середньорічної величини власного

капіталу. Цей показник характеризує відсоток прибутковості власного капіталу і є критерієм ефективності інвестування коштів власників у дане підприємство.

Ефективність використання активів характеризується показниками:

- рентабельності активів;
- рентабельності необоротних активів;
- рентабельності основних засобів;
- рентабельності оборотних активів.

Рентабельність активів визначається як відношення чистого прибутку до середньої за період (середньорічної) вартості активів і характеризує відсоток прибутковості активів підприємства за певний період.

Рентабельність необоротних активів обчислюється як процентне відношення чистого прибутку до середньої за період (середньорічної) вартості необоротних активів.

Рентабельність основних засобів обчислюється як процентне відношення чистого прибутку до середньої за період (середньорічної) вартості основних засобів (за первісною вартістю).

Рентабельність оборотних активів обчислюється як процентне відношення прибутку від операційної діяльності до середньорічної величини оборотних активів.

Показники рентабельності реалізації включають:

- рівень валового прибутку;
- рівень прибутку від операційної діяльності;
- рівень чистого прибутку.

Рівень валового прибутку визначається як процентне відношення валового прибутку до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за відповідний. Цей показник характеризує ефективність ціноутворення підприємства. Його збільшення свідчить про зниження витрат на закупівлю сировини та товарів, а також зростання рівня цін реалізації продукції.

Рівень прибутку від операційної діяльності обчислюється як процентне відношення прибутку від операційної діяльності до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за відповідний період.

Рівень чистого прибутку розраховується як процентне відношення чистого прибутку до чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за відповідний період і розраховується.

До складу основних витратних показників рентабельності належать:

- рентабельність операційних витрат;
- рентабельність витрат звичайної діяльності.

Рентабельність операційних витрат характеризує ефективність витрат, пов'язаних з операційною діяльністю.

Таким чином, показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів і ефективності діяльності підприємства. Їх аналіз доцільно проводити в динаміці, в процесі якого необхідно враховувати галузеву специфіку підприємства, його життєвий цикл, масштаби діяльності. Дослідження рентабельності діяльності підприємства є важливим напрямом фінансової діагностики.

Результати досліджень дають відповіді на безліч питань, пов'язаних із фінансовими та управлінськими рішеннями, що є основою підвищення конкурентоспроможності підприємства [25].

Фінансовий стан формується в процесі взаємовідносин підприємства з постачальниками, покупцями, акціонерами, банками та іншими юридичними особами. Однак, безпосередньо від підприємства залежить міра його економічної привабливості для всіх юридичних осіб, котрі мають можливість вибору між багатьма підприємствами, спроможними задовольнити їхній економічний інтерес.

Фінансова стійкість – це стан майна підприємства, що гарантує йому платоспроможність. Фінансова стійкість підприємства передбачає, що ресурси, вкладені в підприємницьку діяльність, повинні окупитись за рахунок грошових надходжень від господарювання, а отриманий прибуток забезпечувати

самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів.

Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вона може розглядатися як результативна категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Рівень фінансової стійкості впливає на можливості розвитку підприємства. Визначення меж фінансової стійкості належить до найбільш важливих економічних проблем, тому що недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства й відсутності засобів для його розвитку, а надлишкова буде перешкоджати розвитку, формуючи на підприємстві зайві запаси і резерви.

Фінансова стійкість характеризується таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку, а їхній розподіл і використання забезпечує розвиток підприємства на основі зростання прибутку й капіталу при збереженні платоспроможності.

За умови нестабільного фінансового стану багатьох підприємств, можливості їхнього банкрутства, особливого значення набуває систематична оцінка їхньої фінансової стійкості та стабільності. Фінансову стійкість підприємства характеризують такі чинники: фінансова забезпеченість діяльності; фінансова незалежність від зовнішніх джерел фінансування; здатність вільно маневрувати грошовими коштами; забезпечення покриття витрат на розширення та оновлення виробництва; стабільне перевищення доходів над витратами.

Для зручності систему показників для оцінки фінансової стійкості підприємства можна подати у вигляді таблиці (табл. 1.1) [23].

Показники фінансової стійкості

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5	6
Власні обігові кошти (робочий, функціонуючий капітал)	P_k	(Власний капітал + довгострокові зобов'язання - необоротні активи) або (оборотні активи – короткострокові зобов'язання)	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1595 – р. 1095 або ф. № 1, р. 1195 - 1695	Оборотні активи, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Наявність P_k означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво	Збільшення
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$K_{з.в.к}$	Власні обігові кошти / Оборотні активи	$P_k / \text{ф. № 1, р. 1195}$	Абсолютна можливість перетворення активів у ліквідні кошти	Збільшення; рекомендується значення $K_{звк} > 0,1$; за [31] $K_{звк} \geq 2$
Маневреність робочого капіталу	$M_{р.к}$	Запаси / Робочий капітал	Ф. № 1, р. 1100 / P_k	Частка запасів, тобто матеріальних, виробничих активів у власних обігових коштах; обмежує свободу маневру власними коштами	Зменшення; збільшення запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, в умовах інфляції – до залучення дорогих кредитів, що зменшує платоспроможність підприємства
Маневреність власних обігових коштів	$M_{в.о.к}$	Кошти / Власні обігові кошти	Ф. № 1 р. 1165 / P_k	Частка абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах; забезпечує свободу фінансового маневру	Збільшення
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$K_{заб.в.о.к.}$	Власні обігові кошти / Запаси	$P_k / \text{Ф. № 1, р. 1100}$	Наскільки запаси, що мають найменшу ліквідність у складі оборотних активів, забезпечені довгостроковими стабільними джерелами фінансування	Збільшення

Продовження табл. 1.1

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт покриття запасів	$K_{\text{покp.зап.}}$	“Нормальні” джерела покриття запасів / Запаси	Ф. № 1 (р. 1495 – 1095 + 1595 + 1600 + 1610) / Ф. № 1, р. 1100	Скільки на одиницю коштів, що вкладені в запаси, припадає у сукупності власних коштів, довго- та коротко-строкових зобов'язань	Збільшення
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{\text{авт.}}$	Власний капітал / Пасиви	Ф. № 1, р.1495 / Ф. № 1, р. 1900	Характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів; його незалежність від позикових джерел	Збільшення; за [11; 12] має бути $K_{\text{авт.}} > 0,5$
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{фін.зал.}}$	1 - $K_{\text{авт.}}$		Ступінь залежності підприємства від зовнішніх зобов'язань	Зменшення
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	$K_{\text{ман..в.к.}}$	Власні обігові кошти / Власний капітал	P_k / Ф. № 1, р.1495	Частка власних обігових коштів у власному капіталі	Збільшення; має бути $K_{\text{ман..в.к.}} > 0,5$
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{\text{конц.п.к.}}$	Позиковий капітал / Пасиви	Ф. № 1, р.1595 + р. 1695 + р. 1700 / Ф. № 1, р. 1900	Характеризує ступінь участі позикового капіталу у формуванні активів; скільки припадає позикового капіталу на одиницю сукупних джерел	Зменшення, необхідно аналізувати в залежності від конкретної ситуації
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	$K_{\text{ф.с.}}$	Власні кошти / Позичені кошти	Ф. № 1, р.1495 / Ф. № 1, р.1595 + р. 1695 + р. 1700	Забезпеченість заборго-ваності власними коштами; перевищення власних коштів над позиковими свідчить про фінансову стійкість підприємства	За [12] нормативне значення $K_{\text{ф.с.}} > 1$
Показник фінан-сового левериджу	$K_{\text{фін.лев.}}$	Довгострокові зобов'язання / Власні кошти	Ф. № 1, р. 1595 / Ф. № 1, р.1495	Характеризує залежність підприємства від довго-строкових зобов'язань. Збільшення свідчить про підвищення фінансового ризику	Зменшення; за [31] $K_{\text{фін.лев.}} < 0,25$
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{фін.ст.}}$	Власний капітал + довгострокові зобов'язання / Пасиви	Ф. № 1, р.1495 + р. 1595 / Ф. № 1, р. 1900	Частка стабільних джерел фінансування у їх загальному обсязі	За [11] має бути $K_{\text{фін.ст.}} = 0,85-0,90$

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних коштів спроможне забезпечити запаси й витрати, не допустити невинуватеної кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями.

За допомогою аналізу коефіцієнтів фінансової стійкості та стабільності підприємства можна виявити сильні й слабкі позиції підприємства. Менеджери використовують ці дані для забезпечення ефективної діяльності підприємства.

Кредитори уважно стежать за показниками фінансової стійкості, щоб пересвідчитись, що підприємство може оплатити свої короткострокові боргові зобов'язання, а також покрити фіксовані платежі доходами. Банки значною мірою будують свою кредитну політику на підставі відповідних коефіцієнтів фінансової стійкості.

Фінансову стійкість суб'єктів господарювання слід розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану та фінансових результатів підприємства, здатність виконувати свої зобов'язання та забезпечувати розвиток діяльності при збереженні кредитно- та платоспроможності. Фінансова стійкість підприємства є передумовою його економічного розвитку.

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від шпроти ринків збуту продукції, його ділової репутації, ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів і стабільності економічного зростання.

Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів. Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, основними з яких:

- коефіцієнт оборотності активів – відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства, тобто показує, скільки разів за аналізований період відбувається повний цикл виробництва й обіг, що приносить відповідний

ефект у вигляді прибутку, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції принесла кожна одиниця активів.

- коефіцієнт оборотності оборотних засобів характеризує відношення виручки (валового доходу) від реалізації продукції, без урахування податку на додану вартість та акцизного збору до суми оборотних засобів підприємства. Зменшення цього коефіцієнта свідчить про уповільнення обороту оборотних засобів.

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості. У процесі господарської діяльності підприємство дає товарний кредит для споживачів своєї продукції, тобто існує розрив у часі між продажем товару й надходженням оплати за нього, у результаті чого виникає дебіторська заборгованість. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки. Він визначається за формулою:

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – показує розширення або зниження комерційного кредиту, наданого підприємству. Зростання коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати заборгованості підприємства, зниження – ріст покупок у кредит. Формула розрахунку коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості

- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – відображає число оборотів товарно-матеріальних запасів підприємства за аналізований період. Зниження даного показника свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва або про зниження попиту на готову продукцію. У цілому, чим вище показник оборотності матеріальних запасів, тим менше коштів зав'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних активів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні активи й тим стійкіше фінансове становище підприємства [23].

Оцінка ринкової позиції підприємства здійснюється за допомогою таких показників (див. табл. 1.2.).

Позиція підприємства на ринку цінних паперів

Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків нових форм фінансової звітності (з 2013 року)	Економічний зміст	Напрямок позитивних змін
Доход на акцію	Д _{ак}		Ф. № 2, р.2610	Скільки чистого прибутку припадає на одну просту акцію	Збільшення
Дивіденд на акцію	Див. _{ак}		Ф. № 2, р. 2650	Сума оголошених дивідендів, що припадає на одну акцію	Збільшення за умов достатнього реінвестування прибутку
Коефіцієнт котирування акцій	К _{к.а.}	Ринкова ціна акції / Номінальна ціна акції	Дані ринку цінних паперів / Дані структури статутного фонду (кількість акцій за номіналом)	Відхилення ринкової ціни акції від номінальної (облікової)	Збільшення
Ціна акції	Ц _а	Ринкова ціна акції / Доход на акцію	Дані ринку цінних паперів / Ф. № 2, р. 2610	Інвестиційна привабливість акції; умовний термін окупності поточної вартості акції	Темпи підвищення ринкової ціни мають випереджати темпи збільшення доходності
Дивідендна доходність акції	Д _д	Дивіденд на акцію / Ринкова ціна акції	Ф. № 2, р. 2650 / Дані ринку цінних паперів	Поточна рентабельність інвестованого в акцію капіталу	Збільшення за умов одночасного збільшення ринкової ціни акції

Отже, існує велика кількість визначень фінансового стану підприємства, наведених різними науковцями. В широкому розумінні фінансовий стан суб'єкта господарювання – це одна з найважливіших комплексних характеристик діяльності підприємства, що відображає реальну та потенційну перспективу підприємства забезпечити достатній рівень фінансової стабільності та ефективності його роботи. Було розглянуто завдання, мету та необхідність проведення фінансового аналізу. Визначено методи, моделі за допомогою яких здійснюється аналіз фінансового стану підприємства. Фінансовий аналіз виконує

такі функції: аналітичну, синтетичну (узагальнюючу), економічну, прогнозну і контрольну.

Проаналізовано інформаційне та правове забезпечення фінансового аналізу, визначено низку законів та нормативів які слугують правовою базою для проведення аудиту та аналізу фінансового стану підприємства.

Також було розглянуто групи показників за допомогою яких проводиться фінансовий аналіз підприємства. До них відносяться: показники ліквідності та платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та ділової активності. Динаміку цих показників необхідно відслідковувати, щоб при появі негативних тенденцій своєчасно відреагувати та впровадити комплекс заходів направлених на мінімізацію фінансвих ризиків та стабілізацію фінансового стану підприємства.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНИЙ АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ ПАТ «Фармак»

2.1. Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності підприємства

ПАТ «Фармак» — одна з найстарших фармацевтичних компаній в Україні. Його заснування припадає на 1925 рік – період великих випробувань для української нації. Інфраструктура системи охорони здоров'я того часу була повністю знищена. Ліки майже не імпортувалися, власного виробництва, яке могло забезпечити населення сучасними на той час ліками, просто не існувало.

Початком фармацевтичної історії є заснування Київського заводу із виробництва синтетичних лікарських засобів імені М. В. Ломоносова.

Першим успіхам Київський хіміко-фармацевтичний завод зобов'язаний наполегливій праці колективу. Невелика група інженерів та науковців під керівництвом професора І.В. Єгорова за короткий проміжок часу провели ремонтні та будівельні роботи, розробили технології синтезу першої продукції — хлороформу та саліцилової кислоти (стратегічно важлива продукція для СРСР).

1937 р. — вперше розпочато промислове виробництво Валідолу на основі складного хімічного синтезу. До 1993 року підприємство залишалося єдиним виробником рідкого Валідолу в Україні та СРСР.

У цей період перед Київським хіміко-фармацевтичним заводом ім. М.В. Ломоносова були поставлені досить серйозні завдання. Окрім збільшення обсягів виробництва, підприємство було вимушене у дуже стислий період освоювати нові технології виробництва.

У 1950-ті роки на Київському хіміко-фармацевтичному заводі ім. М.В. Ломоносова здійснювалася переорієнтація деяких виробничих майданчиків. Значно збільшився випуск лікарських засобів (глюкоза, хлоретил).

Розвиток напрямку рентгеноконтрастних препаратів виявився доленосним для заводу — майже через півстоліття це дозволило підприємству розробити та почати виробництво сучасних рентгеноконтрастних препаратів для ринків ЄС.

1970-ті роки відзначилися рекордами у обсягах виробництва. У 1975 р. Київський хіміко-фармацевтичний завод ім. М.В. Ломоносова виробив 165 т антибіотика Левоміцетину. Такий показник у 4 рази перевищив заплановану проектом потужність.

1990-ті роки — період великих випробувань. У першу чергу, відбуваються кардинальні зміни в управлінні підприємством — у 1991 р. перший у хіміко-фармацевтичній галузі завод стає акціонерним товариством. З цього моменту хіміко-фармацевтичний завод ім. М.В. Ломоносова отримав нову назву — ВАТ «Фармак».

Протягом 1991–1994 рр. «Фармак» знаходився на межі припинення існування. У 1995 р. у компанії відбулася знакова подія — генеральним директором та головою правління обрано Ф. І. Жебровську. Взятий нею курс розвитку дозволив побудувати сучасне фармацевтичне виробництво європейського рівня та відіграти визначну роль у становленні фармацевтичної галузі України.

Політика повного переформатування призвела до швидкого підвищення конкурентоспроможності ВАТ «Фармак». По суті, це було перше українське фармацевтичне підприємство, яке почало виробляти ліки європейського рівня.

До кризи 1998 р. темпи зростання обсягів виробництва мали тенденцію до збільшення. Та криза обумовила необхідність зменшення обсягів виробництва. Підприємству вдалося зберегти основні напрямки своєї діяльності. Вже у II півріччі 1999 р. цей показник досягнув докризового рівня.

Нове тисячоліття «Фармак» зустрів як сильне підприємство з амбіційними планами. Їх реалізація у наступні роки дозволила не тільки вивести «Фармак» на новий рівень, а й допомогти у розвитку української фармацевтичної галузі. а початку 2000-х років «Фармак» розпочав реалізацію

ще одного колосального за своїми масштабами проекту — виробництво Фармасуліну (інсулін). Проект ґрунтується на партнерстві «Фармак» та американської компанії «Eli Lilly» і розпочався ще у 1999 р. Реалізація проекту здійснювалася в декілька етапів.

Важливу роль у розвитку компанії зіграла міжнародна співпраця. Це дозволило компанії «Фармак» розпочати глобалізаційні кроки. У 2000 р. делегація компанії «Фармак» вперше відвідала міжнародну платформу CPhI Worldwide. Через три роки «Фармак» вперше взяв участь у роботі CPhI Worldwide.

Завдяки якості та інноваціям, ПАТ «Фармак» з 2010 року є лідером фармацевтичного ринку України за обсягами продажу лікарських засобів у грошовому вираженні та найбільшим експортером лікарських засобів.

Сучасний дослідницький комплекс включає в себе: 4 різнопрофільні аналітичні лабораторії, 2 лабораторії із біотехнологічних та синтетичних АФІ, 3 технологічні лабораторії для готових форм, 4 пілотні R&D дільниці.

Лабораторії оснащені високотехнологічним обладнанням таких світових виробників, як-от Glatt, SBM, Urlinski, Belimed, De Ditrach, Gea, Sartorius, Malvern Instruments та ін.

У 2016 році компанія зайняла четверте місце в рейтингу найінноваційніших компаній України.

На підприємстві функціонують 19 виробничих ліній, що відповідають вимогам GMP. 14 виробничих ліній сертифіковані європейським регуляторним органом.

ПАТ «Фармак» - єдиний фармвиробник, який увійшов до ТОП-100 платників податків за 2017 рік

У 2017 році інвестиції ПАТ «Фармак» у розвиток та модернізацію становили 486 млн грн. За підсумками 2017р. «Фармак» збільшив дохід від реалізації на 19% – до 6,09 млрд грн. Об'єм експорту збільшився на 23%, а його доля в загальних продажах склала 25,1%. Чистий дохід виріс на 22% і досяг 839 млн. грн. Сума податкових відрахувань ПАТ «Фармак» склала 526,5 млн. грн.

Усе обладнання провідних європейських брендів: Siemens, GEMÜ, AQUAFLOT, SBM, Bosh [26]

За даними компанії «Проксіма Рісерч», за підсумками 2017 року ПАТ «Фармак» є лідером на фармацевтичному ринку України за обсягами продажів лікарських засобів у грошовому виразі з часткою ринку 6,1% та приростом продажів +12,5% у порівнянні з 2016 роком.

Значну частку продажів вітчизняних компаній на фармацевтичному ринку України займають шість провідних вітчизняних підприємств: ПАТ «Фармак», Корпорація «Артеріум», АТ «Фармацевтична фірма «Дарниця», АТ «Фармацевтична компанія «Здоров'я», ТОВ «Юрія-Фарм» та ПАТ «Київський вітамінний завод». Частка ПАТ «Фармак» у 2017 році серед вітчизняних підприємств на ринку ЛЗ складає 15,9%

ПАТ «Фармак» використовує у виробництві готової продукції наступні види сировини та матеріалів: субстанції, допоміжні речовини, пакувальні матеріали. За виключенням субстанцій, на ринку існує багато постачальників сировини та матеріалів. Закупівля субстанцій є стратегічно важливою для підприємства, оскільки вартість субстанцій має прямий вплив на собівартість готової продукції. Підприємство купує субстанції та іншу сировину та матеріали у різноманітних зовнішніх суб'єктів господарювання, включаючи виробників, ліцензіатів та трейдерів.

На кінець 2017 року, ПАТ «Фармак» співпрацювало з понад 430 постачальниками субстанцій та іншої сировини та матеріалів.

У 2017 році п'ять постачальників покрили 32% потреби компанії у сировині та матеріалах (в грошовому виразі). Крім того, певні види сировини та матеріалів на території України не виробляються і забезпеченням необхідного рівня якості, або виробляється у недостатній кількості. В результаті чого, ПАТ «Фармак» імпортує близько 63% від загальної потреби сировини та матеріалів для виробництва фармацевтичних препаратів з ряду країн, включаючи Німеччина, Китай, США, Індія шляхом укладання прямих контрактів або контрактів з дистриб'юторами.

У І кварталі 2018 року «Фармак» збільшив продажі на 18,35% по відношенню до І кварталу 2017р. – до 1,1 млрд грн. Таких результатів компанія досягла завдяки якості та інноваціям. Сьогодні усе обладнання компанії – високотехнологічне та ультрасучасне

У 2018 році ПАТ «Фармак» спільно зі всеукраїнським молодіжним рухом «Let's do it, Ukraine» розпочав довготривалий інформаційно-просвітницький проект «ЕКОШКОЛА». У його межах відбудеться екологічний конкурс міні-грантів. Найкращі проекти, спрямовані на вирішення екологічних проблем конкретної школи, будуть реалізовані за ресурсної підтримки ПАТ «Фармак».

У січні 2018 року німецька компанія Bayer Intellectual Property GmbH подала проти ВАТ «Фармак» позов до Господарського суду Київської області. Предмет позову — захист порушеного права інтелектуальної власності на винахід.

10 вересня 2018 у ЗМІ потрапив звіт ПАТ «Фармак» для акціонерів і кредиторів, згідно з яким компанія прогнозує зростання експорту продукції у 2018 році на 33 % в порівнянні з попереднім роком. Одним із чинників збільшення експортних поставок стане зростання експорту в Російську Федерацію. Питома вага РФ в структурі експорту ВАТ «Фармак» в 2018 році повинен скласти 18,6 %, що на 2 процентних пункту вище частки в 2017 році. У звіті наголошується, що компанія планує збільшити свій експорт у Росію в 1,5 рази протягом найближчих трьох років.

Основний бенефіціар ПАТ «Фармак» Філя Жебровська у своєму інтерв'ю газеті «Сьогодні» відзначила, що її компанія буде працювати в Росії до тих пір, поки це не буде заборонено українською владою [27].

Результати діяльності ПАТ «Фармак» за 2015-2018 роки:

- придбано польську компанію «Nord Farm»;
- завершено будівництво й запущено комплекс АФІ в Шостці;
- продукція компанії експортується до 20 країн світу;
- у портфелі компанії нараховується 220 продуктових досьє;

- щорічно на ринок виводиться до 20 нових препаратів;
- колектив компанії становить понад 2600 осіб;
- на підприємстві функціонують 19 виробничих ліній, що відповідають вимогам GMP;
- впроваджено та постійно вдосконалюється фармацевтична система якості згідно з чинними регуляторними вимогами та відповідно до світових стандартів: ISO, GMP.

Загальна стратегічна ціль ПАТ «Фармак» щонайменше на рік:

- стати одним з впливових регіональних фармацевтичних учасників ринку зміцнюючи лідируючу позицію в Україні та збільшуючи свою присутність на ринках сусідніх країн;
- працювати над збільшенням ефективності всіх процесів, і підвищувати продуктивність виробництва;
- розширювати географію експорту;
- виводити на ринок нові продукти із значним комерційним потенціалом, що не достатньо представлені на локальному фармацевтичному ринку;
- впроваджувати заходи по збільшенню ефективності маркетингу та продаж;
- поглиблювати співробітництво зі стратегічними партнерами;
- збільшувати експорт на ринках, розширювати можливості представництв на основних ринках, зокрема і відкриття нових представництв чи дочірніх структур;
- розвивати проекти партнерства на ринках експорту.

Отже, ПАТ «Фармак» – є лідером на фармацевтичному ринку України. Підприємство має надійні зв'язки з постачальниками і добре забезпечений сировиною, що дозволяє успішно просувати свою продукцію на ринок медпрепаратів. Компаніє має свою мету, стратегію та завдання, які допоможуть втримати лідируючу позицію протягом наступних років.

2.2. Аналіз та оцінка показників фінансового стану підприємства за 2013-2017 роки

Стійкий фінансовий стан підприємства формується у процесі всієї виробничо-господарської діяльності. Проаналізувати фінансовий стан підприємства неможливо за допомогою одного, навіть найважливішого, показника. Тому доцільним при аналізі фінансового положення підприємства використовувати групи показників, що всебічно характеризують всі аспекти діяльності підприємства.

Показники оцінки фінансового стану підприємства повинні бути такими, щоб усі ті, хто пов'язаний з підприємством економічними відносинами, могли одержати відповідь на питання, наскільки надійне підприємство як партнер у фінансовому відношенні.

До показників оцінки фінансового стану підприємства відносять:

- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності;
- показники майного стану;
- показники фінансової стійкості.

2.2.1. Оцінка показників ліквідності та платоспроможності підприємства

Проведення комплексного фінансового аналізу є важливим для підприємства насамперед через можливість реально оцінити свою конкурентоспроможність у визначений період, а також проаналізувати майновий стан, ліквідність, платоспроможність та фінансову стійкість і при необхідності своєчасно провести комплекс заходів щодо запобігання банкрутства.

Якщо простіше говорити фінансовий аналіз – це спосіб оцінити та проаналізувати фінансовий стан досліджуваного підприємства за допомогою

групи фінансових показників, використовуючи інформацію фінансової звітності.

Почнемо аналіз фінансового стану ПАТ «Фармак» з оцінки рівня та динаміки показників фінансових результатів підприємства див. табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Фармак»
за 2013 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2012	2013	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	1 691 761,00	1 947 537,00	255 776,00	15%
2	Собівартість реалізованої продукції	(728 360,00)	(854 382,00)	(126 022,00)	17%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	963 401,00	1 093 155,00	129 754,00	13%
4	Адміністративні витрати	(168 634,00)	(191 790,00)	(23 156,00)	14%
5	Витрати на збут	(346 179,00)	(382 024,00)	(35 845,00)	10%
6	Інші операційні доходи	14 407,00	8 747,00	(5 660,00)	-39%
7	Інші операційні витрати	(74 496,00)	(98 893,00)	(24 397,00)	33%
8	Прибуток від операційної діяльності	388 499,00	429 195,00	40 696,00	10%
9	Прибуток від участі в капіталі	909,00	1 076,00	167,00	18%
10	Інші фінансові доходи	1 017,00	1 166,00	149,00	15%
11	Інші доходи	-	-	-	
12	Фінансові витрати	(31 777,00)	(22 565,00)	9 212,00	-29%
13	Втрати від участі у капіталі	-	-	-	
14	Інші витрати	(4 420,00)	(13 641,00)	(9 221,00)	209%
15	Прибуток до оподаткування	354 228,00	395 231,00	41 003,00	12%
16	Податок на прибуток	(75 816,00)	(77 378,00)	(1 562,00)	2%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	278 412,00	302 678,00	24 266,00	9%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	364 131,00	428 395,00	64 264,00	18%

З табл. 2.1 бачимо, що чистий грошовий потік та чистий прибуток підприємства збільшився на 18% та 9% відповідно , що є позитивною тенденцією в його роботі.

Динаміка показників фінансових результатів підприємства за 2014 рік наведена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Фармак»
за 2014 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2013	2014	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	1 947 537,00	2 503 335,00	555 798,00	29%
2	Собівартість реалізованої продукції	(854 382,00)	(1 001 044,00)	(146 662,00)	17%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	1 093 155,00	1 502 291,00	409 136,00	37%
4	Адміністративні витрати	(191 790,00)	(242 843,00)	(51 053,00)	27%
5	Витрати на збут	(382 024,00)	(537 413,00)	(155 389,00)	41%
6	Інші операційні доходи	8 747,00	5 685,00	(3 062,00)	-35%
7	Інші операційні витрати	(98 893,00)	(165 023,00)	(66 130,00)	67%
8	Прибуток від операційної діяльності	429 195,00	562 697,00	133 502,00	31%
9	Прибуток від участі в капіталі	1 076,00	1 755,00	679,00	63%
10	Інші фінансові доходи	1 166,00	537,00	(629,00)	-54%
11	Інші доходи	-	-	-	
12	Фінансові витрати	(22 565,00)	(22 210,00)	355,00	-2%
13	Втрати від участі у капіталі	-	-	-	
14	Інші витрати	(13 641,00)	(267 960,00)	(254 319,00)	1864%
15	Прибуток до оподаткування	395 231,00	274 819,00	(120 412,00)	-30%
16	Податок на прибуток	(77 378,00)	(28 989,00)	48 389,00	-63%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	302 678,00	241 411,00	(61 267,00)	-20%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	428 395,00	385 978,00	(42 417,00)	-10%

З даних табл. 2.2 можемо побачити, що чистий грошовий потік зменшився на 42417 тис. грн., що становить 10% та чистий прибуток підприємства зменшився на 61267 тис. грн., тобто на 20% . Це відбулось через збільшення величини адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат та інших витрат.

Динаміка показників фінансових результатів підприємства за 2015 рік наведена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Фармак»
за 2015 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2014	2015	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	2 503 335,00	3 578 033,00	1 074 698,00	43%
2	Собівартість реалізованої продукції	(1 001 044,00)	(1 467 686,00)	(466 642,00)	47%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	1 502 291,00	2 110 347,00	608 056,00	40%
4	Адміністративні витрати	(242 843,00)	(316 668,00)	(73 825,00)	30%
5	Витрати на збут	(537 413,00)	(832 050,00)	(294 637,00)	55%
6	Інші операційні доходи	5 685,00	40 204,00	34 519,00	607%
7	Інші операційні витрати	(165 023,00)	(192 861,00)	(27 838,00)	17%
8	Прибуток від операційної діяльності	562 697,00	808 972,00	246 275,00	44%
9	Прибуток від участі в капіталі	1 755,00	1 543,00	(212,00)	-12%
10	Інші фінансові доходи	537,00	1 696,00	1 159,00	216%
11	Інші доходи	-	-	-	
12	Фінансові витрати	(22 210,00)	(29 048,00)	(6 838,00)	31%
13	Втрати від участі у капіталі	-	-	-	
14	Інші витрати	(267 960,00)	(287 884,00)	(19 924,00)	7%
15	Прибуток до оподаткування	274 819,00	495 279,00	220 460,00	80%
16	Податок на прибуток	(28 989,00)	(89 864,00)	(60 875,00)	210%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	241 411,00	405 415,00	164 004,00	68%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	385 978,00	571 838,00	185 860,00	48%

З табл. 2.3 бачимо, що чистий грошовий потік та чистий прибуток підприємства знов мають позитивну динаміку зміни. Чистий прибуток збільшився на 68%, а чистий грошовий потік на 48% відповідно до попереднього року. Це відбулось за рахунок значного збільшення величини валового прибутку від реалізації та інших операційних доходів на 40% і 67% відповідно.

Динаміка показників фінансових результатів підприємства за 2016 рік наведена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Фармак»
за 2016 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2015	2016	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	3 578 033,00	5 112 352,00	1 534 319,00	43%
2	Собівартість реалізованої продукції	(1 467 686,00)	(2 398 495,00)	(930 809,00)	63%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	2 110 347,00	2 713 857,00	603 510,00	29%
4	Адміністративні витрати	(316 668,00)	(467 233,00)	(150 565,00)	48%
5	Витрати на збут	(832 050,00)	(1 094 302,00)	(262 252,00)	32%
6	Інші операційні доходи	40 204,00	7 431,00	(32 773,00)	-82%
7	Інші операційні витрати	(192 861,00)	(192 262,00)	599,00	0%
8	Прибуток від операційної діяльності	808 972,00	967 491,00	158 519,00	20%
9	Прибуток від участі в капіталі	1 543,00	1 350,00	(193,00)	-13%
10	Інші фінансові доходи	1 696,00	3 032,00	1 336,00	79%
11	Інші доходи	-	-	-	
12	Фінансові витрати	(29 048,00)	(50 480,00)	(21 432,00)	74%
13	Втрати від участі у капіталі	-	-	-	
14	Інші витрати	(287 884,00)	(83 314,00)	204 570,00	-71%
15	Прибуток до оподаткування	495 279,00	838 079,00	342 800,00	69%
16	Податок на прибуток	(89 864,00)	(152 821,00)	(62 957,00)	70%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	405 415,00	685 258,00	279 843,00	69%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	571 838,00	869 945,00	298 107,00	52%

Дані табл. 2.4 показують, що величина валового прибутку від реалізації та інших фінансових доходів збільшилась, що у свою чергу призвело до збільшення чистого грошового потоку та чистого прибутку підприємства на 52% та 69% відповідно, що є позитивною тенденцією.

Динаміка показників фінансових результатів підприємства за 2017 рік наведена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

**Аналіз фінансових результатів ПАТ «Фармак»
за 2017 рік, тис. грн.**

Номер рядка	Показник	Період		Зміни за звітний період	
		2016	2017	тис. грн.	%
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	5 112 352,00	6 084 681,00	972 329,00	19%
2	Собівартість реалізованої продукції	(2 398 495,00)	(2 723 663,00)	(325 168,00)	14%
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1 - р.2)	2 713 857,00	3 361 018,00	647 161,00	24%
4	Адміністративні витрати	(467 233,00)	(546 175,00)	(78 942,00)	17%
5	Витрати на збут	(1 094 302,00)	(1 237 688,00)	(143 386,00)	13%
6	Інші операційні доходи	7 431,00	20 575,00	13 144,00	177%
7	Інші операційні витрати	(192 262,00)	(407 618,00)	(215 356,00)	112%
8	Прибуток від операційної діяльності	967 491,00	1 190 112,00	222 621,00	23%
9	Прибуток від участі в капіталі	1 350,00	3 965,00	2 615,00	194%
10	Інші фінансові доходи	3 032,00	9 860,00	6 828,00	225%
11	Інші доходи	-	-	-	
12	Фінансові витрати	(50 480,00)	(51 428,00)	(948,00)	2%
13	Втрати від участі у капіталі	-	-	-	
14	Інші витрати	(83 314,00)	(70 333,00)	12 981,00	-16%
15	Прибуток до оподаткування	838 079,00	1 082 176,00	244 097,00	29%
16	Податок на прибуток	(152 821,00)	(243 086,00)	(90 265,00)	59%
17	Чистий прибуток (р.15 - р.16)	685 258,00	839 090,00	153 832,00	22%
18	Грошовий потік (чистий прибуток + амортизація)	869 945,00	1 091 375,00	221 430,00	25%

З табл. 2.5 бачимо, що чистий грошовий потік та чистий прибуток підприємства збільшився на 25% та 22%. Отже, на ПАТ «Фармак» протягом 2014-2017 років спостерігається позитивна динаміка зміни чистого грошового потоку та чистого прибутку. Це насамперед відбувалось через збільшення виручки від реалізації.

Далі розрахуємо величину чистих активів та забезпечення ними зобов'язань ПАТ «Фармак».

В загалом чисті активи – це сума активів підприємства з якої вирахували суму його зобов'язань. Даний показник дозволяє визначити приблизну вартість підприємства у разі негайної його ліквідації. Безумовно, ринкова вартість деяких активів може бути занижена чи завищена в порівнянні з їх балансовою вартістю.

Цей показник використовується кредиторами для приблизного визначення рівня своєї захищеності. Тобто якщо вартість чистих активів нижче або дорівнює нулю, це говорить про великий ризик кредитування такого підприємства, адже у разі оголошення його банкрутом не всі вимоги зацікавлених сторін будуть задоволені.

Розрахунок величини чистих активів підприємства наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Розрахунок чистих активів ПАТ «Фармак», тис. грн.

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Активи					
Нематеріальні активи	25 940	33 589	36 556	72 278	94 818
Основні засоби	1 027 527	1 038 460	1 135 633	1 621 953	1 845 915
Незавершене будівництво	191 196	451 659	619 653	346 133	372 439
Довгострокові фінансові інвестиції	5 125	4 423	4 210	3 239	6 147
Інші необоротні активи	10 946	57 350	38 252	216 447	135 028
Запаси	337 827	457 560	715 024	879 547	1 051 321
Дебіторська заборгованість	349 182	595 121	711 643	1 121 910	1 272 621
Поточні фінансові інвестиції	-	-	-	-	20 472
Грошові кошти	21 784	96 835	182 549	44 020	53 947
Інші оборотні активи	471	1 759	821	1 241	674
Разом активи	1 969 998	2 736 756	3 444 341	4 306 768	4 853 382
Пасиви					
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	245 347	276 054	282 694	295 322	112 636
Короткострокові кредити	108 837	272 841	443 359	424 032	354 356

Продовження табл. 2.6

1	2	3	4	5	6
Кредиторська заборгованість	189 237	404 473	551 248	955 155	948 674
Поточні забезпечення	26 472	32 853	29 746	34 551	27 017
Інші поточні зобов'язання	3 000	7 656	6 759	9 585	41 277
Разом пасиви	572 893	993 877	1 313 806	1 718 645	1 483 960
Чисті активи	1 397 105	1 742 879	2 130 535	2 588 123	3 369 422

Дані табл. 2.6 бачимо, що величина чистих активів підприємства протягом 2013-2017 років має позитивне значення та стабільно збільшується, що є позитивною тенденцією в роботі підприємства.

Далі розрахуємо забезпечення чистими активами зобов'язань підприємства (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

**Розрахунок забезпечення зобов'язань чистими активами
підприємства**

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Чисті активи	1 397 105	1 742 879	2 130 535	2 588 123	3 369 422
Тривалість інкасації дебіторської заборгованості (днів)	63,91	83,84	70,64	72,23	73,63
Тривалість оборотності кредиторської заборгованості	19,58	31,92	29,28	36,54	31,27
Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	0,35	0,47	0,50	0,55	0,47
Коефіцієнт покриття чистими активами зобов'язань	2,44	1,75	1,62	1,51	2,27
Коефіцієнт покриття чистими активами кредиторської заборгованості	7,38	4,31	3,86	2,71	3,55

Виходячи з отриманих результатів можна зробити висновок, що ПАТ «Фармак» у разі необхідності зможе розрахуватися за всіма своїми зобов'язаннями, що є позитивним показником. Коефіцієнт покриття чистими

активами кредиторської заборгованості показує, що величина чистих активів в декілька разів перевищує розмір кредиторської заборгованості, це свідчить про те, що у разі негайної вимоги кредиторів підприємство в повній мірі зможе з ними розрахуватися.

Показник співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує якість комерційного кредитування підприємства. Оскільки значення цього показника нижче від нормативного це свідчить про не ефективну політику комерційного кредитування, що в свою чергу свідчить про те, що дебітори заборгували підприємству більше, ніж воно отримало від постачальників.

При аналізі фінансового стану підприємства важливу роль відіграють показники платоспроможності та ліквідності. Поняття "ліквідність підприємства" і "платоспроможність підприємства" часто плутають.

Платоспроможність — це здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали і потребують негайного погашення, за рахунок наявних грошей на банківських рахунках або в готівці.

Щоб підтримувати підприємство у платоспроможному стані, фінансова служба має дбати про те, щоб його суто грошові активи відповідали потребам щоденних платежів (постачальникам, у бюджет, робітникам і службовцям, іншим кредиторам).

Показники ліквідності характеризують платоспроможність підприємства у дещо ширшому розумінні. Серед цих показників найбільше значення для ринкової економіки мають величини співвідношень частини активів, які можуть бути реалізовані у певний термін, до суми зобов'язань, які за цей самий час повинні бути сплачені [28].

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні статей активу зі статтями пасиву. Якщо при такому порівнянні активів вистачає, то баланс - ліквідний і підприємство платоспроможне і навпаки.

Усі активи підприємства залежно від ступеня їх ліквідності, тобто від здатності та швидкості перетворення в грошові кошти, можна умовно поділити на такі групи:

- найбільш ліквідні активи (A_1) - це суми грошових коштів підприємства на поточному, валютному та інших рахунках, у касі, короткострокові фінансові вкладення, які можуть бути використані для здійснення поточних розрахунків негайно.

- активи, що швидко реалізуються (A_2) (активи, для перетворення яких у наявні кошти потрібний визначений час) - це дебіторська заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати, та інші оборотні активи.

- активи, що повільно реалізуються (A_3) (найменш ліквідні активи) - це запаси і витрати.

- активи, що важко реалізуються (A_4), - це активи, призначені для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу.

Пасиви балансу залежно від ступеня зростання строків погашення зобов'язань групуються так:

- найбільш строкові зобов'язання (Π_1) - це кредиторська заборгованість, позики для працівників, інші короткострокові пасиви.

- короткострокові пасиви (Π_2) - це короткострокові позикові кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 місяців після звітної дати.

- довгострокові пасиви (Π_3) - це довгострокові кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви.

- постійні пасиви (Π_4) - це власний капітал підприємства - статті розділу I пасиву балансу.

Для проведення аналізу ліквідності балансу підприємства статті активів групують за ступенем ліквідності - від найбільш швидко перетворюваних у гроші до найменш. Пасиви ж групують по терміновості оплати зобов'язань (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Баланс ліквідності ПАТ «Фармак», тис. грн.

Активи		2013	2014	2015	2016	2017
A1	найбільш ліквідні активи	21 784,00	96 835,00	182 549,00	44 020,00	74 419,00
A2	менш ліквідні активи	349 182,00	595 121,00	711 643,00	1 121 910,00	1 272 621,00
A3	повільноліквідні активи	338 298,00	458 515,00	715 845,00	883 567,00	1 058 334,00
A4	важколіквідні активи	1 260 734,00	1 586 285,00	1 834 304,00	2 260 050,00	2 454 347,00
Баланс		1 969 998,00	2 736 756,00	3 444 341,00	4 309 547,00	4 859 721,00
Пасиви		2013	2014	2015	2016	2017
П1	термінові платежі	150 202,00	309 777,00	377 991,00	728 817,00	787 919,00
П2	короткострокові зобов'язання	177 344,00	408 046,00	653 121,00	694 506,00	583 405,00
П3	довгострокові зобов'язання	245 347,00	276 054,00	282 694,00	295 322,00	112 636,00
П4	власні та прирівняні до них джерела	1 397 105,00	1 742 879,00	2 130 535,00	2 590 902,00	3 375 761,00
Баланс		1 969 998,00	2 736 756,00	3 444 341,00	4 309 547,00	4 859 721,00

Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання.

Підприємство може бути ліквідним в більшій або меншій мірі, або у нього взагалі може бути відсутня ліквідність. Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства спочатку необхідно здійснити аналіз ліквідності балансу.

Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти підсумки з кожної групи активів і пасивів. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови: $A1 > П1$, $A2 > П2$, $A3 > П3$, $A4 < П4$.

Зазвичай на практиці ці співвідношення порушуються. Недостача коштів однієї групи активів компенсується у вартісній формі лишком іншої, при чому менш ліквідні активи замінюються більш ліквідними. Але фінансовий аналітик повинен пам'ятати, що у практиці зовнішньоекономічної діяльності дотримання вищезначених співвідношень повинно бути більш суворим через додаткові ризики міжнародної торгівлі.

При аналізі ліквідності підприємства використовують такі відносні показники:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності. Визначається відношенням найбільш ліквідних активів до поточних зобов'язань підприємства. Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності та ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокової заборгованості воно може погасити в поточний момент або найближчим часом. Теоретично достатнім вважається, якщо коефіцієнт не нижче 0,2. Це означає, що на 20% підприємство може в поточний момент погасити всі свої короткострокові борги і платоспроможність вважається нормальною. В іноземній практиці, в країнах зі стабільною економікою, вважається достатнім, щоб цей коефіцієнт мав будь-яке позитивне значення до 0,01.

- коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності. Обчислюється відношенням суми грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань. Коефіцієнт швидкої

ліквідності допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Оптимальне значення цього показника лежить в діапазоні 0,7-0,8.

– узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт поточної ліквідності (коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт покриття, коефіцієнт загальної платоспроможності). Він розраховується відношенням поточних активів до поточних зобов'язань. Коефіцієнт вимірює загальну ліквідність і показує, якою мірою поточні зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Теоретичне значення цього показника 1, 5-2, 5.

Орієнтовне значення показника може встановлювати і підприємство, виходячи з конкретних умов господарювання і залежно від щоденної потреби підприємства у вільних грошових ресурсах.

Якщо цей показник дуже високий, то це може бути пов'язано із надлишковими виробничими запасами, надплановою завантаженістю готової продукції на складах, невиправданим зростанням дебіторської заборгованості, тобто із уповільненням обертання капіталу. Постійне зниження коефіцієнта означає зростаючий ризик неплатоспроможності [29].

Розрахунок коефіцієнтів ліквідності ПАТ «Фармак» наведено у таблиці (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Динаміка показників ліквідності ПАТ «Фармак»

Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$A1/P1+P2$	0,25-0,35	0,07	0,13	0,18	0,03	0,05
Коефіцієнт поточної ліквідності	$A1+A2/P1+P2$	0,7-0,85	1,13	0,96	0,87	0,82	0,98

Продовження табл. 2.9

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт загальної ліквідності	$A1+A2+A3/P1+P2$	1,5-2,5	2,17	1,60	1,56	1,44	1,75

Отже, з даних табл. 2.9. бачимо, що динаміка коефіцієнтів ліквідності неоднозначна. Протягом 2013-2015 років рівень абсолютної ліквідності збільшувався за рахунок збільшення величини високоліквідних активів, проте вже у 2015-2016 цей показник значно знизився, що є негативною тенденцією. На кінець 2017 року значення коефіцієнта абсолютної ліквідності зросло з 0,03 до 0,05, проте воно не досягає нормативного значення.

Щодо коефіцієнта поточної ліквідності, то його значення перебуває в межах норми, а інколи і перевищує його. Це свідчить про позитивні зміни в роботі підприємства.

Значення коефіцієнта загальної ліквідності також то збільшувалось, то зменшувалось, проте майже завжди знаходилося у межах нормативного значення. На кінець досліджуваного періоду значення показника збільшилось з 1,44 до 1,75, що є позитивною тенденцією.

Для оцінки платоспроможності на підприємстві складається платіжний баланс (календар). Він складається на будь-яку дату (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Платіжний баланс підприємства, тис. грн.

Актив					
Наявні кошти для покриття заборгованості	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6
Грошові кошти та їх еквіваленти	21 784,00	96 835,00	182 549,00	44 020,00	53 947,00
Розрахунки з дебіторами	349 182,00	595 121,00	711 643,00	1 121 910,00	1 272 621,00
Всього	370 966,00	691 956,00	894 192,00	1 165 930,00	1 326 568,00
Сальдо					
Баланс	370 966,00	691 956,00	894 192,00	1 165 930,00	1 326 568,00

Продовження табл. 2.10

1	2	3	4	5	6
Пасив					
Негайні та інші платежі	2013	2014	2015	2016	2017
Заборгованість по позикам	108 837,00	272 841,00	443 359,00	424 032,00	354 356,00
Заборгованість по кредиторам	150 202,00	309 777,00	377 991,00	728 817,00	787 919,00
Всього	259 039,00	582 618,00	821 350,00	1 152 849,00	1 142 275,00
Сальдо	111 927,00	109 338,00	72 842,00	13 081,00	184 293,00
Баланс	370 966,00	691 956,00	894 192,00	1 165 930,00	1 326 568,00

Оскільки сальдо платіжного балансу знаходиться в пасиві, то це свідчить про платоспроможність підприємства. Відомо, що оцінка рівня платоспроможності дається за даними балансу на основі характеристики ліквідності оборотних коштів, тобто з урахуванням часу, необхідного для перетворення їх у готівку.

Отже, є три рівні платоспроможності підприємства, оцінку яких проводять за допомогою трьох коефіцієнтів: грошова, розрахункова і ліквідна. Динаміка кожного з цих коефіцієнтів наведена в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Динаміка показників платоспроможності ПАТ «Фармак»

Показник	Норматив	2013	2014	2015	2016	2017
Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,2-0,3	0,06651	0,13490	0,17704	0,03093	0,03934
Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,8-1,0	2,16539	1,60272	1,56146	1,43994	1,75405
Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	2,0-3,0	1,23804	1,15756	1,22548	1,19251	1,62092

Як свідчать дані табл. 2.11 показники платоспроможності підприємства не мають однозначної динаміки. Коефіцієнт грошової платоспроможності протягом 2013-2015 років збільшувався, а потім навпаки його значення зменшилось. Така сама тенденція спостерігається й в динаміці зміни коефіцієнта ліквідної платоспроможності. Проте у період з 2016 по 2017 роки

значення цих двох показників збільшились, хоч вони і не досягли нормативного показника. Значення коефіцієнта розрахункової платоспроможності протягом аналізованого періоду перевищує нормативне, проте динаміка його зміни негативна. На кінець 2017 року значення коефіцієнта збільшилось з 1,44 до 1,75, що свідчить деякі покращення в роботі підприємства.

Отже, виходячи з розрахованих показників платоспроможності та ліквідності однозначно відповісти на питання щодо фінансової стійкості та надійності ПАТ «Фармак» неможливо, хоча й можна побачити, що деякі проблеми на підприємстві існують.

В загалом основними причинами неплатоспроможності можуть бути:

- прорахунки у вивченні міжнародних ринків продукції, яка пропонується підприємством;
- невиконання зовнішньоекономічних контрактів за строками поставок продукції, порушення її структури та асортименту, зниження якості;
- підвищення собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації і постійних покупців, замовників в умовах міжнародної конкуренції
- неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних на це причин;
- невиконання плану прибутку і нестаток власних джерел фінансування підприємства;
- неврахування процесів глобалізації і як наслідків - тиску конкурентів, зміни попиту та інфляційних процесів;
- неврахування змін податкової політики;
- значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та у надлишкові виробничі запаси;
- низьке обертання оборотного капіталу, про що мова піде далі [29].

З'ясувавши, що саме негативно впливає на зміну платоспроможності підприємства, розробляється комплекс заходів направлених на мінімізацію впливу цих факторів.

2.2.2. Аналіз фінансової стійкості підприємства

Однією з найважливіших характеристик в діагностиці фінансового стану підприємства є аналіз його фінансової стійкості та визначення її типу.

Фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів підприємства, при якому забезпечується оптимальне співвідношення власних та позикових коштів, платоспроможність підприємства та підтримується довіра інвесторів та кредиторів.

Для аналізу фінансової стійкості підприємства використовують абсолютні та відносні показники. Щодо абсолютних показників визначення фінансової стійкості, то це оцінка величини джерел коштів, що будуть направлені на формування запасів та витрат. Вони розраховуються як різниця між величиною джерел коштів та величиною запасів та витрат.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і витрат розрізняють такі види фінансової стійкості підприємства:

- абсолютна стійкість фінансового стану, коли власні джерела формування оборотних активів покривають запаси і витрати;
- нормальний стійкий фінансовий стан, коли запаси і втрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів і довгостроковими позиченими джерелами;
- нестійкий фінансовий стан, коли запаси і витрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик;
- кризовий фінансовий стан, коли запаси і витрати не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (власних, позикових та ін.), підприємство перебуває на межі банкрутства [30].

Для визначення типу фінансової стійкості підприємства за даними балансу складають агрегований баланс, позиції активу і пасиву якого за

Таблиця 2.12

Агрегований баланс ПАТ «Фармак», тис. грн.

Актив	2013	2014	2015	2016	2017	Пасив	2013	2014	2015	2016	2017
Необорото-тні активи (НА)	1 260 734	1 585 481	1 834 304	2 260 050	2 454 347	Власний капітал (ВК)	1 397 105	1 742 879	2 130 535	2 590 902	3 375 761
Запаси(З)	337 827	457 560	715 024	879 547	1 051 321	Довгостро-кові зобовязання (КД)	245 347	276 054	282 694	295 322	112 636
Кошти, розрахун-ки та анші активи (К)	371 437	693 715	895 013	1 169 950	1 354 053	Коротко-строкові зобовязання (КК)	327 546	717 823	1 031 112	1 423 323	1 371 324
						У тому числі: короткостро-кові кредити і позики	108 837	272 841	443 359	424 032	354 356
Баланс	1 969 998	2 736 756	3 444 341	4 309 547	4 859 721	Баланс	1 969 998	2 736 756	3 444 341	4 309 547	4 859 721

Проведемо аналіз фінансової стійкості підприємства за даними агрегованого балансу. Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2013 рік наведено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2013 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	Власний капітал	1 110 741,00	1 397 105,00
2	Необоротні активи	1 108 798,00	1 260 734,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	1 943,00	136 371,00
4	Довгострокові зобов'язання	37 523,00	245 347,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	39 466,00	381 718,00
6	Короткострокові кредити і позики	433 661,00	214 773,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	473 127,00	596 491,00
8	Запаси	236 823,00	337 827,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(234 880,00)	(201 456,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(197 357,00)	43 891,00
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	236 304,00	258 664,00
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нормальна фінансова стійкість
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	50,28	47,81
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	1,00	0,77

З даних табл. 2.13 бачимо, що протягом 2012-2013 років значно покращилась фінансова стійкість підприємства. З нестійкого фінансового стану вона перейшла до нормальної фінансової стійкості. Тобто підприємство використовує для покриття запасів, крім власних коштів також і довгострокові позикові кошти

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2014 рік наведено у табл. 2.14.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2014 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	Власний капітал	1 397 105,00	1 742 879,00
2	Необоротні активи	1 260 734,00	1 585 481,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	136 371,00	157 398,00
4	Довгострокові зобов'язання	245 347,00	276 054,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	381 718,00	433 452,00
6	Короткострокові кредити і позики	214 773,00	494 821,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	596 491,00	928 273,00
8	Запаси	337 827,00	457 560,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(201 456,00)	(300 162,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	43 891,00	(24 108,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	258 664,00	470 713,00
12	Тип фінансової стійкості	Нормальна фінансова стійкість	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	47,81	67,69
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,77	1,03

За даними табл. 2.14 визначено, що протягом 2013-2014 років тип фінансової стійкості ПАТ «Фармак» погіршився. З нормального фінансової стійкості знов повернулась до нестійкого фінансового стану.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2015 рік наведено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2015 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
1	Власний капітал	1 742 879,00	2 130 535,00
2	Необоротні активи	1 585 481,00	1 834 304,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	157 398,00	296 231,00
4	Довгострокові зобов'язання	276 054,00	282 694,00

Продовження табл. 2.15

1	2	3	4
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	433 452,00	578 925,00
6	Короткострокові кредити і позики	494 821,00	734 374,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	928 273,00	1 313 299,00
8	Запаси	457 560,00	715 024,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(300 162,00)	(418 793,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(24 108,00)	(136 099,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	470 713,00	598 275,00
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) \cdot 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	67,69	60,19
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	1,03	0,84

Виходячи з даних табл. 2.15 видно, що тип фінансової стійкості підприємства не змінився. Тип фінансової стійкості залишився на рівні нестійкого фінансового стану. Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2016 рік наведено у табл. 2.16.

Таблиця 2.16

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2016 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
1	Власний капітал	2 130 535,00	2 590 902,00
2	Необоротні активи	1 834 304,00	2 260 050,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	296 231,00	330 852,00
4	Довгострокові зобов'язання	282 694,00	295 322,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	578 925,00	626 174,00
6	Короткострокові кредити і позики	734 374,00	943 000,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	1 313 299,00	1 569 174,00
8	Запаси	715 024,00	879 547,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(418 793,00)	(548 695,00)

Продовження табл. 2.16

1	2	3	4
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(136 099,00)	(253 373,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	598 275,00	689 627,00
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	60,19	48,56
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11:р.8), коп.	0,84	0,78

Отримані результати свідчать про те, що на підприємстві не змінився тип фінансової стійкості. Тобто протягом 2014-2016 років ПАТ «Фармак» мав нестійкий фінансовий стан.

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2017 рік наведено у табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Аналіз фінансової стійкості ПАТ «Фармак» за 2017 рік

Номер рядка	Показник	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
1	Власний капітал	2 590 902,00	3 375 761,00
2	Необоротні активи	2 260 050,00	2 454 347,00
3	Власні обігові кошти(р.1 - р.2)	330 852,00	921 414,00
4	Довгострокові зобов'язання	295 322,00	112 636,00
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття запасів (р.3 + р.4)	626 174,00	1 034 050,00
6	Короткострокові кредити і позики	943 000,00	882 858,00
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	1 569 174,00	1 916 908,00
8	Запаси	879 547,00	1 051 321,00
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів (р.3 - р.8)	(548 695,00)	(129 907,00)
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних коштів і довгострокових кредитів і позик (р.5 - р.8)	(253 373,00)	(17 271,00)
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 - р.8)	689 627,00	865 587,00

Продовження табл. 2.17

1	2	3	4
12	Тип фінансової стійкості	Нестійкий фінансовий стан	Нестійкий фінансовий стан
13	Запас стійкості фінансового стану, днів $(p.11/V) * 360$, де V - чиста виручка від реалізації продукції	48,56	51,21
14	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів $(p.11:p.8)$, коп.	0,78	0,82

Розрахунки показали, що протягом 2014-2017 років ПАТ «Фармак» перебувало у нестійкому фінансовому стані. Тобто на підприємстві не проводили аналіз фінансової стійкості та не розробляли програму заходів щодо мінімізації впливу факторів, що негативно впливають на фінансову стійкість підприємства.

Провести аналіз фінансової стійкості підприємства не можливо розрахувавши один показник, нехай один з найважливіших. Аналіз проводиться за допомогою системи коефіцієнтів, що дають змогу визначити рівень фінансової стійкості підприємства шляхом порівняння значень цих показників з нормативними.

Основні показники, що характеризують фінансову стійкість підприємства наведені у таблиці (див. табл. 2.18).

Таблиця 2.18

Показники фінансової стійкості ПАТ «Фармак»

Показник	Порядок розрахунку	Формула за кодом рядків форм фінансової звітності	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Сума власних обігових коштів (P_k)	Різниця суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань і позаоборотних активів	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1595 – р. 1095 або ф. № 1, р. 1195 - 1695	381 718,00	432 648,00	578 925,00	626 174,00	1 034 050,00
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	Власні обігові кошти / Оборотні активи	$P_k / \text{ф. № 1, р. 1195}$	0,5382	0,3761	0,3596	0,3055	0,4299

Продовження табл. 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8
Маневреність робочого капіталу	Запаси / Власні оборотні кошти	Ф. № 1, р. 1100 / Р _к	0,8850	1,0576	1,2351	1,4046	1,0167
Маневреність власних обігових коштів	Грошові кошти / Власні оборотні кошти	Ф. № 1 р. 1165 / Р _к	0,0571	0,2238	0,3153	0,0703	0,0522
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	Власні обігові кошти / Сума запасів	Р _к / Ф. № 1, р. 1100	1,1299	0,9456	0,8097	0,7119	0,9836
Коефіцієнт покриття запасів	Нормативні джерела покриття запасів / Сума запасів	Ф. № 1 (р. 1495 – 1095 + 1595 + 1600 + 1610) / Ф. № 1, р. 1100	1,5673	1,7498	1,6560	1,4508	1,4728
Коефіцієнт фінансової автономії	Власний капітал / Сума пасивів	Ф. № 1, р. 1495 / Ф. № 1, р. 1900	0,7092	0,6368	0,6186	0,6012	0,6946
Коефіцієнт фінансової залежності	Пасиви / Власний капітал	1 - К _{авт.}	0,2908	0,3632	0,3814	0,3988	0,3054
Коефіцієнт маневреності власного оборотного капіталу	Власні обігові кошти / Власний капітал	Р _к / Ф. № 1, р. 1495	0,2732	0,2482	0,2717	0,2417	0,3063
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	Позиковий капітал / Сума пасиву	Ф. № 1, р. 1595 + р. 1695 + р. 1700 / Ф. № 1, р. 1900	0,2908	0,3632	0,3814	0,3988	0,3054
Коефіцієнт фінансової стабільності (коефіцієнт фінансування)	Власні оборотні кошти / Позикові фінансові ресурси	Ф. № 1, р. 1495 / Ф. № 1, р. 1595 + р. 1695 + р. 1700	2,4387	1,7536	1,6217	1,5075	2,2748
Показник фінансового левериджу	Довгострокові зобов'язання / Власні кошти	Ф. № 1, р. 1595 / Ф. № 1, р. 1495	0,1756	0,1584	0,1327	0,1140	0,0334
Коефіцієнт фінансової стійкості	(Власний капітал + довгострокові позики) / Сума пасиву	Ф. № 1, р. 1495 + р. 1595 / Ф. № 1, р. 1900	0,8337	0,7377	0,7006	0,6697	0,7178

Збільшення оборотних активів є позитивною динамкою, адже свідчить не тільки про здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво.

Значення коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними коштами протягом 2013-2016 значення цього коефіцієнта зменшувалось, а в період з 2016 по 2017 роки навпаки зросло. Проте завжди коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами перевищував нормативне значення (0,1 і більше), що говорить про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів.

Маневреність робочого капіталу показує частку запасів підприємства, що фінансується за рахунок власних обігових коштів. Значення цього показника протягом 2013-2016 років збільшувалось, що є негативною тенденцією, бо збільшення величини запасів призводить до уповільнення оборотності обігових коштів, а в умовах інфляції це призводить до необхідності залучати дорогі кредити, що в свою чергу призводить до зниження платоспроможності підприємства.

Проте вже на кінець 2017 року значення цього показника зменшилось з 1,41 до 1,02, що свідчить про позитивні зміни в роботі підприємства, а саме про відновлення здатності покривати обсяг запасів за рахунок власних коштів, про хороші перспективи розвитку підприємства та зниження потреби у додатковому залученні позикових коштів та потенційно низький обсяг фінансових витрат.

Маневреність власних обігових коштів вказує, яка частина власних обігових коштів перебуває у грошовій формі. Значення цього коефіцієнта збільшується протягом 2016-2017 років, що є позитивною динамікою. Проте його значення досить низьке, що свідчить про те, що у разі необхідності підприємство не зможе швидко задовольнити вимоги своїх кредиторів за короткостроковими зобов'язаннями за рахунок власного капіталу.

Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів свідчить про рівень фінансування запасів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів. Позитивною динамікою є збільшення показника, що ми можемо спостерігати протягом 2016 – 2017 років.

Коефіцієнт покриття запасів вказує на скільки запаси забезпечені нормативними джерелами фінансування запасів. Протягом 2016 – 2017 років відбувається незначне підвищення значення цього коефіцієнту, що є позитивною тенденцією в роботі підприємства.

Коефіцієнт фінансової незалежності вказує, яку частину активів підприємство здатне профінансувати за рахунок власного капіталу. Нормативним значенням показника є 0,4 – 0,6. Протягом 2013-2016 років значення цього показника зменшувалось, що свідчило про посилення залежності підприємства в позиковому капіталі. Проте в період з 2016 по 2017 роки значення коефіцієнта зростає, що говорить про посилення фінансової незалежності підприємства. Значення коефіцієнта фінансової незалежності перевищує нормативне значення протягом усього аналізуємого періоду, що є позитивним показником.

Оберненим до попереднього є коефіцієнт фінансової залежності. І його значення протягом 2016-2017 років відповідно також свідчать про позитивні тенденції на підприємстві.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу дозволяє визначити частку власного капіталу, що спрямована на фінансування оборотних активів. Значення цього показника протягом аналізуємого періоду не досягає нормативного значення (більше за 0,5), проте у період 2016-2017 роки спостерігається тенденція до його зростання. Те що показник не досягає нормативного значення свідчить про недостатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних та частини необоротних активів.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу є протилежним до коефіцієнту автономії. З 2016 по 2017 рік значення коефіцієнта зменшується, що є позитивною тенденцією. Це свідчить про зменшення частки активів, що фінансуються за рахунок довгострокових та короткострокових позикових ресурсів. Проте значення трохи менше за нормативне (0,4–0,6).

Показник фінансової стабільності – свідчить про співвідношення власних та позикових коштів. Нормативне значення цього показника одиниця.

Значення цього показника протягом аналізованого періоду перевищує нормативне значення, що в свою чергу є позитивною динамікою для діяльності підприємства. Тобто величина власного капіталу більша за позикові ресурси, що залучило підприємство.

Показник фінансового левериджу показує наскільки підприємство залежне від довгострокових зобов'язань. Протягом 2013 – 2017 років значення коефіцієнта відповідає нормі (менше 0,25).

Коефіцієнт фінансової стійкості дозволяє визначити, яка частина активів підприємства фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування – власного капіталу та довгострокових позикових фінансових ресурсів. Нормативним є значення 0,7–0,9. Значення коефіцієнта протягом 2013-2017 років перебувало в межах нормативу. Це свідчить про хороші перспективи в роботі підприємства у майбутньому та низьку ймовірність банкрутства.

2.2.3. Аналіз ділової активності та рентабельності підприємства

Важливими показниками при аналізі фінансового стану підприємства є показники рентабельності та ділової активності підприємства.

В умовах ринкової економіки стабільність фінансового стану підприємства залежить від його ділової активності, яка в свою чергу залежить від ділової репутації, здатності підтримувати стабільного економічного росту, підтримки показників фінансово-господарської діяльності на запланованому рівні.

Найважливішою якісною характеристикою ділової активності підприємства є швидкість оборотності його капіталів.

Аналіз ділової активності зводиться до визначення коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості, кредиторської заборгованості, власного капіталу, запасів, активів та періоду погашення дебіторської і кредиторської заборгованості.

Розрахунок основних показників ділової активності ПАТ «Фармак» наведено у таблиці (див. табл. 2.19).

Показники ділової активності ПАТ «Фармак» за 2013 – 2017 роки

Показник	Умо в-не позн а- ченн я	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків форм фінансової звітності	Роки				
				2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.1 Оборотність активів (обороти), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації	$K_{\text{тр.}}$	ЧД(В)Р / Активи	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1300	1,05	1,06	1,16	1,32	1,33
2.2 Коефіцієнт оборотності оборотних активів (обороти)	$K_{\text{об. акт.}}$	ЧД(В)Р / Оборотні активи	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1195	2,91	2,69	2,59	2,79	2,73
2.3 Період одного обороту оборотних активів (днів)	$T_{\text{об.}}$	$360 / K_{\text{об. акт.}}$		123,7	133,7	138,8	128,8	131,7
2.4 Коефіцієнт оборотності запасів (обороти)	$K_{\text{об. зап.}}$	Собівартість реалізації / Середні запаси	Ф. № 2, (р. 2050 + р.2130 + р.2150) / Ф. № 1, р. 1100	1,44	1,72	2,41	2,87	2,60
2.5 Період одного обороту запасів (днів)	$T_{1 \text{ об.}}$	$360 / K_{\text{об. зап.}}$		250,5	208,8	149,6	125,3	138,5
2.6 Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (обороти)	$K_{\text{об. д. з}}$	ЧД(В)Р / Середня дебіторська заборгованість	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1125 + р. 1130 + р.1135 + р. 1155	5,68	5,37	5,52	5,89	5,14
2.7 Період погашення дебіторської заборгованості (днів)	$T_{\text{пог. д. з.}}$	$360 / K_{\text{об. д. з}}$		63,34	67,03	65,26	61,17	70,01
2.8 Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (оборотів)	$K_{\text{об. кр. з}}$	ЧД(В)Р / Поточні зобов'язання	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. №1, р. 1695	4,24	4,79	4,09	4,17	4,35
2.9 Період погашення кредиторської заборгованості (днів)	$T_{\text{пог. кр. з. ред.з.}}$	$360 / K_{\text{об. кр. з}}$		84,84	75,17	87,98	86,42	82,67

Продовження табл. 2.19

1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.10 Коефіцієнт оборотності власного капіталу (оборотність)	К _{об.} в.к.	ЧД(В)Р / ВК	Ф. № 2, р. 2000 / Ф. № 1, р. 1495	1,55	1,59	1,85	2,17	2,04

Проаналізувавши показники ділової активності ПАТ «Фармак» можна зробити висновок, що на період оборотності оборотних активів підприємства на кінець аналізованого періоду збільшується, що є негативною тенденцією. На кінець аналізованого періоду зменшується коефіцієнт оборотності запасів, що свідчить про зменшення кількості оборотів коштів інвестованих у запаси. Також за цей же період збільшилась кількість днів за які запаси трансформуються на грошові кошти, що є негативною тенденцією.

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості показує у скільки разів виручка від реалізації перевищує середню дебіторські заборгованість, значення цього показника досить велике, проте на кінець 2017 року значення зменшується, що свідчить про зростання величини дебіторської заборгованості на підприємстві. Відповідно період інкасації дебіторської заборгованості збільшується з 61 до 70 днів у 2016-2017 роках, що є негативним фактором. Щодо кредиторської заборгованості, то період її погашення зменшується, що свідчить про те що підприємство швидше розраховується зі своїми постачальниками та кредиторами.

В період з 2013 по 2016 роки коефіцієнт оборотності власного капіталу збільшувався, що є позитивним проявом діяльності підприємства. Проте на кінець аналізованого періоду цей показник незначно знизився і означає, що на кінець 2017 року величина чистої виручки від реалізації, що припадає на одиницю власного капіталу складає 2,04 грн.

Рентабельність — це відносний показник, що відображає рівень прибутковості підприємства та ефективність його фінансової та господарської діяльності.

В загалом рентабельність визначається співвідношенням різних показників прибутку до понесених витрат, обсягів продажу, задіяних ресурсів та вкладеного капіталу.

У фінансовому аналізі використовують різні показники рентабельності, розрахунок основних з них наведено у таблиці (див. табл. 2.20)

Таблиця 2.20

Основні показники рентабельності ПАТ «Фармак» за 2013-2017 роки

Рентабельність	Формула для розрахунку	Формула за кодами рядків форм фінансової звітності	Значення				
			2013	2014	2015	2016	2017
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності до оподаткування	Прибуток від звичайної діяльності / Активи	ф. №2, р. 2290 / ф. №1, р. 1300	0,2006	0,1004	0,1438	0,1945	0,2227
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	Чистий прибуток / Активи	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1300	0,1536	0,0882	0,1177	0,1590	0,1727
Рентабельність власного капіталу	Чистий прибуток / Власний капітал	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1495	0,2166	0,1385	0,1903	0,2645	0,2486
Рентабельність виробничих фондів	Чистий прибуток / Виробничі фонди	ф. №2, р. 2350 / ф. №1, р. 1011 + р. 1100	0,1644	0,1151	0,1562	0,2003	0,2081
Рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації	Прибуток від реалізації / ЧД(В)Р	ф. №2, р. 2000 - (р. 2050 + р. 2130 + р. 2150) / ф. №2, р. 2000	1,7333	1,7116	1,7312	1,7746	1,7408
Рентабельність витрат	Прибуток від реалізації / Витрати на виготовлення і реалізацію продукції	ф. №2, р. 2000 - (р. 2050 + р. 2130 + р. 2150) / ф. №2, р. 2050 + р. 2130 + р. 2150	0,3636	0,4053	0,3675	0,2910	0,3499

З даних табл. 2.20 бачимо, що показники рентабельності ПАТ «Фармак» мають неоднозначну тенденцію зміни, вони то зростають, то знижуються. Показники рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності до

оподаткування, рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком, рентабельність виробничих фондів протягом 2014-2017 років мають позитивну динаміку зміни, адже рентабельність – показник ефективної діяльності підприємства.

Динаміка рентабельності витрат на кінець аналізованого періоду позитивна. Показники рентабельності власного капіталу та рентабельності реалізованої продукції за прибутком від реалізації протягом 2014-2016 років збільшувались, проте на кінець 2017 року зменшились, що є негативною динамікою.

Для аналізу рентабельності виробничих фондів використовують метод ланцюгових підстановок. Вихідні дані та розрахункові показники наведені в таблиці (див. табл. 2.21).

Таблиця 2.21

Вихідні дані для факторного аналізу рентабельності виробничих фондів

Номер рядка	Показник	Період				
		2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
1	Прибуток від звичайної діяльності, тис.грн. (ф.№2 р.2290)	395 231,00	274 819,00	495 279,00	838 079,00	1 082 176,00
2	Чиста виручка від реалізації продукції, тис.грн. (ф.№2 р.2000)	1 947 537,00	2 503 335,00	3 578 033,00	5 112 352,00	6 084 681,00
3	Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн. (ф.№2 р.1010 - середнє значення)	993 910,00	1 032 993,50	1 087 046,50	1 378 793,00	1 733 934,00
4	Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів (запасів), тис.грн. (ф.№2 р.1100 - середнє значення)	287 325,00	397 693,50	586 292,00	797 285,50	965 434,00
5	Середньорічна вартість виробничих фондів (р.3+р.4), тис.грн.	1 281 235,00	1 430 687,00	1 673 338,50	2 176 078,50	2 699 368,00
6	Коеф.фондомісткості продукції (р.3/р.2), коп. на 1 грн.	0,5103	0,4126	0,3038	0,2697	0,2850
7	Коеф.закріплення обігових коштів (р.4/р.2), коп. на 1 грн.	0,1475	0,1589	0,1639	0,1560	0,1587

Продовження табл. 2.21

1	2	3	4	5	6	7
8	Рентабельність реалізованої продукції (р.1/р.2), коп. на 1 грн.	0,2029	0,1098	0,1384	0,1639	0,1779
9	Рентабельність виробничих фондів (р.1/р.5), коп. на 1 грн.	0,3085	0,1921	0,2960	0,3851	0,4009

Отже, з таблиці 2.21 бачимо, що динаміка показників не однозначна. Коефіцієнт фондомісткості продукції протягом 201-2016 років зменшувався, що є позитивною динамікою. А на кінець 2017 року його значення збільшилось з 0,27 до 0,29 коп. на 1 гривню. що є негативним фактором.

Коефіцієнт закріплення обігових коштів на кінець аналізованого періоду незначно збільшився, проте це є негативним проявом. Це відбулось через значне збільшення середньорічної вартості оборотних виробничих фондів.

У період з 2014 по 2017 роки значення показників рентабельності реалізованої продукції та рентабельності виробничих фондів збільшувались від 0,11 до 0,18 та від 0,19 до 0,4 відповідно, що є позитивною тенденцією.

Майже кожне підприємство вдається до використання позикового капіталу. Ефект від його залучення допомагає оцінити визначення рівня фінансового важеля.

Ефект фінансового важеля показує можливий рівень додаткового прибутку на власний капітал, за різної структури формування капіталу підприємства та показує як зміниться рентабельність власного капіталу в результаті залучення додаткових позикових ресурсів у відсотковому виразі. Він виникає, коли рентабельність сукупного капіталу вища від процента за кредит.

Рівень фінансового важеля показує зміну рентабельності власного капіталу у разі зміни прибутку від господарської діяльності на 1 %.

Розрахунок рівня фінансового важеля ПАТ «Фармак» за 2013 – 2017 роки наведено у таблицях (див. табл. 2.22 – 2.27).

Таблиця 2.22

Рівень фінансового важеля

2013 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	1 969 998,0			1 969 998,0			1 969 998,0		
2	Власний капітал	1 378 998,6			984 999,0			393 999,6		
3	Позиковий капітал	590 999,4			984 999,0			1 575 998,4		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	3 500 000,0	1 093 155,0	4 000 000,0	3 500 000,0	1 093 155,0	4 000 000,0	3 500 000,0	1 093 155,0	4 000 000,0
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	118 199,9	118 199,9	118 199,9	196 999,8	196 999,8	196 999,8	315 199,7	315 199,7	315 199,7
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	3 381 800,1	974 955,1	3 881 800,1	3 303 000,2	896 155,2	3 803 000,2	3 184 800,3	777 955,3	3 684 800,3
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	608 724,0	175 491,9	698 724,0	594 540,0	161 307,9	684 540,0	573 264,1	140 032,0	663 264,1
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	2 773 076,1	799 463,2	3 183 076,1	2 708 460,2	734 847,3	3 118 460,2	2 611 536,3	637 923,4	3 021 536,3
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	2,01	0,58	2,31	2,75	0,75	3,17	6,63	1,62	7,67
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ ВП, %		1,03			1,06			1,10		

Таблиця 2.23

Рівень фінансового важеля

2014 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	2 736 756,0			2 736 756,0			2 736 756,0		
2	Власний капітал	1 915 729,2			1 368 378,0			547 351,2		
3	Позиковий капітал	821 026,8			1 368 378,0			2 189 404,8		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	1 500 000,0	1 502 291,0	2 000 000,0	1 500 000,0	1 502 291,0	2 000 000,0	1 500 000,0	1 502 291,0	2 000 000,0
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	164 205,4	164 205,4	164 205,4	273 675,6	273 675,6	273 675,6	437 881,0	437 881,0	437 881,0
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	1 335 794,6	1 338 085,6	1 835 794,6	1 226 324,4	1 228 615,4	1 726 324,4	1 062 119,0	1 064 410,0	1 562 119,0
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	240 443,0	240 855,4	330 443,0	220 738,4	221 150,8	310 738,4	191 181,4	191 593,8	281 181,4
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	1 095 351,6	1 097 230,2	1 505 351,6	1 005 586,0	1 007 464,6	1 415 586,0	870 937,6	872 816,2	1 280 937,6
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,57	0,57	0,79	0,73	0,74	1,03	1,59	1,59	2,34
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,12			1,22			1,41		

Таблиця 2.24

Рівень фінансового важеля

2015 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	3 444 341,0			3 444 341,0			3 444 341,0		
2	Власний капітал	2 411 038,7			1 722 170,5			688 868,2		
3	Позиковий капітал	1 033 302,3			1 722 170,5			2 755 472,8		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	2 000 000,0	2 110 347,0	2 500 000,0	2 000 000,0	2 110 347,0	2 500 000,0	2 000 000,0	2 110 347,0	2 500 000,0
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	206 660,5	206 660,5	206 660,5	344 434,1	344 434,1	344 434,1	551 094,6	551 094,6	551 094,6
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	1 793 339,5	1 903 686,5	2 293 339,5	1 655 565,9	1 765 912,9	2 155 565,9	1 448 905,4	1 559 252,4	1 948 905,4
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	322 801,1	342 663,6	412 801,1	298 001,9	317 864,3	388 001,9	260 803,0	280 665,4	350 803,0
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	1 470 538,4	1 561 023,0	1 880 538,4	1 357 564,0	1 448 048,6	1 767 564,0	1 188 102,5	1 278 587,0	1 598 102,5
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,61	0,65	0,78	0,79	0,84	1,03	1,72	1,86	2,32
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,12			1,21			1,38		

Таблиця 2.25

Рівень фінансового важеля

2016 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	4 309 547,0			4 309 547,0			4 309 547,0		
2	Власний капітал	3 016 682,9			2 154 773,5			861 909,4		
3	Позиковий капітал	1 292 864,1			2 154 773,5			3 447 637,6		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	2 500 000,0	2 713 857,0	3 000 000,0	2 500 000,0	2 713 857,0	3 000 000,0	2 500 000,0	2 713 857,0	3 000 000,0
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	258 572,8	258 572,8	258 572,8	430 954,7	430 954,7	430 954,7	689 527,5	689 527,5	689 527,5
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	2 241 427,2	2 455 284,2	2 741 427,2	2 069 045,3	2 282 902,3	2 569 045,3	1 810 472,5	2 024 329,5	2 310 472,5
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	403 456,9	441 951,2	493 456,9	372 428,2	410 922,4	462 428,2	325 885,0	364 379,3	415 885,0
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	1 837 970,3	2 013 333,0	2 247 970,3	1 696 617,1	1 871 979,9	2 106 617,1	1 484 587,4	1 659 950,2	1 894 587,4
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,61	0,67	0,75	0,79	0,87	0,98	1,72	1,93	2,20
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,12			1,21			1,38		

Таблиця 2.26

Рівень фінансового важеля

2017 рік

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		30			50			80		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	4 859 721,0			4 859 721,0			4 859 721,0		
2	Власний капітал	3 401 804,7			2 429 860,5			971 944,2		
3	Позиковий капітал	1 457 916,3			2 429 860,5			3 887 776,8		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	8 000 000,0	3 361 018,0	8 500 000,0	8 000 000,0	3 361 018,0	8 500 000,0	8 000 000,0	3 361 018,0	8 500 000,0
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	291 583,3	291 583,3	291 583,3	485 972,1	485 972,1	485 972,1	777 555,4	777 555,4	777 555,4
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	7 708 416,7	3 069 434,7	8 208 416,7	7 514 027,9	2 875 045,9	8 014 027,9	7 222 444,6	2 583 462,6	7 722 444,6
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	1 387 515,0	552 498,3	1 477 515,0	1 352 525,0	517 508,3	1 442 525,0	1 300 040,0	465 023,3	1 390 040,0
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	6 320 901,7	2 516 936,5	6 730 901,7	6 161 502,9	2 357 537,6	6 571 502,9	5 922 404,6	2 118 439,4	6 332 404,6
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	1,86	0,74	1,98	2,54	0,97	2,70	6,09	2,18	6,52
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,04			1,06			1,11		

З даних таблиць бачимо, що рівень фінансового важеля при частці позикового капіталу 30% у період з 2013 року по 2016 рік збільшувався, а з 2016 по 2017 рік знизився з 1,12 до 1,04. При частці позикового капіталу 50% рівень фінансового важеля спочатку зростає (2013-2014 рр.), проте вже протягом 2014-2017 років його значення зменшується. Така сама динаміка зміни рівня фінансового важеля спостерігається при частці позикового капіталу у розмірі 80%.

У 2017 році при частці позикового капіталу 30% якщо рівень прибутку зменшиться на 1%, то рентабельність власного капіталу знизиться на 1,04 відсоткового пункту, при частці 50% – на 1,06 та при частці позикового капіталу 80% рентабельність власного капіталу зменшиться на 1,11 відсоткових пункту. На кінець 2017 року ПАТ «Фармак» притримується співвідношення позикового та власного капіталу 30 на 70%, що сприяє мінімізації ризику падіння рентабельності власного капіталу у разі негативної динаміки прибутку.

2.3. Аналіз та прогнозування ймовірності банкрутства

Одним із головних завдань управління в конкурентному ринковому середовищі є виявлення загрози банкрутства і розробка контрзаходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій.

Для прогнозування банкрутства у світовій практиці використовується система моделей, розроблених західними спеціалістами, зокрема:

- модель Альтмана;
- двофакторна модель оцінки ймовірності банкрутства підприємства;
- модель Романа Ліса;
- г-модель прогнозування ризику банкрутства;
- прогнозна модель Таффлера;
- модель Спрінгейта;

- узагальнена модель, побудована на основі дискримінантної функції О. О. Терещенка;
- метод рейтингової оцінки фінансового стану підприємства;
- модель Матвійчука.

Далі розрахуємо значення Z-показника кожної з розглянутих моделей, для того, щоб визначити ймовірність настання банкрутства ПАТ «Фармак»

Однією з найпростіших моделей прогнозування ймовірності банкрутства вважається двофакторна модель. Вона базується на двох ключових показниках: показнику поточної ліквідності і показнику частки позикових коштів, від яких залежить ймовірність банкрутства підприємства.

Двофакторна модель розраховується за формулою:

$$Z = - 0,3877 - 1,0736 \cdot K_p + 0,0579 \cdot K_z, \quad (2.1)$$

де K_p – показник поточної ліквідності (покриття)

K_z – показника питомої ваги позикових коштів в пасивах підприємства

За двофакторною моделлю ймовірність банкрутства будь-якого суб'єкта господарювання є дуже малою за будь-якого від'ємного значення коефіцієнта Z і великою — за $Z > 1$ [31].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.27).

Таблиця 2.27

Значення показників двофакторної моделі для ПАТ «Фармак»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	1,1326	0,9640	0,8672	0,8192	0,9823
x_2	0,2908	0,3632	0,3814	0,3988	0,3054
Z	- 1,5868	- 1,4016	- 1,2967	- 1,2441	- 1,4246

З розрахованих показників бачимо, що ймовірність банкрутства для ПАТ «Фармак» за двофакторною моделлю розрахунку, є дуже низькою.

Модель Альтмана (Altman Z-score) є результатом обстеження та дослідження автором 66 підприємств (у яких 50 % були визнані банкрутами, а

інші продовжували функціонувати) із використанням 22 фінансових показників і являє собою п'ятифакторну модель дескриптивного аналізу ймовірності банкрутства підприємства — об'єкта дослідження — комбінацію із найважливіших чинників для оцінки рівня ймовірності банкрутства підприємств, що досліджуються.

Модель Альтмана розраховується за формулою:

$$Z = 1,012 \cdot x_1 + 0,014 \cdot x_2 + 0,033 \cdot x_3 + 0,006 \cdot x_4 + 0,999 \cdot x_5, \quad (2.2)$$

де x_1 - робочий капітал / загальна вартість активів;

x_2 - чистий прибуток / загальна вартість активів;

x_3 - чистий дохід / загальна вартість активів;

x_4 - ринкова капіталізація компанії (ринкова вартість акцій) / сума заборгованості;

x_5 - обсяг продажу / загальна вартість активів.

Результати чисельних розрахунків по моделі Альтмана показали, що узагальнюючий показник Z може приймати значення в межах $[-14, +22]$. При цьому підприємства, для яких $Z > 2,99$ потрапляють в число фінансово стійких, підприємства, для яких $Z < 1,81$, є безумовно-неспроможними, а інтервал $[1,81—2,99]$ складає зону невизначеності [32].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.28).

Таблиця 2.28

Значення показників моделі Альтмана для ПАТ «Фармак»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,0692	0,0575	0,0860	0,0768	0,1896
x_2	0,1536	0,0882	0,1177	0,1590	0,1727
x_3	0,2179	0,2056	0,2349	0,2245	0,2449
x_4	2,4387	1,7536	1,6217	1,5075	2,2748
x_5	0,9886	0,9147	1,0388	1,1863	1,2521
Z	3,4590	2,8287	3,0445	3,1345	3,8818

Отже, з даних табл. 2.28 можемо зробити висновок, що підприємство має дуже низький ризик стати банкрутом, протягом аналізованого періоду.

Якщо розглядати модель Романа Ліса, то потрібно зазначити, що перевагою даної моделі є висока точність прогнозів витримана на підприємствах Великобританії.

Модель Романа Ліса розраховується за такою формулою:

$$Z = 0,063 \cdot x_1 + 0,092 \cdot x_2 + 0,057 \cdot x_3 + 0,001 \cdot x_4, \quad (2.3)$$

де x_1 — оборотний капітал / сума активів;

x_2 - операційний прибуток / сума активів;

x_3 - нерозподілений прибуток / сума активів;

x_4 - власний капітал / позиковий капітал.

Граничне значення для цієї моделі дорівнює 0,037. При $Z < 0,037$ — ймовірність банкрутства висока, а при $Z > 0,037$ — ймовірність банкрутства мала [33].

Розрахунки зводимо до таблиці (див. табл. 2.29).

Таблиця 2.29

Значення показників моделі Романа Ліса

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,0692	0,0575	0,0860	0,0768	0,1896
x_2	0,2179	0,2056	0,2349	0,2245	0,2449
x_3	0,6747	0,6153	0,6011	0,5870	0,6775
x_4	2,4387	1,7536	1,6217	1,5075	2,2748
Z	0,0653	0,0594	0,0629	0,0605	0,0754

За даних табл. 2.29 можемо стверджувати, що банкрутство в найближчий час підприємству не загрожує.

Модель Таффлера була запропонована британським вченим Таффлером у 1977 році. Ця прогнозна модель є чотирьох факторною; у ній при використанні комп'ютерної техніки на першій стадії обчислюються 80 відношень за даними збанкрутілих і платоспроможних компаній. Потім,

використовуючи статистичний метод, відомий як аналіз багатомірного дискримінанта, можна побудувати модель платоспроможності, визначаючи частки співвідношення, що найкраще виділяють дві групи компанії та їхні коефіцієнти.

Прогнозна модель Таффлера розраховується за формулою:

$$Z = 0,53 \cdot x_1 + 0,13 \cdot x_2 + 0,18 \cdot x_3 + 0,16 \cdot x_4, \quad (2.4)$$

де x_1 – операційний прибуток / короткострокові зобов'язання;

x_2 – оборотні активи / загальна вартість зобов'язань;

x_3 – короткострокові зобов'язання / сума активів;

x_4 - виручка / сума активів.

Якщо величина Z-рахунку більше 0,3, це свідчить, що у фірми непогані довгострокові перспективи, а якщо менше 0,2, то банкрутство більш ніж ймовірно [33].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.30).

Таблиця 2.30

Значення показників моделі Таффлера для ПАТ «Фармак»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	3,3374	2,0928	2,0467	1,9067	2,4509
x_2	1,2380	1,1576	1,2255	1,1925	1,6209
x_3	0,1663	0,2623	0,2994	0,3303	0,2822
x_4	0,9886	0,9147	1,0388	1,1863	1,2521
Z	2,1179	1,4533	1,4641	1,4148	1,7608

Розраховані у табл. 2.30 показники свідчать про непогані довгострокові перспективи підприємства та низьку ймовірність банкрутства у майбутньому.

Модель Спрінгейта була побудована у 1978 році за допомогою покрокового дискримінантного аналізу методом, який розробив Едуард І. Альтман. У процесі створення моделі з 19 фінансових коефіцієнтів в остаточному варіанті залишилося тільки 4.

Модель Спрінгейта розраховується за наступною формулою:

$$Z = 1,03 \cdot x_1 + 3,07 \cdot x_2 + 0,66 \cdot x_3 + 0,4 \cdot x_4, \quad (2.5)$$

де x_1 - робочий капітал / загальна вартість активів;

x_2 - прибуток до сплати податків та процентів / загальна вартість активів;

x_3 - прибуток до сплати податків / короткострокова заборгованість;

x_4 - обсяг продажу / загальна вартість активів.

Вважається, що точність прогнозування банкрутства за цією моделлю становить 92%, однак згодом цей показник меншає. Якщо $Z < 0,862$, то підприємство вважається потенційним банкрутом [32].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.31):

Таблиця 2.31

Значення показників моделі Спрінгейта для ПАТ «Фармак»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,0692	0,0575	0,0860	0,0768	0,1896
x_2	0,2179	0,2056	0,2349	0,2245	0,2449
x_3	1,3103	0,7839	0,7846	0,6797	0,8679
x_4	0,9886	0,9147	1,0388	1,1863	1,2521
Z	2,0004	1,5737	1,7430	1,6914	2,0207

За цією моделлю підприємству також не загрожує банкрутство у найближчий час.

Узагальнена модель, побудована на основі дискримінантної функції розраховується за формулою:

$$Z = 1,5 \cdot x_1 + 0,08 \cdot x_2 + 10 \cdot x_3 + 5 \cdot x_4 + 0,3 \cdot x_5 + 0,1 \cdot x_6, \quad (2.6)$$

де x_1 - cash- flow / зобов'язання;

x_2 - валюта балансу;

x_3 - прибуток / валюта балансу;

x_4 - прибуток / виручка від реалізації;

x_5 - виробничі запаси / виручка від реалізації;

x_6 - оборотність основного капіталу (виручка від реалізації / валюта балансу).

Отримані значення Z -показника можна інтерпретувати так:

$Z > 2$ - підприємство вважається фінансово стійким, і йому не загрожує банкрутство;

$1 < Z < 2$ - фінансова рівновага (фінансова стійкість) підприємства порушена, але при умові переходу до антикризового управління банкрутство йому не загрожує;

$0 < Z < 1$ - підприємству загрожує банкрутство, якщо воно не здійснить санаційних дій;

$Z < 0$ - підприємство напівбанкрут [32].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.32):

Таблиця 2.32

Значення показників моделі Терещенко для ПАТ «Фармак»

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,0380	0,0974	0,1389	0,0256	0,0364
x_2	3,4387	2,7536	2,6217	2,5075	3,2748
x_3	0,1536	0,0882	0,1177	0,1590	0,1727
x_4	0,1554	0,0964	0,1133	0,1340	0,1379
x_5	0,1735	0,1828	0,1998	0,1720	0,1728
x_6	1,3940	1,4363	1,6794	1,9732	1,8025
Z	2,8371	1,9292	2,3896	2,7482	2,9647

За даними табл. 2.32 бачимо, що підприємство є фінансово стійким і йому не загрожує банкрутство.

Модель Матвійчука А.В. була розроблена саме для українських підприємств із урахуванням специфіки економіки перехідного періоду та функціонування економічних суб'єктів у таких умовах, а тому найбільш адекватно характеризує існуючий фінансово-економічний стан підприємства.

Модель Матвійчука розраховується за формулою:

$$Z=0,033*x_1+0,268*x_2+0,045*x_3-0,018*x_4-0,004*x_5-0,015*x_6+0,702*x_7, \quad (2.7)$$

- де x_1 - коефіцієнт мобільності активів;
 x_2 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;
 x_3 – коефіцієнт оборотності власного капіталу;
 x_4 – коефіцієнт окупності активів;
 x_5 – коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами;
 x_6 – коефіцієнт концентрації залученого капіталу;
 x_7 – коефіцієнт покриття боргів власним капіталом.

Якщо Z більше від 1,104, то це свідчить про задовільний фінансовий стан підприємства та низьку ймовірність його банкрутства. І чим вище значення Z , тим стійкішим є становище компанії. Якщо ж значення Z виявилося меншим від 1,104, то виникає загроза фінансової кризи. підприємства збільшується [34].

Розрахунки можна звести до таблиці (див. табл. 2.33):

Таблиця 2.33

Значення показників моделі Матвійчука

	2013	2014	2015	2016	2017
x_1	0,5626	0,7256	0,8777	0,9068	0,9800
x_2	10,0056	8,6264	7,6796	6,8508	6,4178
x_3	1,5532	1,5945	1,8475	2,1656	2,0396
x_4	1,0503	1,0637	1,1577	1,3187	1,3272
x_5	0,5382	0,3761	0,3596	0,3055	0,4299
x_6	0,2908	0,3632	0,3814	0,3988	0,3054
x_7	0,4101	0,5703	0,6167	0,6633	0,4396
Z	3,0324	2,7818	2,5751	2,3981	2,1225

Оскільки значення Z - показника значно перевищують 1,104, то це свідчить про досить задовільний фінансовий стан та низьку ймовірність банкрутства.

Модель R запропонована вченими державної економічної академії м. Іркутськ і представлена чотирьохфакторною моделлю прогнозу ризику банкрутства.

R-модель прогнозування ризику банкрутства розраховується за такою формулою:

$$R=8,38*K_1+ K_2+0.054*K_3+0,63*K_4, \quad (2.8)$$

де K_1 - оборотний капітал/актив;

K_2 - чистий прибуток/власний капітал;

K_3 - виручка від реалізації/активи;

K_4 - чистий прибуток/інтегральні витрати.

Імовірність банкрутства підприємства у відповідності зі значенням моделі R визначається таким чином (див. табл. 2.34) [35] :

Таблиця 2.34

Загальна оцінка імовірності банкрутства підприємства

Значення R (коефіцієнту імовірності банкрутства)	Імовірність банкрутства, %
Менше 0	Максимальна (90-100)
0-0,18	Висока (60-80)
0,18-0,32	Середня (35-50)
0,32-0,42	Низька (15-20)
Більше 0,42	Мінімальна (до 10)

Розрахунок показників R -моделі визначення ймовірності банкрутства наведено у таблиці (див. табл. 2.35).

Таблиця 2.35

Значення показників R -моделі

	2013	2014	2015	2016	2017
K_1	0,0692	0,0575	0,0860	0,0768	0,1896
K_2	0,2166	0,1385	0,1903	0,2645	0,2486
K_3	0,9886	0,9147	1,0388	1,1863	1,2521
K_4	0,1536	0,0882	0,1177	0,1590	0,1727
Z	0,9469	0,7254	1,0413	1,0721	2,0138

Розраховані у табл. 2.35 коефіцієнти мінімальний ризик банкрутства (до 10%) та непогані довгострокові перспективи підприємства.

Оцінка фінансового стану підприємства за показниками У. Бівера. Відомий фінансовий аналітик Уїльям Бівер запропонував свою систему показників для оцінки фінансового стану підприємства.

З метою діагностики банкрутства він рекомендував дослідити тренди показників. Система показників Бівера і їх значення для діагностики банкрутства представлені в табл. 2.36.

Запропонована методика також не відображає всі сторони діяльності компанії і не є універсальною методикою для прогнозу імовірності банкрутства.

Таблиця 2.36

Розрахунок показників У. Бівера

Показники	Розрахунок	Значення показників		
		0,4-0,45	0.17	-0,15
1. Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання)			
2. Рентабельність активів	(Чистий прибуток/ активи) * 100%	6-8	4	-22
3. Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	<37	<50	<80
4. Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал - необоротні активи)/ активи	0.4	<0,3	0,06
5. Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	<3,2	<2	< 1

Примітка до табл. 2.36 : колонка 3 - для сталих компаній; колонка 4 - за 5 років до банкрутства; колонка 5 - за 1 рік до банкрутства [35].

Розрахунок показників Бівера наведено у таблиці (див. табл. 2.37).

Розрахунок показників Бівера

Показники	Розрахунок	Значення				
		2013	2014	2015	2016	2017
Коефіцієнт Бівера	(Чистий прибуток-амортизація) / (довгострокові зобов'язання)	0,7213	0,3508	0,8454	1,6950	5,2097
Рентабельність активів	(Чистий прибуток/активи) * 100%	15,36%	8,82%	11,77%	15,90%	17,27%
Фінансовий леверидж	(Довгострокові зобов'язання + короткострокові зобов'язання) / активи	0,2908	0,3632	0,3814	0,3988	0,3054
Коефіцієнт покриття активів чистим оборотним капіталом	(Власний капітал - необоротні активи)/ активи	0,0692	0,0575	0,0860	0,0768	0,1896
Коефіцієнт покриття	Оборотні активи / короткострокові зобов'язання	2,1654	1,6027	1,5615	1,4399	1,7541

За розрахованими показниками бачимо, що ПАТ «Фармак» має досить стабільне фінансове положення, якому банкрутство не загрожує.

Отже, розрахунки показників банкрутства за різними підходами можна згрупувати в таблицю (див. табл. 2.38).

Таблиця 2.38

Результати розрахунків показників банкрутства підприємства за різними методичними підходами

Методичний підхід	Рекомендоване значення	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7
Модель Альтмана	$Z > 2,99$	3,4590	2,8287	3,0445	3,1345	3,8818
Модель Спрінгейта	$Z > 0,862$	2,0004	1,5737	1,7430	1,6914	2,0207

Продовження табл. 2.38

1	2	3	4	5	6	7
Модель Терещенко	$Z > 2$	2,8371	1,9292	2,3896	2,7482	2,9647
Модель Таффлера	$Z > 0,3$	2,1179	1,4533	1,4641	1,4148	1,7608
Двофакторна модель	Z від'ємне	-1,5868	-1,4016	-1,2967	-1,2441	-1,4246
Модель Романа Ліса	$Z > 0,037$	0,0653	0,0594	0,0629	0,0605	0,0754
Модель Матвійчука	$Z > 1,104$	3,0324	2,7818	2,5751	2,3981	2,1225
R-модель	$Z > 0,42$	0,9469	0,7254	1,0413	1,0721	2,0138

Отже, з даних табл. 2.38 бачимо, що ПАТ «Фармак» за всіма розглянутими моделями визначення ймовірності банкрутства має мінімальний ризик стати банкрутом у найближчий час.

Для більш наглядного визначення найкращої моделі щодо прогнозування банкрутства систематизуємо переваги та недоліки в таблицю (див. табл. 2.39).

Таблиця 2.39

Переваги та недоліки окремих широко відомих зарубіжних моделей щодо прогнозування ймовірності банкрутства

Окремі зарубіжні моделі щодо прогнозування ймовірності банкрутства	Переваги	Недоліки
Модель Альтмана	в ряді країн точність прогнозування склала 95% наявність декількох формул для підприємств, акції яких котируються та не котируються на бірж	- показники моделей, отримані емпіричним шляхом, не діагностуються новими статистичними даними і за потребою не коригуються; - орієнтація на постіндустріальну економіку високорозвинених країн; - не враховані умови того, що кожна галузь економіки має свої особливості
Модель Таффлера і Тішоу	Передбачає використання комп'ютерної техніки	
Модель Ліса	Висока точність прогнозів витримана на підприємствах Великобританії	
Модель Спрінгейта	У цілому похибка прогнозування не перевищує 10 % Не враховується ринкова капіталізація, тобто коло	

Очевидно, що розглянуті закордонні дискримінаційні моделі прогнозування банкрутства не коректно використовувати у вітчизняній практиці.

Отже, проаналізувавши діяльність ПАТ «Фармак» можна зробити такі висновки. Підприємство не можна з впевненістю назвати фінансово стійким та стабільним, проте й загрози стати банкрутом немає. А саме, проаналізувавши фінансову стійкість підприємства визначили, що у період з 2014 по 2017 роки підприємство перебувало в нестійкому фінансовому стані. Коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість показали, що ПАТ «Фармак» має достатню кількість обігових коштів в своєму розпорядженні, не має сильної залежності від залучення позикового капіталу, власний капітал перевищує суму позикового капіталу. Проте було виявлено, що протягом аналізованого періоду відбулось збільшення величини запасів, що призвело до уповільнення оборотності обігових коштів, що в свою чергу може призвести до потреби залучення дорогих кредитів та до зниження платоспроможності у майбутньому. Визначили, що в грошовій формі перебуває невелика кількість обігових коштів, тому у разі необхідності підприємство не зможе негайно розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок власного капіталу.

Більшість розрахованих показників рентабельності ПАТ «Фармак» мають позитивну динаміку зміни, що свідчить про підвищення ефективності роботи підприємства. Аналіз показників ліквідності показав, що підприємство лише за рахунок високоліквідних активів не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Тобто підприємству необхідно буде залучати менш ліквідні та повільно ліквідні активи, щоб у разі необхідності в повному обсязі розрахуватися за всіма своїми зобов'язаннями.

Дослідження показників ділової активності показала, що ПАТ «Фармак» намагається прискорити розрахунок зі своїми кредиторами та постачальниками, проте не може домогтися зменшення термінів інкасації дебіторської заборгованості. Тобто підприємству винні більше грошей, ніж воно отримало

від постачальників, а це в свою чергу свідчить про не ефективну політику комерційного кредитування.

Проаналізувавши структуру капіталу підприємства, було розраховано ефект фінансового важеля. Виявлено, що ПАТ «Фармак» дотримується в структурі свого капіталу співвідношення між власним та позиковим коштами близько 70% на 30%. Таке співвідношення забезпечує максимальну рентабельність власного капіталу та мінімізує фінансові ризики.

Тобто ПАТ «Фармак» проводить аналіз свого фінансового стану, проте заходи щодо підвищення ефективності роботи не дають тих результатів, які б забезпечили стійкість та стабільність в короткі терміни.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМКИ ПОЛІПШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Фінансово-економічні заходи щодо покращення фінансового стану підприємства

Сучасне ринкове середовище знаходиться на досить високому рівні в плані конкуренції, тому вимагає від підприємства безперебійного виробництва та вдосконалення виконання своїх фінансових зобов'язань. Сама це і визначає необхідність повного аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання та пошук найрізноманітніших шляхів оптимізації його роботи.

Найдоцільнішим підходом до оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання є не лише проведення стандартних способів його діагностики, а й здійснення повного аналізу фінансового стану. Таким чином можна оцінити не тільки підсумкові дані про рівень діяльності підприємства, а й розробити шляхи та методи, що допоможуть покращити роботу підприємства та відповідно фінансовий стан.

Щоб зайняти помітне місце на ринку кожен суб'єкт господарювання мусить мати конкурентні переваги. Саме комплексна оцінка фінансового стану підприємства допомагає визначити його економічний потенціал в конкурентних умовах ринку.

Найголовнішим способом отримання конкурентних переваг є поліпшення, модернізування та постійне підвищення ефективності діяльності підприємства.

Існує велика кількість шляхів, що направлені на підвищення ефективної діяльності підприємства, а саме:

- вибір ефективних методів управління фінансовою діяльністю підприємства;

- підвищення та активізація ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності;
- оптимізація поточних витрат;
- підвищення конкурентоспроможності продукції.

Використання вищеперерахованих та інших шляхів, які допомагають покращенню ефективної діяльності підприємства, наприклад, розробка маркетингової стратегії, достовірна оцінка фінансового стану та результатів діяльності підприємства і залучення додаткових капіталовкладень - шлях до прибуткової та ефективної діяльності підприємства.

Найголовнішим шляхом покращення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів підприємства - явних та прихованих.

Постійний пошук резервів, які можуть бути використані для поліпшення фінансового стану підприємства, може проводитися шляхом ґрунтовного аналізу всіх складових його діяльності [36].

Щоб оцінити ефективність діяльності підприємства необхідно проаналізувати динаміку грошового потоку. У ході аналізу фінансового стану ПАТ «Фармак» було розраховано величину грошового потоку протягом 2012-2017 років. Його динаміка була досить нестабільною. Проте починаючи з 2014 року тенденція зміни була позитивною (див. рис. 3.1).

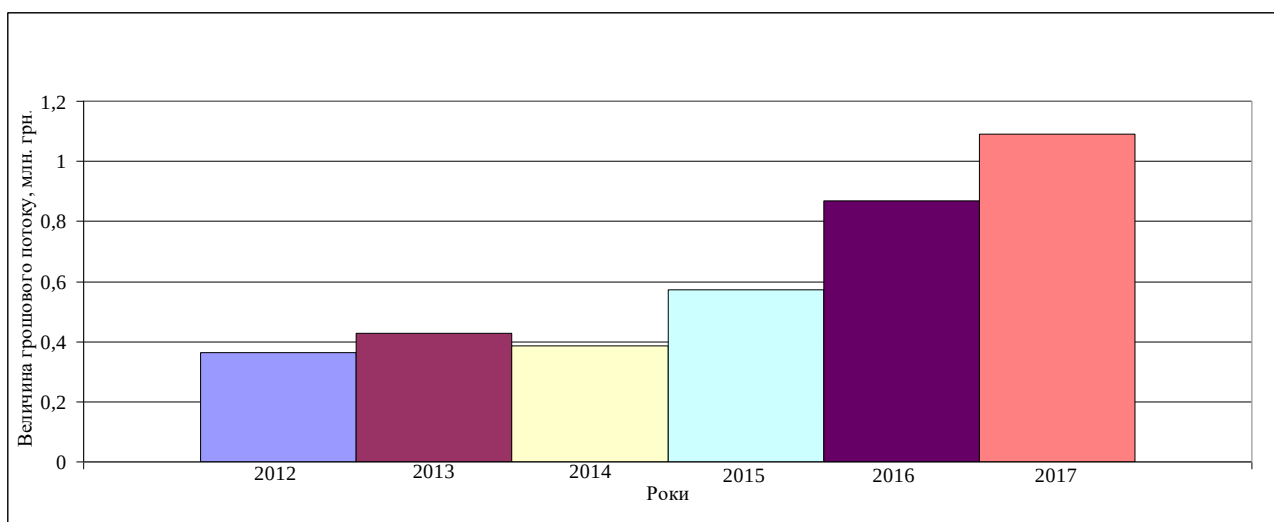

Рис. 3.1 Зміна величини грошового потоку ПАТ «Фармак»

Протягом 2014-2017 років величина чистого грошового потоку значно збільшувалась (на 48%, 52% та 25% відповідно), це свідчить, що ПАТ «Фармак» систематично здійснює аналіз фінансових результатів своєї діяльності та при появі негативних тенденцій застосовує дієвий комплекс заходів.

Щоб покращити фінансовий стан підприємства потрібно зменшувати вихідні грошові потоки та збільшувати вхідні (див рис. 3.2).

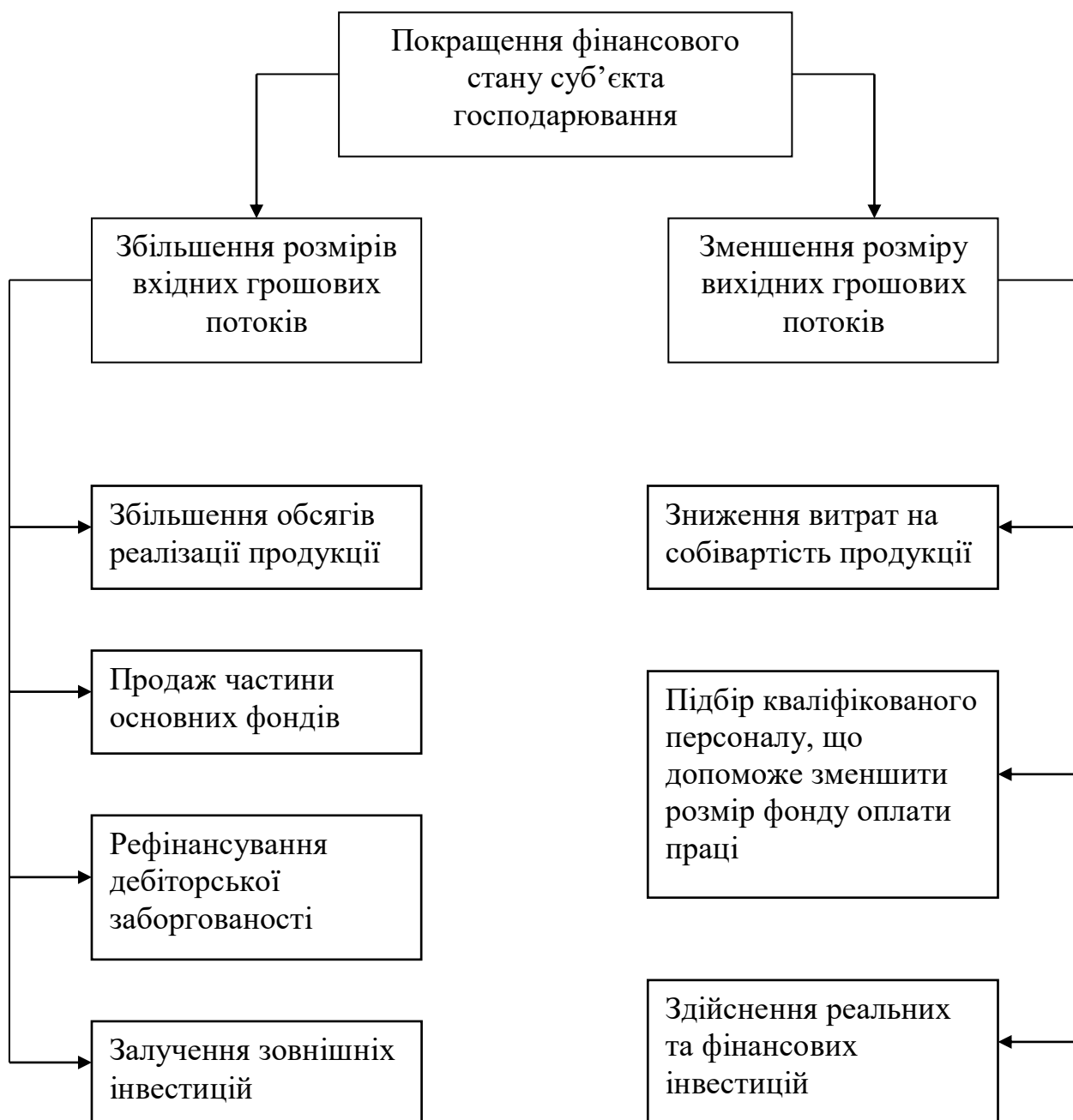

Рис. 3.2 Удосконалення фінансового стану підприємства

Найголовнішим та найрезультативнішим заходом для покращення фінансового стану є примноження виручки від реалізації. Вона залежить від наступних факторів:

- ціна на одиницю продукції, що реалізується;
- обсяг всієї реалізованої продукції.

Для того, щоб значно збільшити обсяги реалізації продукції потрібно застосувати додаткові механізми, що сприятимуть залученню нових клієнтів та зберігатимуть інтерес уже існуючої клієнтської бази, а саме:

- зростання обсягу виробництва продукції;
- зменшення залишків готової продукції на складських приміщеннях;
- надання знижок покупцям;
- помірне зменшення цін;
- оптимізація збутової політики;
- активне застосування рекламної політики.

Треба зауважити, що не існує одного універсального плану для збільшення обсягів реалізації. Спрямованість заходів насамперед залежить від особливостей окремого підприємства та стратегії маркетингу, яку воно обрало.

Також для збільшення розмірів вхідних грошових потоків важливим є пошук зовнішніх інвесторів для залучення додаткових грошових коштів, що допоможе збільшити виробничу потужність шляхом модернізації матеріально-технічної бази підприємства.

Основним методом зменшення розміру вихідних грошових потоків є зниження витрат на собівартість продукції. Цього результату можна досягти різними шляхами, а саме:

- придбання нового або повна модернізація уже існуючого обладнання;
- зменшення невиробничих витрат;
- раціональне використання ресурсів, у тому числі відходів;
- збільшення продуктивності праці шляхом заохочення персоналу преміями та відпустками за найкраще виконану роботу;

- зменшення витрат на збут продукції (пакування, транспортування, рекламу).

Також одним із важливих шляхів удосконалення фінансового стану є мобілізація внутрішніх резервів. Це:

- проведення реструктуризації активів підприємства;
- сукупність заходів, пов'язаних зі зміною структури та складу активів балансу;
- перетворення в грошову форму наявних матеріальних та фінансових активів підприємства [37].

Внутрішні резерви підприємства складаються з явних та прихованих. Виявлення явних резервів здійснюється через ліквідацію: втрат окремих видів ресурсів, перевищення норм їх витрачання.

Особливу увагу необхідно звернути увагу на приховані резерви.

Приховані резерви — частина капіталу, що ніяк не відображена в Балансі. Розмір прихованих резервів балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною вартістю.

Шляхами удосконалення фінансового стану підприємства через виявлення прихованих резервів є: здача в оренду основних фондів, які не повною мірою використовуються у робочому процесі; використання зворотного лізингу [38].

Оскільки кожне підприємство у процесі своєї діяльності використовує позиковий капітал, то стає необхідним оцінити ефект від його залучення. Тобто ще одним з напрямків у покращенні фінансового стану підприємства є пошук оптимального співвідношення власного і позикового капіталу. Досягнення такого співвідношення допоможе підприємству мінімізувати свої фінансові ризики та максимізувати рентабельність власного капіталу. Для цього розраховують ефект фінансового важеля, який показує на скільки відсотків зміниться рентабельність власного капіталу за рахунок зміни величини позикового капіталу. Розрахунок рівня фінансового важеля ПАТ «Фармак» за 2015 – 2017 роки наведено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Рівень фінансового важеля ПАТ «Фармак»

2015-2017 роки

№ рядка	Показник	Частка позикового капіталу П/К, %								
		2015			2016			2017		
1	Капітал, тис.грн., разом (ф.№1 р.1900 на поч.періоду), в т.ч.	3 444 341,00			4 309 547,00			4 859 721,00		
2	Власний капітал	2 130 535,00			2 590 902,00			3 375 761,00		
3	Позиковий капітал	1 313 806,00			1 718 645,00			1 483 960,00		
4	Прибуток до сплати відсотків і податку, валовий прибуток (варіанти), тис.грн. (ф.№2 р.2090)	2 000 000,00	2 110 347,00	2 500 000,00	2 500 000,00	2 713 857,00	3 000 000,00	3 000 000,00	3 361 018,00	3 500 000,00
5	Відсотки за позики (20% * р.3)	262 761,20	262 761,20	262 761,20	343 729,00	343 729,00	343 729,00	296 792,00	296 792,00	296 792,00
6	Прибуток, тис.грн. (р.4-р.5)	1 737 238,80	1 847 585,80	2 237 238,80	2 156 271,00	2 370 128,00	2 656 271,00	2 703 208,00	3 064 226,00	3 203 208,00
7	Податок на прибуток, тис.грн. (18%*р.6)	312 702,98	332 565,44	402 702,98	388 128,78	426 623,04	478 128,78	486 577,44	551 560,68	576 577,44
8	Чистий прибуток, тис.грн. (р.6-р.7)	1 424 535,82	1 515 020,36	1 834 535,82	1 768 142,22	1 943 504,96	2 178 142,22	2 216 630,56	2 512 665,32	2 626 630,56
9	Рентабельність власного капіталу, % (р.8/р.2)	0,67	0,71	0,86	0,68	0,75	0,84	0,66	0,74	0,78
Рівень фінансового важеля (РФВ)										
Рвк, %/ВП, %		1,15			1,16			1,11		

Проаналізувавши дані табл. 3.1 бачимо, що протягом 2015-2016 років збільшилась величина позикового капіталу, що в свою чергу призвело до підвищення рівня фінансового важеля. Це є позитивною тенденцією, адже свідчить про підвищення рентабельності власного капіталу. Проте вже на кінець 2017 року рівень фінансового важеля знизився, через значне зменшення питомої ваги позикового капіталу в структурі капіталу підприємства з 39,9% до 30,5%. В наслідок цього знизилась рентабельність власного капіталу та підвищились фінансові ризики підприємства.

Отже, бачимо, що необхідність дослідження структури капіталу є дуже важливою, а саме оцінка оптимальності співвідношення позикового та власного капіталу. ПАТ «Фармак» у наступному році необхідно збільшити питому вагу позикового капіталу, що допоможе підвищити рівень фінансового важеля та, як наслідок, ефективність використання власного капіталу.

Узагальнюючими показником економічної ефективності виробництва є показники рентабельності. Рентабельність – це відносний показник, який характеризує рівень прибутковості підприємства шляхом співвідношення величини отриманого прибутку та суми понесених витрат.

Рентабельність доцільно розглядати з двох позицій - як об'єктивну економічну категорію і як показник. Як об'єктивна економічна категорія, рентабельність характеризує прибутковість, фінансовий результат господарської діяльності. В економічній теорії застосовується кілька визначень категорії рентабельності: прибутковість; відношення корисного результату діяльності у вигляді прибутку до вартості сукупних витрат на її отримання; зіставлення результатів господарської діяльності з витратами або ресурсами, обчисленими у вартісній формі; інтегральний показник, узагальнюючий інші показники ефективності.

У будь-якому визначенні рентабельність - це відносний показник, який буде означати відношення суми отриманого (очікуваного) результату до одного з показників (виручки, витрат, середньої вартості основних і оборотних коштів, фонду заробітної плати і т. п.) [39, с.59].

Динаміка показників рентабельності активів, власного капіталу та виробничих фондів ПАТ «Фармак» є досить нестабільною (див. рис. 3.3).

Протягом 2014-2017 років показники рентабельності активів за прибутком від звичайної діяльності до оподаткування, активів за чистим прибутком та виробничих фондів зростають, що свідчить про ефективну діяльність підприємства. Рентабельність власного капіталу на кінець звітного періоду знизилась. Такий результат ми отримали і при розрахунку рівня фінансового важеля.

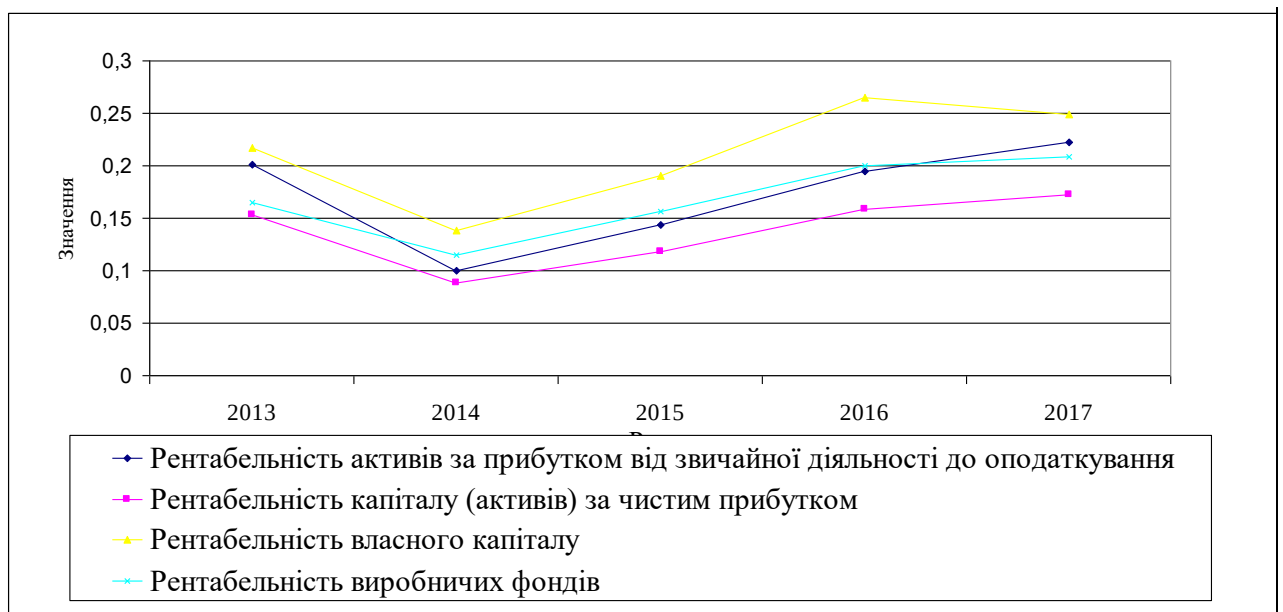

Рис. 3.3 Динаміка показників рентабельності ПАТ «Фармак»

До факторів, які сприятимуть підвищенню рівня рентабельності підприємства можна віднести:

а) внутрішні, а саме:

1) матеріально-технічні – проведення модернізації та реконструкції матеріально-технічної бази підприємства;

2) організаційно-управлінські – розробка стратегії і тактики діяльності та розвитку підприємства, інформаційне забезпечення процесу прийняття рішення;

3) фінансові – фінансове планування діяльності підприємства, аналіз і пошук внутрішніх резервів зростання прибутку, податкове планування;

4) кадрові – підвищення кваліфікації працівників, поліпшення умов праці, організація оздоровлення і відпочинку працівників.

б) зовнішні, а саме:

1) ринкові – підвищення конкурентоспроможності у наданні послуг, організація ефективної реклами нових видів товарів;

2) адміністративні – оподаткування, правові акти, постанови і положення, що регламентують діяльність, організації, державне регулювання тарифів і цін;

3) зовнішньо-економічні – зміна тарифів і цін на продукцію та послуги в результаті інфляції.

Для того, щоб діяльність підприємства була стабільною та значно довше трималась на високому рівні можна сформувати чіткий перелік методів підтримки фінансового стану:

- комплексний та безперервний аналіз фінансового стану та результатів діяльності підприємства;
- розробка та впровадження фінансових стратегій, ефективність яких заздалегідь очевидна;
- оптимізація структури витрат та джерел їх створення;
- детальний аналіз щодо визначення шляхів зниження собівартості;
- підтримка конкурентоспроможності продукції (послуг) шляхом постійного вдосконалення;
- розробка заходів, які зможуть не допустити виникненню кризової ситуації;
- оптимізація розподілу прибутку та визначення більш ефективної дивідендної політики;
- стимулювання збільшення вхідних грошових потоків;
- розробка заходів щодо зниження зовнішньої вразливості підприємства.

Таким чином комплексне виконання всіх вищезазначених методів, особливо систематична оцінка ефективності фінансового стану підприємства та

прогнозування важливих показників сприятиме зміцненню становища підприємства на ринку та зможе забезпечити позитивні довгострокові перспективи в його роботі.

На мою думку, для того, щоб утримувати лідируючу позицію та залишатися конкурентоспроможною компанією на ринку ПАТ «Фармак» повинен направити свою діяльність за наступними напрямками:

- постійно шукати можливості для покращення якості продукції, що виробляється підприємством;
- шукати шляхи для досягнення найбільш низької собівартості товару;
- розширювати експортну географію своєї продукції;
- оптимізувати політику швидкого збуту продукції;
- раціонально управляти асортиментом продукції.

Для того, щоб успішно просуватися за даними напрямками доцільно спрогнозувати заходи на найближчий період часу, які допоможуть досягти поставлених завдань.

За допомогою оцінки показників фінансового стану підприємства можна визначити тип фінансової стійкості та відповідно комплекс заходів, що допоможе підтримати та покращити фінансове становище підприємства (див. рис. 3.4).

Для більш ефективного і швидкого покращення якості продукції підприємство може розробити та зміцнити наступні заходи:

- розробити, впровадити та закріпити на постійній основі різноманітні мотиваційні заходи для персоналу підприємства;
- розробка та використання нових технологій, постійне дотримання технологічної дисципліни;
- повна або часткова заміна обладнання, на якій виготовляється продукція, на більш сучасне.

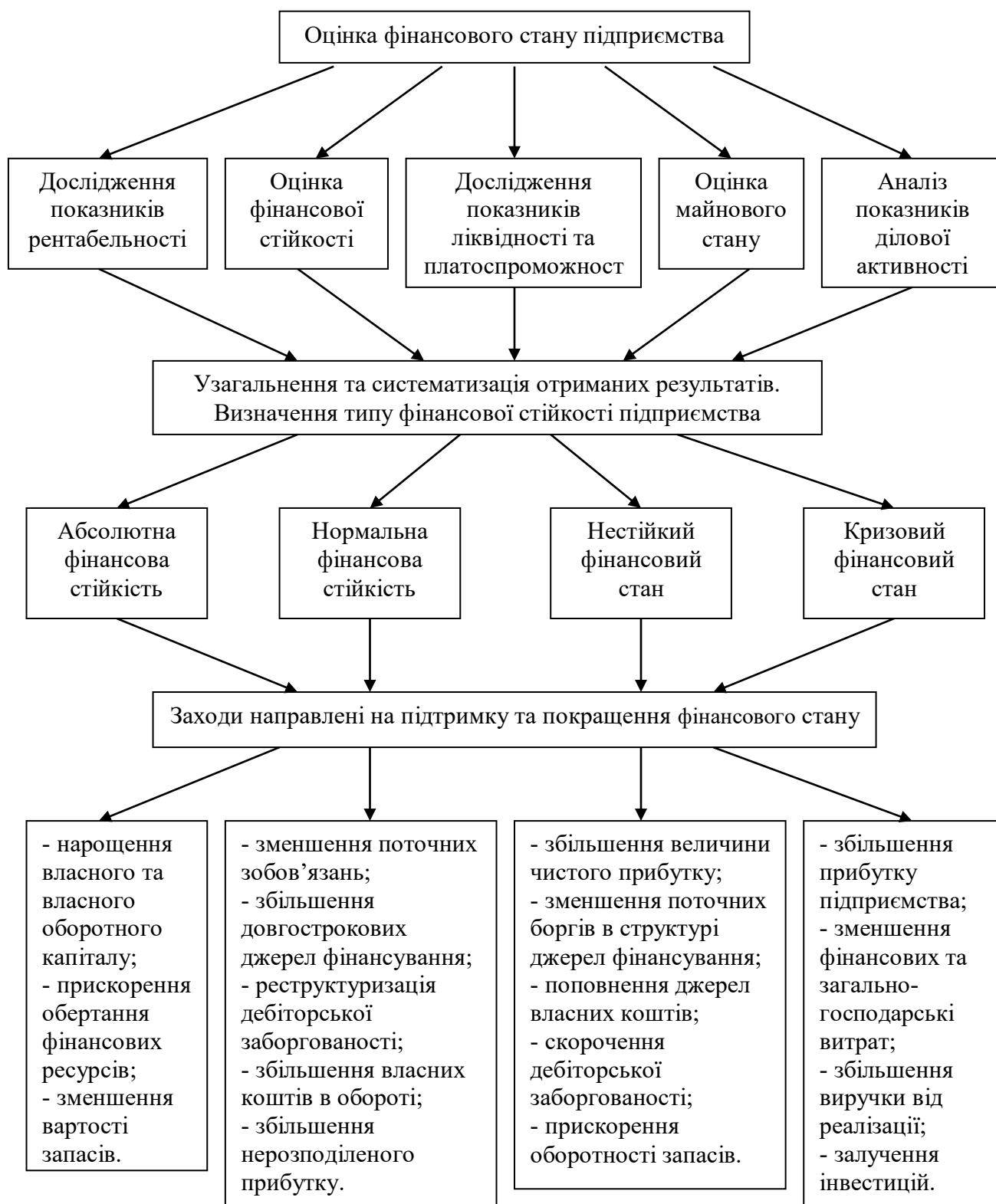

Рис. 3.4 Напрямки покращення фінансового стану підприємства
[розроблено автором]

Для того, щоб виробляти продукції по нижчій собівартості на одиницю товару пропоную ПАТ «Фармак» розробити і повністю або частково замінити існуючу лінію виробництва лікарських засобів на нову, більш продуктивну і в свою чергу заощадити на масштабі.

Раціонального управління асортиментом продукції можна досягти шляхом підвищення кваліфікації всіх працівників НДДКР (науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи).

На сучасному ринку на кожен товар можна знайти багато аналогів, які будуть виконувати ті ж самі функції, тому в напрямку кращого та більш швидкого збуту можна запровадити такі заходи, як розробка нового, більш помітного дизайну упаковки чи впровадження SRM системи (система управління взаємовідносинами з клієнтами).

Доцільним було б запропонувати підприємству вивід нової продукції на європейський ринок з використанням непрямого експорту. Саме цей спосіб реалізації вимагає малих капіталовкладень, адже підприємство не буде створювати торговий капітал та займатися пошуком агентів з продажу.

Також у фармакології дуже важливим є знаходитись в постійному пошуку нових, безпечних та ефективних вакцин від найбільш поширених захворювань. Особливу увагу, на мою думку, необхідно приділяти розробці ліків від захворювань, які вважаються невиліковними (рак, цукровий діабет, червоний вовчак, СНІД), адже впровадження подібної вакцини безперечно забезпечить підприємству фінансовий успіх, що буде досягнене шляхом випуску нової продукції та постійним попитом серед вітчизняних та іноземних покупців.

Можливим шляхом для поліпшення фінансового стану є створення лінії виробництва генериків (відтворених лікарських препаратів). До найголовніших переваг можна віднести низьку ціну (це зумовлюється тим, що підприємству не потрібно вкладати кошти в розробку та клінічні випробування, ліцензійні витрати тощо). Також позитивними характеристиками виробництва генеритичних лікарських препаратів є вже заздалегідь відомі перевірені

клінічні випробування та накопичений досвід практичного застосування лікарського засобу, що існує у вигляді старого оригінального препарату, який дженерик копіює.

Тож, на мою думку, ПАТ «Фармак» потрібно здійснити інвестування вільних коштів в виробництво даних лікарських засобів, що тим самим зменшить собівартість на одиницю виготовленої продукції та привабить нових покупців. Адже при будь-яких недоліках дженерики є реально доступною альтернативою при недоступності оригінальних препаратів через високу їх вартість (особливо це актуально для країн третього світу). Враховуючи та порівнюючи сучасний рівень заробітної плати та рівень цін на ринку, в більшості випадків для населення це єдина можливість для лікування, що завжди краще, ніж нічого.

Сьогодні ПАТ «Фармак» - стабільне підприємство завтрашнього дня. Лікарські засоби під маркою, які виготовляє підприємство є прикладом здатності вітчизняного виробника випускати продукцію високої якості. Постійне вдосконалення всіх сфер діяльності підприємства (науково-дослідницької, виробничої, маркетингової, комерційної, фінансової, організаційної) і приведення виробництва до вимог міжнародних стандартів якості - є запорукою того, що населення України буде забезпечуватися ефективними, безпечними, доступними лікарськими засобами стабільного рівня якості, конкурентоздатними як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Зовнішнє середовище підприємства підлягає ретельному вивченню з боку маркетингового відділу по чітко встановленій схемі. Даний підхід дозволяє встановлювати доцільність і ефективність співпраці з оточуючим середовищем, та встановленням взаємозв'язків з державними структурами.

Умовою життєздатності підприємства та основою його розвитку є його фінансова стабільність (стійкість). Це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних факторів, які треба враховувати при прийнятті фінансового вибору.

Ефективність фінансової діяльності у першу чергу, мабуть, залежить від розробленої стратегії управління. Створення, визначення і реалізація стратегії управління належить до доволі складних і трудомістких завдань.

Стабільність фінансів на підприємстві може бути забезпечена за умови постійної реалізації та одержання виручки, достатньої за обсягом, щоб виконати свої зобов'язання. Водночас для розвитку підприємства необхідно, щоб після здійснення всіх розрахунків і зобов'язань у нього залишався такий розмір прибутку, який би дав змогу розвивати виробництво й виводити його на конкурентоздатний рівень.

Таким чином, аналізуючи фінансовий стан ПАТ «Фармак» можна зробити наступні висновки:

- найбільшу частку активу балансу займають необоротні активи;
- необоротні активи займають меншу частку;
- коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яку частину короткострокових пасивів підприємство може одномоментно погасити.

Підсумовуючи вище сказане, можна скласти наступні висновки та рекомендації щодо підприємства ПАТ «Фармак»:

- баланс ПАТ «Фармак» не можна назвати непохитно ліквідним протягом аналізованого періоду і знаходиться в стані, який, на мою думку, не є повністю стабільним, проте коефіцієнти поточної та загальної ліквідності перебувають в діапазоні нормованих значень. Підприємство має досить нестійкий тип фінансової стійкості протягом 2014-2017 років. Саме це значно вплинуло на значення показника рентабельності, але до 2017 року прибутки підприємства почали помітно збільшуватися, в результаті показники рентабельності стабілізувались і мають сталий характер;

- аналіз фінансового стану показав, що ПАТ «Фармак» 2013-2017 рр має зовсім не стабільну фінансову стійкість. В 2014 році рентабельність підприємства досягає мінімальних значень, порівняно з попередніми роками, саме це помітно вплинуло на загальне майбутнє становище підприємства

- якщо брати до уваги достатньо велику чисельність населення України та відносно невеликі обсяги ринку, можна припустити, що є значний потенціал та ймовірність досягнення перспектив зростання фармацевтичного ринку, що робить його привабливим для вітчизняних та іноземних інвесторів;

- ПАТ «Фармак» на сучасному етапі має стабільні доставки сировини та налагоджені зв'язки з постачальниками, саме ці фактори допомагають успішно проштовхувати свою продукцію на ринок медпрепаратів. Цей успіх був досягнутий тим, що підприємство налагодило безперебійне виконання замовлення без будь-якої зупинки в роботі, тому що всі матеріали постачаються своєчасно. ПАТ «Фармак» за можливостями постійно оновлює асортимент продукції та впроваджує у виробництво нові досягнення науки і техніки;

- результатом аналізу напрямків по підвищенню рівня стратегічного потенціалу ПАТ «Фармак» була сформована пропозиція створення науково-дослідницького відділу, діяльність якого буде направлена на розробку нових вакцин, їх тестування та впровадження нової лінії та їх виробництва.

Тож для української фармації (враховуючи тенденції розвитку фармацевтичного ринку в Європі) найбільш оптимальними та стратегічно важливими, як на мене, будуть наступні напрями діяльності:

- спільне створення фармацевтичних підприємств з найбільш розвиненими країнами;

- спільно проводити розробку та тестування абсолютно нових препаратів на ринку (це значно зменшить витрати на вартість дослідження для кожної країни);

- розробка біотехнологічних препаратів, ліків нового покоління;

- впровадження поряд зі стандартом якості GMP стандартів GLP («належна лабораторна практика») і GCP («належна клінічна практика») тощо;

- сприяння та заохочення фінансування з боку держави виробництва генериків, патентування невідомих раніше ліків або сертифікація вже існуючих на іноземних ринках.

Отже, узагальнюючи вище сказане, можна зазначити, що удосконалення фінансового стану підприємства можливе шляхом підвищення результативності розміщення та використання ресурсів підприємства. При цьому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів, при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності.

Для підвищення ефективності діяльності ПАТ «Фармак» було запропоновано наступні заходи:

- комплексний та безперервний аналіз фінансового стану та результатів діяльності підприємства;
- покращення якості продукції;
- досягнення найнижчої собівартості продукції;
- оптимізування політики швидкого збуту продукції;
- раціональне управління асортиментом продукції.
- розробка заходів щодо зниження зовнішньої вразливості підприємства.

3.2. Розробка механізмів запобігання фінансовій кризі на підприємстві

Оцінка та комплексний аналіз фінансового стану підприємства передбачає виконання певних цілей та завдань, основними з яких є вчасне виявлення недоліків у фінансовій діяльності та швидке їх усунення. Також отримані результати фінансового аналізу допомагають детально розробити правильні управлінські рішення, які допоможуть підприємству запобігти кризових ситуацій та банкрутства.

Криза або загроза криз – це постійне явище у діяльності підприємства і є об'єктивним економічним процесом. Незважаючи на безліч недоліків кризу можна розглянути також з позитивної сторони, адже завдяки такому стану

підприємства розпочинається бурхливий процес, який несе великий імпульс щодо інтенсивного розвитку діяльності.

Антикризове управління передбачає таку комплексну систему керування, головною метою якої є швидке виявлення помилок та виведення об'єкта управління з кризового стану. При цьому проводиться розробка та реалізація особливих заходів на підприємстві, що дозволяють позбавитися тимчасових перешкод, поліпшити загальний стан об'єкта управління та мають стратегічний характер.

Для уникнення кризового стану підприємства необхідно розробляти таку фінансову стратегію, яка буде направлена на прогнозування, попередження та подолання банкрутства підприємства і яка дозволить підприємству функціонувати в умовах підвищеного ризику.

— Основними сигналами та факторами, що свідчать про настання кризових явищ у роботі підприємства є:

- підвищення конкуренції в галузі;
- спад попиту на продукцію;
- зниження купівельної спроможності населення;
- підвищення цін на сировину, матеріали та обладнання;
- зміни в податковій політиці;
- коливання курсу валют;
- використання застарілого обладнання, що знижує продуктивність праці та підвищує собівартість продукції;
- збільшення об'єму використання енергоресурсів;
- ослаблення кадрового потенціалу

Загалом виділяють велику кількість причин, які призводять до настання кризових ситуацій та кризового стану підприємства.

Основними чинниками, які можуть зумовити фінансову кризу на підприємствах є (див. рис. 3.5):

- зовнішні, або екзогенні (вони не залежать від роботи підприємства або мають досить обмежений вплив);

- внутрішні, або ендогенні (залежать від діяльності підприємства).

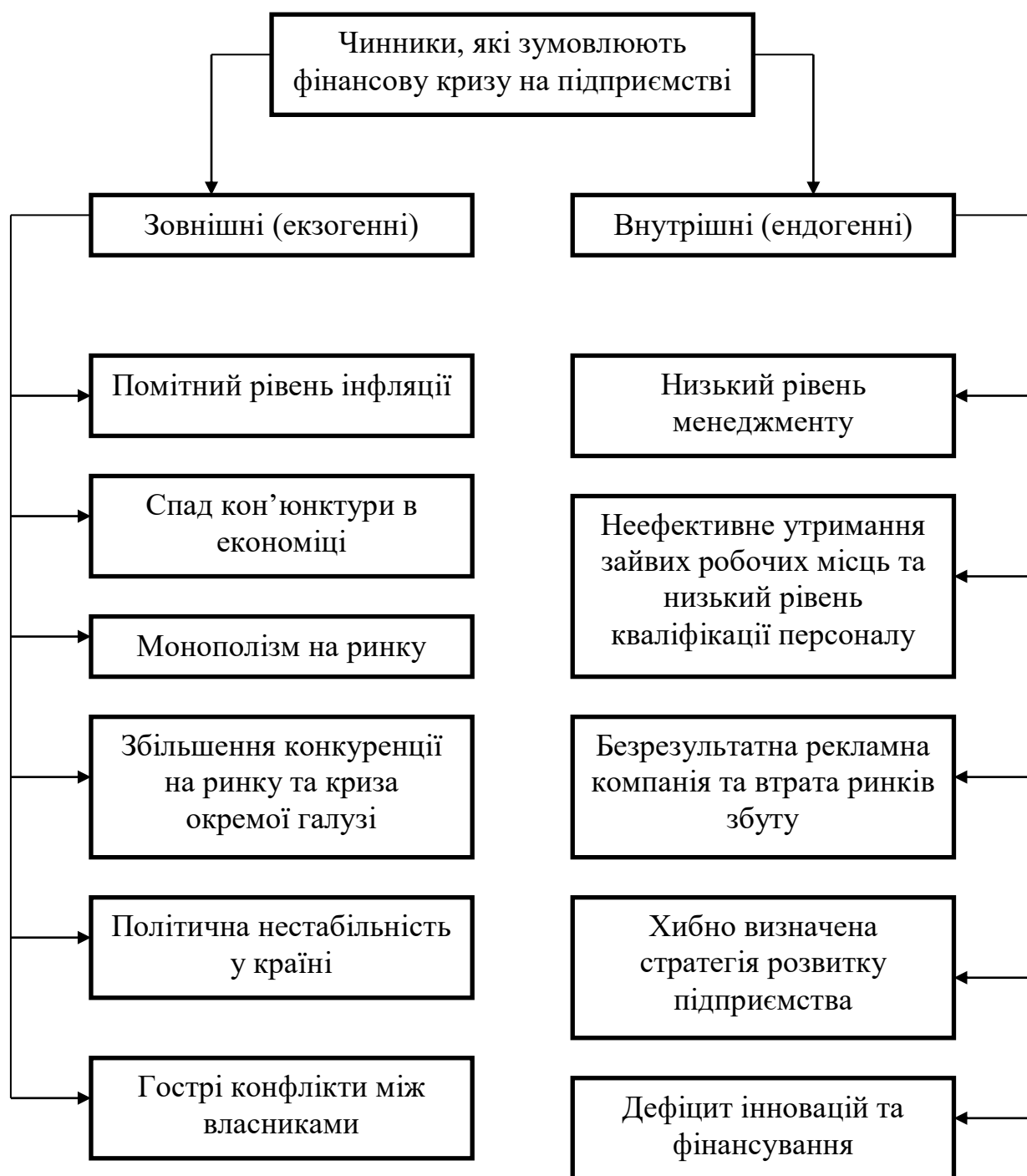

Рис. 3.5 Чинники, які зумовлюють фінансову кризу на підприємстві

Розглянувши та проаналізувавши всі зазначені причини кризи можна зробити висновок, що вони дуже тісно взаємопов'язані та створюють непростий комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Певна річ, що досліджуючи конкретне підприємство, можна виділити основні характерні лише йому

причини фінансової неспроможності, але в кінцевому результаті всі вони все одно зводяться до вищенаведених.

Вплив перелічених чинників негативно впливає на фінансово-господарський стан підприємства, яке може зазнати наступних наслідків:

- відмова важливих для підприємства клієнтів від подальшої співпраці та втрата покупців готової продукції;
- втрата особливо важливих замовлень та контрактів, що передбачали збут продукції у великій кількості;
- підвищення витрат на виготовлення продукції, що, як наслідок, спричиняє значне збільшення розміру собівартості та помітне зниження продуктивності праці;
- підвищення тиску на ціни;
- втрата виручки від реалізованої продукції через значне зменшення обсягів реалізації;
- наявність понаднормових ресурсів та збільшення розміру неліквідних оборотних запасів.

Як вже зазначалося, у кризовий період найважливішою є проблема ефективності управління підприємства. Взагалі криза має лише два варіанти логічного завершення – подолання кризи або банкрутство підприємства. Безумовно, висококваліфіковані управлінці мають куди більшу можливість позитивного впливу на швидкий розвиток окремих кризових процесів на підприємстві.

Розвиток управління під час кризи можна розділити на дві фази:

- етап шоку;
- етап адаптації, прийняття та опанування ситуації, що склалася.

Система менеджменту повинна розробляти та передбачати у період кризи наступні заходи:

- безперервна оцінка та спостереження зовнішньої та внутрішньої ситуації;

- застосування заходів, які будуть направлені на зниження вразливості підприємств з зовнішньої сторони;
- гнучке управління внутрішніми процесами;
- розроблення випереджувальних планів та швидке застосування запланованих практичних заходів.

Перш ніж застосовувати антикризові заходи потрібно чітко зрозуміти глибину фінансової кризи, яка може загрожувати підприємству.

Виділяють три основні фази:

- фаза кризи, при якій функціонування підприємства майже не постраждає (якщо воно вчасно переведена на режим антикризового управління);
- етап, на якому з'являється загроза існування підприємства і передбачає негайного проведення фінансової санації;
- кризовий стан, за якого подальше існування підприємства стає неможливим та призводить до його ліквідації.

Правильне визначення етапу фінансової кризи є найголовнішою передумовою для прийняття своєчасного та дієвого комплексу заходів реакції на неї. Основними особливостями і етапами кризи, як правило, є періодичний і все більш затяжний дефіцит грошових коштів підприємства для функціонування поточної діяльності та якісного виконання своїх обов'язків. Такий стан проявляється в ситуації неплатоспроможності, яка зазвичай характеризується відстрочкою здійснення поточних платежів (неможливість вчасно здійснити розрахунки за своїми зобов'язаннями через нестачу грошових коштів на рахунках), нарахування санкцій (пені, штрафів) за прострочену оплату, появою несвоєчасної кредиторської заборгованості та кредитів, які не вдалося погасити.

Для того, щоб якнайшвидше ідентифікувати наближення фінансової кризи на підприємстві, виявити причини, що допоможуть розробити антикризові заходи доречно запровадити систему раннього попередження небезпеки. Система раннього попередження та швидкого реагування – це така

інформаційна система, за допомогою якої керівники підприємства відразу отримають певну інформацію про ймовірну загрозу, яка вплине на діяльність та розвиток підприємства (вона може надходити як із зовнішнього, так із внутрішнього середовища). Така система є досить складною, але її розроблення дає певні гарантії, завдяки яким підприємство зможе запобігти фінансовій кризі та банкрутства.

Процес створення системи раннього попередження та реагування можна поділити на п'ять етапів:

- визначити сфери попередження;
- виявлення сигналів раннього попередження, які допоможуть визначити розвиток певного негативного процесу;
- виявлення цільових показників та інтервалів їх зміни стосовного кожного індикатора;
- згрупування та створення завдань, передання їх до центру обробки інформації (там будуть розроблятися висновки, що стосуються впливу певної інформації на розвиток та діяльність підприємства);
- формування інформаційних каналів: забезпечення інформаційного зв'язку між джерелами інформації та системою раннього реагування, між системою та її користувачами – керівниками всіх рівнів.

Враховуючи проблеми фінансового стану підприємства в умовах фінансової кризи, а також необхідність стабілізації фінансової стійкості підприємств в умовах фінансової нестабільності, варто вжити таких заходів:

- усунення зовнішніх факторів банкрутства; удосконалення поточного календаря фінансового документа, у якому докладно відображається грошовий обіг підприємства; регулювання рівня незавершеного виробництва; переведення низькооборотних активів до високооборотних;
- вживання локальних заходів з поліпшення фінансового стану; забезпечення фінансового становища підприємства в середньостроковій перспективі, яке виявляється в стабільному надходженні виручки від реалізації в достатньому рівні ліквідності активів, підвищенні рентабельності продукції,

установлення призупинення штрафних санкцій за прострочену кредиторську заборгованість, забезпечення достатності фінансових ресурсів для покриття нових поточних зобов'язань; поступове погашення старих боргів, скорочення витрат до мінімально допустимого рівня, проведення енерго- і ресурсоощадних заходів;

– створення стабільної фінансової бази; забезпечення стійкого фінансового становища підприємств у довгостроковій перспективі, створення оптимальної структури балансу та фінансових результатів, фінансової системи підприємства до несприятливого зовнішнього впливу.

Система антикризового управління передбачає здійснення таких основних заходів, як:

- діагностика процесів і тенденцій, які призводять до кризових станів;
- прогнозування виникнення, розвитку і можливих наслідків кризових ситуацій;
- здійснення антикризового супроводження (виявлення процесів і тенденцій, які призводять до кризових ситуацій);
- проведення завчасної підготовки на випадок виникнення надзвичайних ситуацій (антикризова профілактика);
- організація і координація ефективних дій для подолання кризових ситуацій та їх наслідків.

Політика антикризового управління включає в себе наступні етапи:

- здійснення безперервного контролю фінансового стану підприємства, спрямованого на своєчасне виявлення початкових ознак його кризового стану. Для цього виділяється окрема група об'єктів, що характеризують загрозу його банкрутства. У процесі спостереження використовуються різні показники кризового розвитку підприємства;
- визначення масштабів кризового стану підприємства шляхом аналізу значних відхилень від нормального ходу фінансової діяльності. Саме

цей етап дасть змогу вірно вибрати механізм, який збереже підприємство від банкрутства;

- розробка основних факторів, що обумовлюють кризовий розвиток підприємства, як внутрішніх, так і зовнішніх. Потім визначається вплив цих факторів на форми і масштаби кризового розвитку;

- визначення цілей виходу підприємства з кризового стану: конкретизуються цілі і методи фінансового оздоровлення підприємства. Вони враховують прогноз розвитку основних факторів, що викликали загрозу банкрутства;

- застосування на практиці дієвих методів і механізмів фінансової стабілізації підприємства, які будуть покликані забезпечити реалізацію термінових заходів щодо відновлення платоспроможності та відновлення фінансової рівноваги підприємства за рахунок мобілізації внутрішніх резервів;

- вибір ефективних форм реструктуризації підприємства. Якщо внутрішніх резервів недостатньо, підприємство вдається до зовнішньої допомоги. У процесі реструктуризації обґрунтовується вибір найбільш ефективних її форм;

- контроль за результатами проведення антикризових заходів на підприємстві.

Після того як досить точно визначено, на якому етапі знаходиться фінансова криза підприємства треба починати діяти, а саме – вжити коригуючі дії, які допоможуть запобігти банкрутству. Існує дуже багато способів, використання яких значно мінімізує загрозу банкрутства. Їх можна віднести до двох груп: фінансові та виробничі.

В свою чергу, до фінансових методів мінімізації банкрутства можна включити наступні заходи:

- зниження дивідендних виплат;
- відмова від збиткових виробництв;
- зниження непродуктивних та інших витрат;

- продаж частини основних фондів з метою зниження кредиторської заборгованості;
- збільшення статутного капіталу шляхом додаткової емісії акцій;
- отримання довгострокової позички;
- отримання державної фінансової підтримки на безповоротній або поворотній основі.

Виробничі фактори включають в себе наступні аспекти:

- розширення рекламної компанії та маркетингової роботи загалом;
- підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства;
- диверсифікацію виробництва;
- покращення технічної бази;
- залучення експерта, який буде здійснювати та забезпечувати ефективне антикризове управління підприємством.

Аналізуючи фінансову діяльність ПАТ «Фармак» було виявлено, що підприємство може зіткнутися з такими видами економічних ризиків:

– нерентабельність. Ризик нерентабельності пов'язаний передусім із зростанням цін на основну і додаткову сировину, енергоносії та паливномастильні матеріали за умов жорсткого регулювання державою цін та обмеження рівня рентабельності. У майбутньому цей вид ризику буде мати місце за умови стрімкого зростання складових собівартості при збереженні жорсткої державної політики регулювання цін і обмеження рівня рентабельності продукції. Проте ПАТ «Фармак» мінімізує ризик нерентабельності шляхом концентрації зусиль на продажі високорентабельної якісної продукції.

– нестача ресурсів. Цей вид ризику має незначний вплив на діяльність ПАТ «Фармак», оскільки надходження грошових коштів від реалізації продукції характеризуються значною оборотністю. У разі виникнення нестачі оборотних коштів, підприємство здійснює залучення кредитних коштів у вітчизняних та закордонних фінансових установ, а також використовує фінансові інструменти.

- конкуренти. Як і будь-який суб'єкт ринку, ПАТ «Фармак» зазнає впливу ризику зростання конкуренції, тим більш з виходом на європейський рівень. Мінімізацію цього виду ризику підприємство здійснює реалізуючи стратегію інноваційного розвитку підприємства. Створюючи нову продукцію та постійно удосконалюючи якість виготовленої продукції.

- собівартість. Ризик зростання собівартості має найвагоміший вплив на діяльність підприємства. Зростання складових собівартості при адміністративному стримуванні цін на продукцію, спричиняє стійке зниження рентабельності підприємства. ПАТ «Фармак» мінімізує даний ризик шляхом концентрації виробництва - з метою отримання економії від масштабу, впровадження інноваційних проектів, спрямованих на зниження енерго- і працеемності продукції та оптимізації логістичних процесів.

- нестабільність фінансово-господарського стану. Стратегія акумулювання коштів враховує вимоги, необхідні для забезпечення належного рівня фінансової стабільності ПАТ «Фармак». Підприємство дотримується виваженої політики залучення фінансових ресурсів. Регулярне надходження виручки від реалізації продукції забезпечує стабільне обслуговування боргу..

- політичні та макроекономічні ризики ПАТ «Фармак» включають: зростання інфляції і зниження впевненості споживачів у майбутньому. Мінімізація цього ризику досягається шляхом інноваційного розвитку підприємства, яка намагається випереджувати своїх конкурентів, створюючи нову продукцію.

Розглядаючи популярні моделі для розрахунку показників ліквідності та платоспроможності підприємства, бачимо, що дослідженням фінансового стану підприємства не вистачає новітніх критеріїв.

Враховуючи нестабільну ситуацію в Україні, для детального та дійсно комплексного аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання потрібно розробляти та впроваджувати нові методи та методики, які будуть розраховувати вплив валютних ризиків на фінансовий стан підприємства.

Головним принципом якого буде врахування співвідношення державної грошової одиниці до іноземної.

На прикладі ПАТ «Фармак» проаналізуємо динаміку зміни величини виручки від реалізації протягом 2013-2017 років у гривневому еквіваленті (див. рис. 3.6).

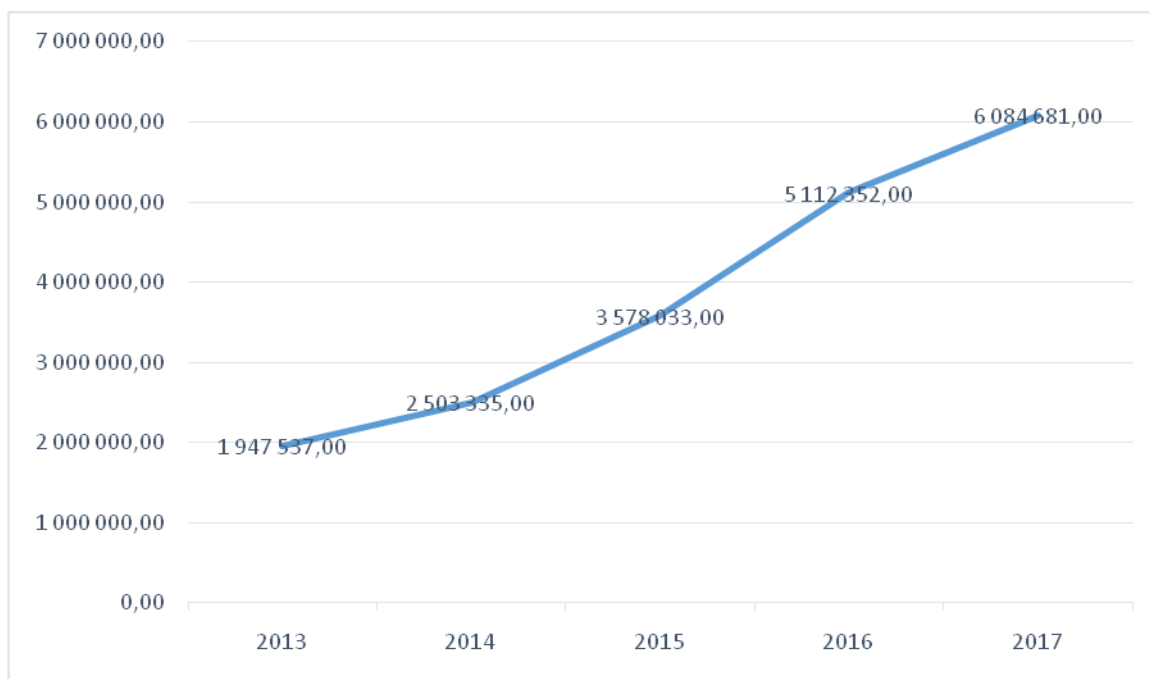

Рис. 3.6. Динаміка зміни виручки від реалізації ПАТ «Фармак» протягом 2013-2017 років, в тис. грн.

Розглядаючи щорічну зміну виручки від реалізації (в грн) протягом 2013-2017 років, можемо спостерігати позитивну тенденцію до збільшення цих показників. Треба звернути увагу на те, що кожного року збільшення достатньо значне, найбільшого свого значення виручка від реалізації досягла в 2017 році, найменшого – 2013.

Тож, розглядаючи виручку від реалізації без урахування валютних змін, можемо зробити висновок, що підприємство можна характеризувати лише з позитивної сторони. Керівництвом ПАТ «Фармак» було прийняття вірні управлінські рішення.

Якщо виразити в процентному співвідношенні, то виручка збільшилась на $212 \% = (6084681 - 1947537) / 1947537$ за весь період, який було проаналізовано.

Для порівняння розглянемо динаміку зміни величини виручки від реалізації протягом 2013-2017 років у доларевому еквівалентні (див. рис. 3.7).

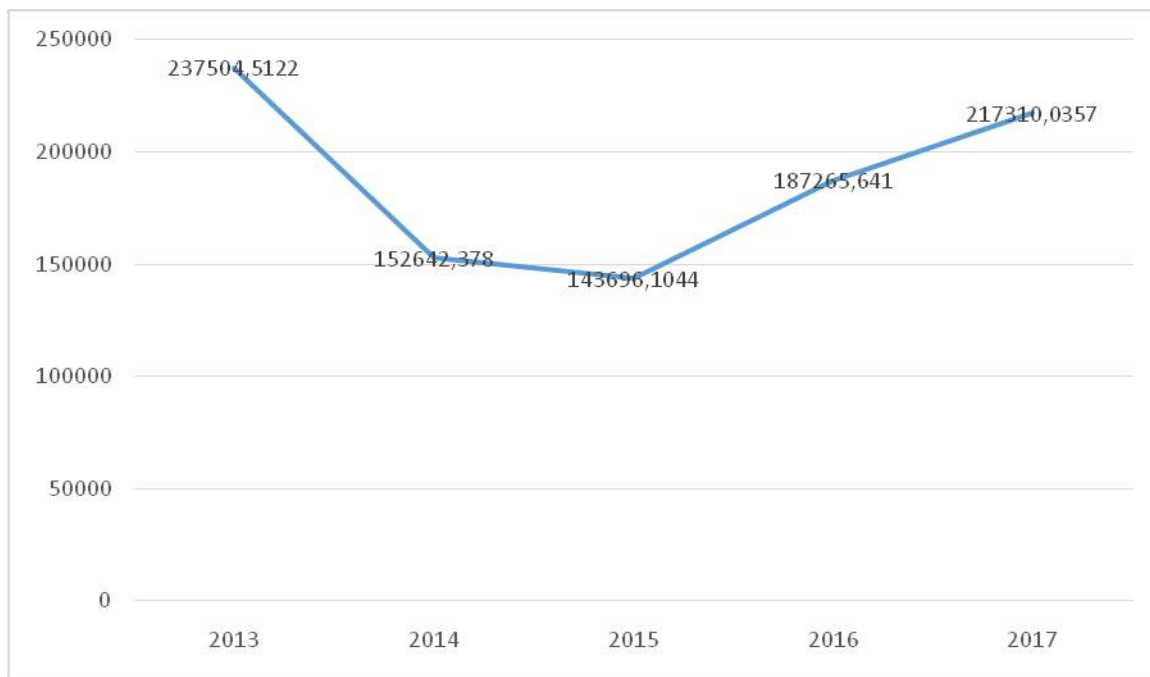

Рис. 3.7. Динаміка зміни виручки від реалізації ПАТ «Фармак» протягом 2013-2017 років, в тис. дол.

Якщо перевести виручку від реалізації ПАТ «Фармак» в іноземну валюту, а саме в долари, то картина дещо змінюється (для розрахунку було взято курс на кінець кожного звітного періоду).

Протягом 2013-2015 років виручка від реалізації в перерахунку на долари мала негативну тенденцію (знизилась на 65%).

Якщо порівнювати величину виручки від реалізації на початок та на кінець періоду, що аналізується, то бачимо, що вона зменшилась на $8,5 \% = (217310 - 237504) / 237504$.

Порівнюючи прибутки підприємства в вітчизняній та іноземній валюті, бачимо, що динаміка їх зміна кардинально відрізняється.

Значне зменшення виручки в іноземній валюті в 2014 році порівняно з 2013 роком спровоковане різкою зміною валютного курсу (приблизно в 2 рази).

Тож, враховуючи вище зазначені приклади, можна впевнено стверджувати, що фінансовий аналіз потребує розробки та запровадження нових моделей розрахунку ліквідності, платоспроможності та рентабельності, які будуть враховувати безпосередньо рівень девальвації гривні.

Особливо негативно на правильність стратегічних рішень підприємства впливають наступні фактори:

- девальвація;
- «штучна» ревальвація з дефляційною метою.

Наслідки «штучної» ревальвації з дефляційною метою є вкрай негативними і на макро-, і на мікроекономічному рівнях. У такий спосіб досягається тимчасовий у короткостроковій перспективі «ефект» стабільності національної валюти. При цьому знижується цінова конкурентоспроможність економіки країни, втрачаються можливості її ефективного розвитку у довгостроковій перспективі та створюються передумови для прийняття на вітчизняних підприємствах стратегічно неправильних рішень. Серед їх прикладів є такі: залучення кредитів в іноземній валюті без належної оцінки власних можливостей подолання наслідків валютного ризику у разі його настання при девальвації національної валюти; згортання експортної діяльності через зниження її ефективності або навіть збитковості; переорієнтація діяльності на імпорт готової продукції і товарів.

Сучасний стан більшості суб'єктів господарювання в Україні фахівці визнають як кризовий. Розвиток кризових явищ, з одного боку, і заінтересованість держави в максимальному збереженні підприємств, які мають необхідний потенціал виживання та є стратегічно важливими для країни в цілому або певних регіонів, з іншого боку, зумовили виникнення та поширення нового для України, специфічного за своїми завданнями й функціями виду управління - антикризового.

Управління в умовах кризи розглядається як самостійний вид професійної діяльності, спрямований на запобігання кризовим явищам та подолання їх у діяльності підприємства на підставі раціонального використання наявних ресурсів і потенціалу виживання, мінімізації матеріальних та фінансових витрат шляхом застосування відповідних втрат, принципів та методів роботи. Об'єктом антикризового управління є кризові явища в діяльності підприємства (виникнення, розвиток, усунення та запобігання).

Запровадження антикризового управління потребує розв'язання таких складних та багатоаспектних питань, як:

- концепція циклічності економічного розвитку й методологія дослідження кризових явищ мікроекономічних систем;
- теоретичні засади проведення антикризового управління підприємством (сутність, принципи, порядок та інструменти управлінського впливу);
- методологічні засади та практичний інструментарій діагностики кризових явищ і загрози банкрутства підприємства, зокрема методичне забезпечення діагностики фінансового стану та загрози банкрутства підприємства, перспективної оцінки фінансових наслідків виникнення ситуації банкрутства, прогнозування можливостей підприємства щодо подолання кризових явищ;
- теоретико-методологічні засади розроблення антикризової програми підприємства;
- фінансово-економічні аспекти обґрунтування окремих антикризових заходів (використання внутрішніх резервів відновлення платоспроможності, реструктуризація активів та пасивів підприємства, зовнішня і внутрішня реорганізація, продаж підприємства як цілісного майнового комплексу тощо);
- методичні засади оцінки результативності реалізації антикризової програми й організації контролю за ходом її виконання та ін.

Отже, підсумовуючи вище сказане можна стверджувати, що криза підприємства є переломним моментом в послідовності господарських процесів, подій і дій. Типовою для розвитком кризової ситуації є або ліквідація підприємства – як екстремальна форма, або успішне подолання кризи. Власне напрямок розвитку кризових процесів багато в чому залежить від якості управління підприємством. Висока компетентність антикризового менеджменту дозволяє, з одного боку, визначити конкретні об'єкти управлінської дії, з іншою, своєчасно та ефективно локалізувати кризові процеси. Вчасне виявлення факторів та параметрів кризи дозволяє глибше зрозуміти сутність кризи як процесу, закономірності та тенденції її розгортання, а отже дає змогу більш детально проаналізувати кризові ситуації, що виникають при здійсненні господарської діяльності підприємства.

Розглядаючи фінансовий стан ПАТ «Фармак» було визначено, що підприємство перебуває в нестійкому фінансовому стані, проте сума власних обігових коштів та величина виручки від реалізації стабільно зростають, показники рентабельності, платоспроможності та ліквідності на кінець періоду, що аналізується помітно збільшуються. Це свідчить про досить непогані перспективи розвитку підприємства в майбутньому.

Зміцнення лідируючої позиції підприємства на ринку та підвищення ефективності його роботи можна досягти за рахунок впровадження дієвого комплексу заходів.

Тож, на мою думку, підприємство не дізнається на власному прикладі, що таке банкрутство.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Аналіз потенційних небезпек

Тема дипломної роботи: «Фінансовий стан суб'єкта господарювання та шляхи його поліпшення».

Робоче місце під час виконання дипломної роботи, а саме при збиранні, систематизуванні та опрацюванні великого об'єму теоретичного матеріалу, виконанні його обробки знаходиться в кабінеті (офісному приміщенні) адміністративної будівлі ПАТ «Фармак». Робоче місце забезпечується належною оргтехнікою, технічними засобами зв'язку і є зручним для виконання своїх трудових обов'язків.

До комплексу обладнання, яке використовується входить:

- а) комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка (принтери, факси);
- б) обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (опалювальні прилади, кондиціонери).

Під час виконання роботи в сфері фінансів, в офісному приміщенні є можливість виникнення потенційних небезпек та різноманітних шкідливих факторів:

- ураження електричним струмом, у наслідок несправності електроболаднання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм або летального наслідку;
- механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;
- нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими).

Подібний характер роботи може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

- «синдром професійного вигорання», що характеризується хронічною перевтомою через виконання своїх професійних обов'язків. Людина при цьому не здатна врівноважувати особистий і робочий час;

- негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє освітлення виробничих приміщень і робочих місць, у зв'язку з несправністю, або хибного вибору освітлювальних приладів, що призводить до погіршення зору;

- підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

- незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітрообмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

- – пряма і відбита від екрана ПК блесткість, що призводить до роздратованості та повільного процесу роботи;

- вірогідність загоряння, в зв'язку з використанням несправного електрообладнання, обігрівачів з відкритим теном, недотриманням, або порушенням правил протипожежної безпеки, відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі;

- – неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до I класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться

відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів»

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку.

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

З метою запобігання виникненню «синдрому професійного вигорання», зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, передбачені перерви у роботі – 15 хвилин кожні дві години, а також спеціально обладнане приміщення – кімната відпочинку. Також запропоновано періодична участь в семінарах та конференціях, де

надається можливість зустрітися з новими людьми і обмінятися досвідом. Розроблено графік відпусток.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

У зв'язку з невдалим віддзеркаленням світла виникає пряма і відбита від екрана ПК блесткість. Для запобігання роздратованості та повільного процесу роботи, робочі місця розміщені таким чином, щоб прямі промені сонця не попадали безпосередньо на екран, на вікнах передбачені жалюзі. Також допоміжні настільні освітлювальні прилади розміщені таким чином, щоб світло попадало на клавіатуру, а не на екран.

Основними причинами недостатньої або нераціональної освітленості робочих місць є:

- несправність або нераціональний вибір освітлювальних приладів;

- незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні, що може бути спричинена зниженням продуктивності та якості праці, отримання травм;
- недостатнє освітлення, що викликає зоровий дискомфорт (виражається у відчутті незручності або напруженості);
- тривалим перебуванням в умовах зорового дискомфорту, що призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровий і загальний втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу розмірами $A \times B \times H = 16 \times 8 \times 3,4$ м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету $E_n = 300$ лк.

1. Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника;

$$N_p = \frac{8}{(3,4 - 0,8) \cdot 1,4} = 3, \text{ шт.}$$

2. Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильника $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт;

$$L_{\max} = \frac{8}{3} = 2,67, \text{ м}.$$

3. Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$$i = \frac{16 \cdot 8}{(3,4 - 0,8) \cdot (16 + 8)} = 2,05.$$

4. Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильником типу ЛПО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює $\eta = 54 \%$.

5. Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_3 \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу (для кабінету $k_z = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 16 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,54} = 109511, \text{ лм.}$$

6. Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{ce}^* :

$$N_{ce}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м;

$$N_{ce}^* = \frac{16 \cdot 8}{2,67^2} = 18, \text{ шт.}$$

7. Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла $\Phi_{\text{л}}^*$:

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{\text{л}}^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$N_{\text{л}}^*$ – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{\text{л}}^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\text{л}}^* = 18 \cdot 2 = 36, \text{ шт};$$

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{109511}{36} = 3042, \text{ лм}.$$

8. Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi_{\text{л}}^*$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_{\text{л}}$:

$$m = \frac{\Phi_{\text{л}}^*}{\Phi_{\text{л}}}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{3042}{2600} = 1,17.$$

9. Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де $N_{\text{св}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи;

$$N_{\text{св}} = 18 \cdot 1,17 = 21, \text{ шт}.$$

10. Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні $N_{\text{л}}$:

$$N_{\text{л}} = N_{\text{св}} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де $N_{\text{св}}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\lambda} = 21 \cdot 2 = 42, \text{ шт.}$$

11. Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_{\lambda} \cdot N_{\lambda} \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк;} \quad (4.11)$$

де Φ_{λ} – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_{λ} – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості;

$$E_p = \frac{2600 \cdot 42 \cdot 0,54}{16 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 299, \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунку загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 299 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення і яке забезпечується за допомогою 21 світильника типу ЛПО.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку».

Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць

працівників;

- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках.

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны».

Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (п+) і негативних (п-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: п+=1500-30000 (шт. на 1см³); п- = 3000-5000 (шт. на 1см³). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів

у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Горінням називається складний фізико-хімічний процес взаємодії горючої речовини та окислювача, який супроводжується виділенням тепла та випромінюванням світла.

Процес горіння призводить до пожежі.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Виходячи з аналізу речовин та матеріалів, які використовуються при роботі у приміщенні обладнаному ПК з ВДТ:

- згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В);

- відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», воно належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Оскільки офісне приміщення обладнане ПК з ВДТ належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки, тому відповідно до вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» воно має II ступінь вогнестійкості.

Обладнання, силові та освітленні мережі офісного приміщення обладнаного ПК з ВДТ відповідають вимогам пожежної безпеки, оскільки

виконані відповідно до вимог НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», та мають ступінь захисту ізоляції обладнання IP44 яка відповідає класу пожежанебезпечної зони П-Па до якої належить приміщення.

В приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д та площею 128 м² передбачені первинні засоби пожежогасіння, а саме встановлені три вуглекислотні вогнегасники місткістю 5 літрів. Також із-за неможливості перебування персоналу в офісі цілодобово передбачені комбіновані датчики, які реагують на виділення диму та підвищення температури та передають сигнал на пульт пожежної охорони.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

Особливості проведення рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків виробничих аварій і катастроф.

Великі виробничі аварії і катастрофи (далі - аварії) можуть призвести до загибелі людей і завдати відчутної шкоди народному господарству. Тому забезпечення безаварійної роботи на підприємстві слід розглядати як важливу державну справу, що вимагає повсякденної уваги міністерств, відомств, керівників та інженерно-технічного персоналу об'єктів господарювання (ОГ). Аварії можуть відбутися на будь-яких промислових підприємствах і на транспорті, однак найбільшу небезпеку становлять об'єкти, які виробляють чи застосовують у технології сильнодіючі отруйні речовини (СДОР), вибухо- і пожежанебезпечні матеріали й продукти. Небезпечними об'єктами є також склади, бази, залізничні станції і порти, де зберігаються чи знаходяться запаси цих матеріалів і продуктів.

Аварії можуть відбутися в результаті стихійних лих, допущених прорахунків у проектуванні, будівництві й устаткуванні підприємств; введення

в експлуатацію промислових об'єктів з великими недоробками і відступами від проектів; прийняття в експлуатацію вентиляційних систем без випробування їх на ефективність роботи; незабезпечення вибухо- і пожежонебезпечних виробництв необхідною промисловою вентиляцією і захистом від пилу; недоробок з техніки безпеки й охорони праці; незадовільного оснащення контрольно-вимірювальною, захисною, блокуючою апаратурою і недостатньої герметичності технологічного устаткування. Вони можуть бути також наслідком порушення технологічних процесів, несправності електропроводки і відсутності надійних систем пожежогасіння.

Кожна конкретна аварія викликається сукупністю ряду причин і несприятливих факторів. Аналіз показує, що аварії виникають, головним чином, у результаті слабкої навченості персоналу, допущеної недбалості, порушенні технологічного процесу виробництва і правил техніки безпеки. Вивчення причин аварій і всебічна оцінка ступеня небезпеки дозволяють правильно визначити заходи щодо їх попередження, передбачити необхідні заходи захисту людей і зниження збитків.

Основними заходами щодо ліквідації наслідків великих аварій є: оповіщення про небезпеку робітників та службовців, формувань цивільного захисту (ЦЗ) і населення, що проживає поблизу об'єкта; комплексна розвідка об'єкта, на якому відбулася аварія; порятунок людей з-під завалів, зі зруйнованих і пошкоджених будинків та споруд, надання медичної допомоги постраждалим і евакуація їх у лікувальні установи; гасіння пожеж; локалізація аварій на комунально-енергетичних мережах, які перешкоджають веденню рятувальних робіт; улаштування проїздів і проходів до місць аварій; обвалування нестійких конструкцій, розбирання завалів, демонтаж збереженого устаткування, якому загрожує небезпека; організація комендантської служби.

Швидке проведення рятувальних робіт і оперативна ліквідація наслідків аварії вимагають значних сил і засобів, для цих цілей залучаються спеціальні (об'єктові) і територіальні формування загального призначення і служб.

При ліквідації наслідків виробничих аварій застосовуються інженерна й

інша спеціальна техніка: крани, бульдозери, екскаватори, компресорні станції, самоскиди. Важкі тягачі з тросами для розтягування і розведення великих залізобетонних конструкцій, вертольоти великої вантажопідйомності і металорізальні установки.

Використовуються також засоби малої механізації: домкрати, лебідки, мотопилки, гасорізи, електронасоси й ін.

Рятувальні роботи в місцях аварії, як правило, проводяться в умовах загазованості, а при пожежах - задимленості і високих температур; щоб забезпечити безперервність роботи з наростаючим темпом, сили ЦЗ поділяють на зміни і виділяють резерви.

У залежності від характеру і масштабу аварії керівництво ліквідацією наслідків здійснює або керівник даного підприємства, який є одночасно і начальником ЦЗ, або голова спеціально створеної надзвичайної комісії. На кожен ділянку призначається керівник з числа відповідальних посадових осіб об'єкта або керівників ЦЗ і фахівців служб ЦЗ. Він повинен поставити завдання формуванням, вказати терміни і способи їх виконання, визначити порядок матеріального, технічного й інших видів забезпечення, організувати роботи, своєчасну зміну, відпочинок і харчування особового складу.

Рятувальні роботи і допомога потерпілим організовуються негайно після виникнення аварії. Також відразу вживаються заходи до локалізації і гасіння пожеж, без цього неможливе виконання інших робіт. Ухваленню рішення на проведення рятувальних та інших невідкладних робіт (РІНР) передують ретельна розвідка. Основні її завдання - виявити обстановку, що склалася, визначити характер руйнувань і обсяг невідкладних робіт, умови, у яких потрібно вести ці роботи. У ході розвідки визначаються місцезнаходження постраждалих людей, намічаються способи їх порятунку і шляхи евакуації. Розвідку організовує керівник - начальник ЦЗ об'єкта (або голова надзвичайної комісії) за допомогою розвідувальних формувань і при обов'язковій участі провідних спеціалістів.

До місця виробничої аварії першими повинні прибувати протипожежні

команди, підрозділи міліції, машини швидкої медичної допомоги.

Ліквідація наслідків аварії може здійснюватися одночасно на всьому об'єкті чи на окремих ділянках у тих випадках, коли мається достатня кількість сил і засобів, роботи проводяться відразу на всій площі. Якщо сил недостатньо, роботи доводиться проводити послідовно. При цьому в першу чергу їх починають там, де необхідно надати допомогу людям, і на ділянках, які становлять найбільшу небезпеку.

Перша медична і лікарська допомога надається постраждалим, які знаходяться в стані шоку, а також звільненим з-під невеликих завалів і уламків. Витягування людей з-під великих завалів здійснюється з дотриманням заходів безпеки, їм надається невідкладна медична допомога з наступною евакуацією в лікувальні установи.

Будь-яке підприємство має свої особливості, які можуть бути невідомі рятувальникам, але повинні бути враховані. Тому перед початком робіт з кожним формуванням відповідними фахівцями підприємств і служб ЦЗ проводиться інструктаж, на якому вказуються способи дій при виконанні поставленого завдання і правила безпеки, дотримання яких обов'язково.

Таким чином, у цьому розділі розглянуто аналіз потенційних небезпек, що можуть вплинути на здоров'я працівників в кабінеті (офісному приміщенні) адміністративної будівлі ПАТ «Фармак».

Заходи по забезпеченню безпеки, заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці, заходи з пожежної безпеки (в приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д та площею 128 м² передбачені первинні засоби пожежогасіння, а саме встановлені три вуглекислотні вогнегасника місткістю 5 літрів. Також із-за неможливості перебування персоналу в офісі цілодобово передбачені комбіновані датчики, які реагують на виділення диму та підвищення температури та передають сигнал на пульт пожежної охорони), заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях, а саме особливості проведення рятувальних та інших невідкладних робіт при ліквідації наслідків виробничих аварій і катастроф.

ВИСНОВКИ

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежать від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Нестабільність економіки обумовлює необхідність для кожного суб'єкта господарювання постійно шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності. Функціонуючи в ринковій економіці як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперебійно виконувати свої фінансові зобов'язання перед своїми діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

У ході роботи було досліджено економічну сутність фінансового стану суб'єкта господарювання, визначено мету, методи та функції фінансового аналізу й розглянуто систему показників за допомогою яких здійснюється фінансовий аналіз суб'єктів господарювання. На прикладі ПАТ «Фармак» проаналізовано фінансовий стан підприємства та спрогнозовано ймовірність настання банкрутства.

Отже, проаналізувавши діяльність ПАТ «Фармак» можна зробити такі висновки. Підприємство не можна з впевненістю назвати фінансово стійким та стабільним, проте й загрози стати банкрутом немає. А саме, проаналізувавши фінансову стійкість підприємства визначили, що у період з 2014 по 2017 роки підприємство перебувало в нестійкому фінансовому стані. Коефіцієнти, що характеризують фінансову стійкість показали, що ПАТ «Фармак» має достатню кількість обігових коштів в своєму розпорядженні, не має сильної залежності від залучення позикового капіталу, власний капітал перевищує суму позикового капіталу.

Проте було виявлено, що протягом аналізованого періоду відбулось збільшення величини запасів, що призвело до уповільнення оборотності обігових коштів, що в свою чергу може призвести до потреби залучення дорогих кредитів та до зниження платоспроможності у майбутньому.

Визначили, що в грошовій формі перебуває невелика кількість обігових коштів, тому у разі необхідності підприємство не зможе негайно розрахуватися за своїми зобов'язаннями за рахунок власного капіталу.

Більшість розрахованих показників рентабельності ПАТ «Фармак» мають позитивну динаміку зміни, що свідчить про підвищення ефективності роботи підприємства. Аналіз показників ліквідності показав, що підприємство лише за рахунок високоліквідних активів не зможе розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Тобто підприємству необхідно буде залучати менш ліквідні та повільно ліквідні активи, щоб у разі необхідності в повному обсязі розрахуватися за всіма своїми зобов'язаннями.

Дослідження показників ділової активності показала, що ПАТ «Фармак» намагається прискорити розрахунок зі своїми кредиторами та постачальниками, проте не може домогтися зменшення термінів інкасації дебіторської заборгованості. Тобто підприємству винні більше грошей, ніж воно отримало від постачальників, а це в свою чергу свідчить про не ефективну політику комерційного кредитування.

Проаналізувавши структуру капіталу підприємства, було розраховано ефект фінансового важеля. Виявлено, що ПАТ «Фармак» дотримується в структурі свого капіталу співвідношення між власним та позиковим коштами близько 70% на 30%. Таке співвідношення забезпечує максимальну рентабельність власного капіталу та мінімізує фінансові ризики.

Тобто ПАТ «Фармак» проводить аналіз свого фінансового стану, проте заходи щодо підвищення ефективності роботи не дають тих результатів, які б забезпечили стійкість та стабільність в короткі терміни.

Було проведено аналіз ймовірності настання банкрутства ПАТ «Фармак» на основі моделей вітчизняних та зарубіжних вчених. В результаті

визначено, що підприємству не загрожує ризик стати банкрутом у найближчий час.

Оскільки сучасне ринкове середовище знаходиться на досить високому рівні в плані конкуренції, тому підприємства повинні прагнути до безперервного виробництва й вдосконалення свого фінансового становища.

Існує велика кількість шляхів, що направлені на підвищення ефективної діяльності підприємства, а саме:

- вибір ефективних методів управління фінансовою діяльністю підприємства;
- підвищення та активізація ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності;
- оптимізація поточних витрат;
- підвищення конкурентоспроможності продукції.

Для покращення фінансового стану підприємства повинні нарощувати обсяги виробництва, підвищувати продуктивність праці працівників, захопити якомога більшу частку на ринку, розширювати асортимент продукції і підвищувати її якість, зменшувати витрати на виробництво продукції, з максимальною віддачею використовувати усі види ресурсів, грамотно будувати договірні відносини з постачальниками та покупцями, вести раціональну цінову політику.

Запропоновано напрями діяльності, які допоможуть ПАТ «Фармак» утримувати лідируючу позицію та залишатися конкурентоспроможною компанією на ринку, а саме:

- постійно шукати можливості для покращення якості продукції, що виробляється підприємством;
- шукати шляхи для досягнення найбільш низької собівартості товару;
- розширювати експортну географію своєї продукції;
- оптимізувати політику швидкого збуту продукції;
- раціонально управляти асортиментом продукції.

Для того, щоб успішно просуватися за даними напрямками доцільно спрогнозувати заходи на найближчий період часу, які допоможуть досягти поставлених завдань.

Перспективою подальших досліджень може стати пошук більш ґрунтовних напрямів покращення фінансового стану вітчизняних підприємств, вирішення проблем здійснення комплексного аналізу фінансового стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щегольська М.М, Руденок О.Ю. Сутність фінансового стану підприємства. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rusnauka.com/13.../31840.doc.htm
2. Поддєрьогін А.М Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. Поддєрьогін А.М. - 5-те вид., перероб. та доп. - К.: КНЕУ, 2006. - 546 с.
3. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств: Навч. посіб. - 2-ге вид., переробл. і допов. - К.: МАУП, 2004. - 328 с.: іл. - Бібліогр.: с.318-321.
4. Онисько С.М., Марич П.М. Фінанси підприємств: Підручник для студентів вищих закладів освіти. - 2-ге видання, виправлене і доповнене. - Львів: «Магнолія Плюс», 2006. - 367 с.
5. Мошенський С.З., Олійник О.В. Економічний аналіз: Підручник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. / За ред. д. е. н., проф., Заслуженого діяча науки і техніки України Ф.Ф. Бутинця. - 2-ге вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута", 2007. - 704 с.
6. Скібіцька, Л. І. Антикризовий менеджмент [Текст]: навч. посібник / Л.І. Скібіцька, В.В. Матвєєв, В.І. Щелкунов, С.М. Подреза. - К. : ЦУЛ, 2014. - 584 с.
7. Грабовецький Б. Є. Економічний аналіз : навчальний посібник / Б. Є. Грабовецький. – Вінниця : ВНТУ, 2013. – 85 с
8. Іванілов О. С. Економіка підприємства [Текст] : підручник / О. С. Іванілов. - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 728 с.
9. Тяг Р.Б., Холод Б.І., Ткаченко В.А. Управління проектами. Підручник. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – 224 с.
10. Копчак Ю..С. Проблеми діагностики фінансового стану і стійкості функціонування підприємства / Ю. С. Копчак // Вісник СумДУ. – 2004. – № 9 (68). – С. 23–34.

11. Ковалева В. В. Фінанси: Навч. посіб – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://stud.com.ua/11851/finansii/finansoviy_analiz_finanova_strategiya_pidpriyemstva
12. Білик М. Д. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю.— К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
13. Федоренко В. Г. Менеджмент: підручник / Федоренко В. Г. — 3-тє вид., переробл. і доповн. — К.: Алерта, 2015. — 492 с.
14. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. — С. 1-7
15. Митяй О.В. Проектний аналіз: Навч. посіб. / О.В. Митяй. — К. : Знання, 2011. — 311 с.
16. Пілецька С.Т. Система інформаційного забезпечення фінансової незалежності підприємств // Сталий розвиток економіки. — 2010. - №3. — С. 290-295.
17. Нелеп В.М. Планування на аграрному підприємстві: Підручник — 2-ге вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2004. — 495 с.
18. Слав`юк, Р. А. Фінанси підприємств: підручник / Р. А. Слав`юк - К. : УБС НБУ : Знання, 2010. - 550 с.
19. Отенко І. П Фінансовий аналіз : навчальний посібник / І. П. Отенко, Г. Ф. Азаренков, Г. А. Іващенко. — Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. — 156 с.
20. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 392 с.
21. А. Кузьмінський, В. Сопко, В. Завгородній. «Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу», Київ, 1993 р., «Вища школа». 452 с.
22. Мойсеєнко, Ірина Павлівна Інвестування : навчальний посібник / І.П. Мойсеєнко. Київ : Знання, 2006. 490 с.

23. Суліма Н. М., Економіка і фінанси підприємства [Текст] : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Л. М. Степасюк, Н. М. Суліма, О. В. Величко ; За ред.: В. К. Збарського, В. І. Мацибори ; Національний університет біоресурсів і природокористування України. - К. : ЦП "Компринт", 2013. - 300 с.

24. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: Підручник. — 2-ге вид., стер. Затверджено МОН / Шелудько В.М. — К., 2013. — 375 с.

25. Сороківська М. В. Фінанси підприємств : навч. посібник / М. В. Сороківська, Т. Я. Андрейків. - Львів: вид-во ЛКА, 2015. – 288 с.

26. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://farmak.ua>

27. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Фармак>

28. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://library.if.ua/book/70/5170.html>

29. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://pidruchniki.com/13820322/ekonomika/analiz_likvidnosti_platospromozhnosti_pidpriyemstva

30. Філімоненков, О. С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – 2-ге вид., перероб. і доп. – к: МАУП, 2004. — 328 с.

31. Боронос, В.Г. Управління фінансовою санацією підприємств [Текст]: навч. посіб. / В.Г. Боронос, І.Й. Плікус, І.М. Кобушко. - Суми: СумДУ, 2010. - 437 с.

32. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч посібник / О. О, Терещенко — К:КНЕУ, 2004 — 412 с

33. Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. Т98 Фінансовий аналіз : навч. посіб. / Тютюнник Ю. М., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник С. В. – Полтава : ПДАА, 2016. – 430 с.

34. Матвійчук А.В. Діагностика банкрутства підприємств / А.В. Матвійчук // Економіка України. – 2010. – № 4. – С. 20-28.

35. Слав'юк, Р. А. Фінанси підприємств: підручник / Р. А. Слав'юк ; Національний банк України, Університет банківської справи. - К. : УБС НБУ : Знання, 2010. - 550 с.
36. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61–62.
37. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства //Економіка, фінанси, право. – К., 2009. - №7. – С.26-29.
38. Таранюк К.М. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / К.М. Таранюк. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/35_OINBG_2010/Economics/73896.doc.htm.
39. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент: [підручник] / Г.Г. Кірейцев. – Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2012. – 88 с.
40. Дончак Л.Г., Ціхановська О.М. Ділова активність підприємства та шляхи її зміцнення / Л.Г. Дончак, О.М. Ціхановська // Економіка та управління підприємствами. – 2017. – Випуск 10. – С. 250-255
41. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
42. Череп А.В., Кириченко Л.А. Проблеми визначення фінансового стану підприємств в умовах фінансової кризи / А.В.Череп, Л.А.Кириченко // Держава і регіони – 2008. – № 6. – С. 233–236.
43. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства / Т. А. Обущак // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 92–100.
44. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств / О.М. Рудницька, Я.Біленька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2009. – № 639. – С. 132–138.
45. Дорошенко А.П. Проблеми діагностики кризового стану сучасних підприємств / А.П. Дорошенко // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економіка. – 2013р. – вип. 17, ч.ІІІ. – С. 75-82.

46. Данильчук І.В. Сутність фінансового стану підприємства та пошук управлінських рішень щодо забезпечення його ефективності / І.В. Данильчук // Економічний вісник університету: Збірник наукових праць. – 2011. – № 17/2. – с.105-108.

47. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення М.Ю Аверіна // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – №9. – С. 92-100.

48. Семчук Ж.В. Інструментарій діагностики загрози банкрутства підприємства / Ж. В. Семчук // Інвестиції: практика та досвід – 2013р.– № 20. С. 18-20.

49. Акопян А.А., Шмалюк Л.І. Основні проблеми оцінки фінансового стану підприємства [Текст] / А.А. Акопян, Л.І. Шмалюк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2010. – № 25– С. 123-128.

50. Журлов А.М. Антикризова політика в умовах глобалізації світового господарства / А.М. Журлов, Н.Ю. Коровайченко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2012р. – № 5. – С.84-88.

51. Безбородова Т.В. Сутність та необхідність аналізу фінансового стану // Економіка. Управління. Інновації. Випуск № 1 (11) - 2014. – С. 1-7

52. Бандурка О.А. Фінансова діяльність підприємства. / Бандурка О.А. – К.:Либідь, 2011. – 384 с.

53. Ніколаєва С. П. Сутність, прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємств /С. П. Ніколаєва// Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки – 2011р. – №20 – С.317-323.

54. Дахно І.І. Зовнішньоекономічний менеджмент. / Дахно І.І. К.: Центр учбової літератури, 2012. — 568 с.

55. Карпенко Г.В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка держави. – 2010. – № 1. – С. 61–62.

56. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові оцінки фінансового стану підприємства //Економіка, фінанси, право. – К., 2009. - №7. – С.26-29.

57. Олійник Т.О., Шеремет Т.В. Фінансова стійкість підприємства як основний показник фінансового стану/Т.О.Олійник, Т.В.Шеремет// Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. – 2014р. – № 23 – С.35-37.

58. Руда Р.В. Аналіз ефективної діяльності підприємства: необхідність та методика / Руда Р.В. // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу - № 4 (20) - 2012 - с.109 – 111.

59. Фаріон В.Я. Аналітична оцінка ділової активності та рентабельності підприємств/ В.Я.Фаріон// Інноваційна економіка – 2013р. – №10 – С.27-33.

60. Саленко О.В. Шляхи визначення ступеню ефективності діяльності підприємства / Саленко О.В. // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики - 2013 - № 4 (24) - с.62 – 71.

Додаток А
Фінансова звітність ПАТ «Фармак»

Таблиця А.1

Консолідований баланс (Звіт про фінансовий стан) ПАТ «Фармак», тис. грн.

Актив	Код рядка	На 01.01. 2014	На 01.01. 2015	На 01.01. 2016	На 01.01. 2017	На 01.01. 2018
1	2	3	4	5	6	7
I. Необоротні активи						
Нематеріальні активи:	1000	25940	33589	36556	72278	94818
первісна вартість	1001	43798	63966	75832	117729	163483
накопичена амортизація	1002	17858	30377	39276	45451	68665
Незавершені капітальні інвестиції	1005	191196	451659	619653	346133	372439
Основні засоби:	1010	1027527	1038460	1135633	1621953	1845915
первісна вартість	1011	1503188	1639103	1880955	2542038	2981773
знос	1012	475661	600643	745322	920085	1135858
Інвестиційна нерухомість:	1015	2885	1148	1015	935	1525
первісна вартість	1016	5950	2038	2037	2747	3344
знос	1017	3065	890	1022	1812	1819
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0	0	0	0
первісна вартість	1021	0	0	0	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0	0	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції:						
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	2240	3275	3195	2304	4622
інші фінансові інвестиції	1035	0	0	0	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	2452	3051	2000	192	65660
Відстрочені податкові активи	1045	8494	54299	36252	30165	23060
Гудвіл	1050	0	0	0	0	0
Гудвіл при консолідації	1055	0	0	0	186090	46308
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0	0	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0	0	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0	0	0	0
Усього за розділом I	1095	1260734	1585481	1834304	2260050	2454347
II. Оборотні активи						
Запаси	1100	337827	457560	715024	879547	1051321
Виробничі запаси	1101	162292	241876	348803	439401	493120
Незавершене виробництво	1102	28820	33108	41694	78849	85175
Готова продукція	1103	146098	182101	323114	278450	398524

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Товари	1104	617	475	1413	82847	74502
Поточні біологічні активи	1110	0	0	0	0	0
Депозити перестраховання	1115	0	0	0	0	0
Векселі одержані	1120	0	0	0	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	300765	471899	581240	942777	1132017
Дебіторська заборгованість за розрахунками:						
за виданими авансами	1130	35173	24391	30949	38680	55333
з бюджетом	1135	9810	86741	89877	44219	57176
у тому числі з податку на прибуток	1136	224	10839	20175	1508	3139
з нарахованих доходів	1140	0	0	0	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	3434	12090	9577	96234	28095
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0	0	0	20472
Гроші та їх еквіваленти	1165	21784	96835	182549	44020	53947
Готівка	1166	14	8	1	0	1
Рахунки в банках	1167	21770	96827	182548	44020	53946
Витрати майбутніх періодів	1170	0	0	0	2779	6339
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0	0	0	0
у тому числі в:						
резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0	0	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0	0	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0	0	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0	0	0	0
Інші оборотні активи	1190	471	955	821	1241	674
Усього за розділом II	1195	709264	1150471	1610037	2049497	2405374
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	804	0	0	0
Баланс	1300	1969998	2736756	3444341	4309547	4859721
Пасив	2	3	4	5	6	7
I. Власний капітал						
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	36366	36366	36366	36366	36366

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0	0	0	0
Капітал у дооцінках	1405	0	0	0	0	0
Додатковий капітал	1410	21752	22868	23967	28344	50202
Емісійний дохід	1411	0	0	0	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	468	1584	2683	7060	28918
Резервний капітал	1415	0	0	0	0	0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1329161	1684033	2070560	2529544	3292456
Неоплачений капітал	1425	0	0	0	0	0
Вилучений капітал	1430	-6503	0	0	-3171	-3298
Інші резерви	1435	0	0	0	0	0
Неконтрольована частка	1490	16329	-388	-358	-181	35
Усього за розділом І	1495	1397105	1742879	2130535	2590902	3375761

ІІ. Довгострокові зобов'язання і забезпечення

Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0	0	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	3614	15890	20331	28566	91777
Довгострокові кредити банків	1510	233899	252414	261278	248270	2264
Інші довгострокові зобов'язання	1515	7004	7329	970	18486	18595
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0	0	0	0
Цільове фінансування	1525	830	421	115	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0	0	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0	0	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	0	0	0	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	0	0	0	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	0	0	0	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	0	0	0	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0	0	0	0
Призовий фонд	1540	0	0	0	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0	0	0	0
Усього за розділом ІІ	1595	245347	276054	282694	295322	112636

Продовження додатку А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
III. Поточні зобов'язання і забезпечення						
Короткострокові кредити банків	1600	108837	272841	443359	424032	354356
Векселі видані	1605	0	0	0	0	0
Поточна кредиторська заборгованість:						
за довгостроковими зобов'язаннями	1610	38927	94325	161815	225820	160019
за товари, роботи, послуги	1615	105936	221980	291015	518968	528502
за розрахунками з бюджетом	1620	5077	3465	5607	46139	80487
за у тому числі з податку на прибуток	1621	1714	0	0	34195	67128
за розрахунками зі страхування	1625	4107	4439	805	4002	5382
за розрахунками з оплати праці	1630	34189	67947	80428	157884	168998
за одержаними авансами	1635	893	11946	136	1824	4550
за розрахунками з учасниками	1640	108	371	11442	518	736
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0	0	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0	0	0	0
Поточні забезпечення	1660	26472	32853	29746	34551	27017
Доходи майбутніх періодів	1665	420	409	306	115	1006
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0	0	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	2580	7247	6453	9470	40271
Усього за розділом III	1695	327546	717823	1031112	1423323	1371324
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0	0	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0	0	0	0
Баланс	1900	1969998	2736756	3444341	4309547	4859721

Таблиця А.2

Консолідований звіт про фінансові результати
(Звіт про сукупний дохід) ПАТ «Фармак», тис. грн.

Стаття	Код рядка	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ							
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	1 691 761,00	1 947 537,00	2 503 335,00	3 578 033,00	5 112 352,00	6 084 681,00
Чисті зароблені страхові премії	2010	-	-	-	-	-	-
Премії підписані, валова сума	2011	-	-	-	-	-	-
Премії, передані у перестраховування	2012	-	-	-	-	-	-
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	-	-	-	-	-	-
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(728 360,00)	(854 382,00)	(1 001 044,00)	(1 467 686,00)	(2 398 495,00)	(2 723 663,00)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	-	-	-	-	-	-

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Валовий: прибуток	2090	963 401,00	1 093 155,00	1 502 291,00	2 110 347,00	2 713 857,00	3 361 018,00
Валовий: збиток	2095	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	-	-	-	-	-	-
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	-	-	-	-	-	-
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	-	-	-	-	-	-
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	-	-	-	-	-	-
Інші операційні доходи	2120	14 407,00	8 747,00	5 685,00	40 204,00	7 431,00	20 575,00
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	-	-	-	-	-	-
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	-	-	-	-	-	-
Адміністративні витрати	2130	(168 634,00)	(191 790,00)	(242 843,00)	(316 668,00)	(467 233,00)	(546 175,00)

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Витрати на збут	2150	(346 179,00)	(382 024,00)	(537 413,00)	(832 050,00)	(1 094 302,00)	(1 237 688,00)
Інші операційні витрати	2180	(74 496,00)	(98 893,00)	(165 023,00)	(192 861,00)	(192 262,00)	(407 618,00)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	-	-	-	-	-	-
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	-	-	-	-	-	-
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	388 499,00	429 195,00	562 697,00	808 972,00	967 491,00	1 190 112,00
Фінансовий результат від операційної діяльності: збиток	2195	-	-	-	-	-	-
Дохід від участі в капіталі	2200	909,00	1 076,00	1 755,00	1 543,00	1 350,00	3 965,00
Інші фінансові доходи	2220	1 017,00	1 166,00	537,00	1 696,00	3 032,00	9 860,00
Інші доходи	2240	-	-	-	-	-	-
Дохід від благодійної допомоги	2241	-	-	-	-	-	-
Фінансові витрати	2250	(31 777,00)	(22 565,00)	(22 210,00)	(29 048,00)	(50 480,00)	(51 428,00)
Втрати від участі в капіталі	2255	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	2270	(4 420,00)	(13 641,00)	(267 960,00)	(287 884,00)	(83 314,00)	(70 333,00)

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	-	-	-	-	-	-
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	354 228,00	395 231,00	274 819,00	495 279,00	838 079,00	1 082 176,00
Фінансовий результат до оподаткування: збиток	2295	-	-	-	-	-	-
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(75 816,00)	(77 378,00)	(28 989,00)	(89 864,00)	(152 821,00)	(243 086,00)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	(15 175,00)	(4 419,00)	-	-	-
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	278 412,00	302 678,00	241 411,00	405 415,00	685 258,00	839 090,00
Чистий фінансовий результат: збиток	2355	-	-	-	-	-	-
II. СУКУПНИЙ ДОХІД							
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	-	-	-	-	-	-
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	-	-	-	-	-	-
Накопичені курсові різниці	2410	1 642,00	(5 600,00)	(23 756,00)	1 099,00	4 377,00	21 858,00

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	-	-	-	-	-	-
Інший сукупний дохід	2445	-	-	(2 790,00)	(5 184,00)	(1 517,00)	(24 085,00)
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	1 642,00	(5 600,00)	(26 546,00)	(4 085,00)	2 860,00	(2 227,00)
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	-	-	-	-	-	-
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	1 642,00	(5 600,00)	(26 546,00)	(4 085,00)	2 860,00	(2 227,00)
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	280 054,00	297 078,00	214 865,00	401 330,00	688 118,00	836 863,00
Чистий прибуток (збиток), що належить:	2470	272 722,00	294 104,00	237 933,00	405 385,00	685 081,00	838 874,00
власникам материнської компанії							
неконтрольований частці	2475	5 690,00	8 574,00	3 478,00	30,00	177,00	216,00
Сукупний дохід, що належить:	2480	272 826,00	294 110,00	236 259,00	401 300,00	687 941,00	836 647,00
власникам материнської компанії							
неконтрольований частці	2485	7 228,00	2 968,00	(21 394,00)	30,00	177,00	216,00

Продовження додатку А

Продовження табл. А.2

1	2	3	4	5	6	7	8
ІІІ. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ							
Матеріальні затрати	2500	604 520,00	693 682,00	833 875,00	1 328 340,00	1 699 259,00	2 012 767,00
Витрати на оплату праці	2505	263 654,00	285 358,00	317 131,00	468 895,00	625 221,00	891 095,00
Відрахування на соціальні заходи	2510	73 401,00	86 654,00	96 254,00	102 627,00	106 733,00	148 981,00
Амортизація	2515	85 719,00	125 717,00	144 567,00	166 423,00	184 687,00	252 285,00
Інші операційні витрати	2520	312 091,00	421 445,00	575 966,00	912 628,00	1 032 414,00	993 134,00
Разом	2550	1 339 385,00	1 612 856,00	1 967 793,00	2 978 913,00	3 648 314,00	4 298 262,00
ІV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ							
Середньорічна кількість простих акцій	2600	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00	7 273 200,00
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	892.44	634.84	750.9	1602.34	983.8	1494.03
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	892.44	634.84	750.9	1602.34	983.8	1494.03
Дивіденди на одну просту акцію	2650	10,00	12,00	24,00	30,00	30,00	-

Продовження додатку А